Demir Özlü

12 EYLÜL DÖNEMİ

SİYASİ YAZILAR

DEMİR ÖZLÜ • 12 EYLÜL DÖNEMİ SİYASİ YAZILAR

özel BDS dizi

özel
B
D
S
dizi

1 baskı, Ekim 1993

© **BDS YAYINLARI**

2000 adet basılmıştır

Kitap Tasarımı

Savaş Çekiç

Fotoğraf

Kaan Çaydamlı

Yayına Hazırlayan

Tarık Korkmaz

Uğur Cankoçak

Teknik Hizmetler

Ufuk Akbaharer

Faika Kızıl

Baskı

Ofis Grafik Dizgi

Cilt

Gül Mücellithanesi

D e m i r Ö z l ü

SİYASİ YAZILAR

Bu kitapta, Türkiye'ye 12 Eylül 1980 rejiminin gelmesinden sonra, Köln'de yayınlanan muhalefet gazetesi Demokrat Türkiye4de 1982-84 yılları arasında yayınlanmış olan siyasî yazılarım yeralıyor. Başka dergilerle gazetelerde yayınlananlarla, yabancı dilde olanlar bu kitaba alınmamıştır.

Yazılar üzerinde, hemen hemen hiçbir önemli değişiklik yapılmamış; sadece bazen ardarda sıralanışlarında yayınlanma kronolojisi izlenmemiştir. Böylece ele alınan konular üzerinde süreklilik sağlamak istenmiştir. Yazılara eklenen sadece küçük birkaç nottur.

Okununca görülecektir: yazılar Türkiye ile ilgili anayasal ve hukuksal konuların ele alınmasıyla başlamakta, dönemin Türkiye'sinde yaşanan siyasî oluşumların hemen tümüne değinmektedir. Bu bakımdan bu yazılar dönemin bir siyasî kronolojisidir de. Öte yandan, öyle sanıyorum ki, Türkiye ile ilgili bazı yapısal özelliklerin ipuçları da bulunabilir onlarda. bu arada 1980 öncesi ve sonrası Türk solunun, oldukça geniş bir eleştirisi de yapılmaktadır. Marksizmin esas özgürleştirici ruhuna bağlı kalmaya çalışılarak yapılan bir eleştiridir. bu. Çünkü benim düşünceme göre bu felsefe, toplum ve insan yaşamını kökten niteliksel olarak değiştirmek istese de, onun, içinde doğduğu genç burjuva felsefeleriyle trazının hiçbir çeşit sekterlikle uzlaşır yanı yoktu. Onun özgürleştirici özünden uzaklaşan rejimlerin, arkalarında nasıl bir yıkıntı bırakarak çözüldüklerine, bu yazıların yazıldığı yıllardan sonra gelen yıllarda tanık olundu.

"Siyasi Yazılar" bir dönemi ve bir dönemde savunulmuş siyasi düşünceleri yansıtıyor. Öte yandan da, ele alınan konuLar, düşünsel derbederliğimiz içinde, zaman zaman, çok az ele alınmış konulardır.

Dönemler değişir gibi görünse de ben onlara sahip çıkıyorum.

DEMİR ÖZLÜ

Türk Ceza Yasası'na, 1936 yılında, 1930 İtalyan Ceza Yasası'ndan 141 ve 142. maddeler alınıp yerleştirilmişti.

Bu maddelerin kaynağı, Mussolini'nin çıkardığı bir kararname olan Faşist Devleti Koruma Kararnamesi'dir. Çünkü, Mussolini'nin Faşist Partisi'nin iktidarıyla, İtalya'da, meclis feshedilmiş, öteki partilerin tümü kapatılmış, yasa çıkarma yetkisi "korporatif meclis"le, başkana (Duçe) verilmiştir.

141 ve 142. maddeler, esasta, programına "cebren" iktidara gelmeyi almış komünist örgütlenmelerle, bu örgütlenmelere bağlı olarak yapılan "komünizm propogandası"nı yasaklıyor görünse de, bir defa yasak başladı mı, başladığı noktada kalmamakta, çeşitli sosyalist düşünceleri de kapsamı içine almakta, sosyal-demokrat, demokrat ve özgürlükçü düşüncelere kadar yayılmaktadır. Elbette demokrasi, düşünce, düşüncenin örgütlü olarak ifade edilmesi ve siyasal örgütlenme alanlarında yasak tanıyan bir rejim değildir. Yasak getirenler demokrat değildirler.

Bu noktada çağımızın en büyük paradokslarından biri yatmakta. XX. yüzyılın, komünist olmayan aydınlarınca da dile getirilmiş bir çelişik düşünce bir demogojidir bu. Ünlü Alman romancısı Thomas Mann: *"Çağımızın en büyük hastalığı anti-komünizmdir"* diyordu. Varoluşçu Albert Camus, *"Başkaldıran İnsan"* adlı yapıtında, komünist sistemi, kendi düşünceleri açısından iyiden iyiye eleştirirken, aynı zamanda *"Anti-komünizm, faşizme yolaçar"* düşüncesini önesürü-

yordu. Gerçekte, sola düşmanlık, faşizmin ta kendisidir. Kendini ne türlü bahanelerle saklamaya çalışırsa çalışsın.

Çağdaş gerçek, bu yazarların düşüncelerinde yatmaktadır. Düşünce, örgütlenme özgürlüklerinin olmadığı yerde demokrasinin "herhangi bir türü"nden sözetmek olanaksız. "Kendimize özgü" demokrasiden de.

141 ve 142. maddeler, 1950'de, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra beş misli şiddetlendirilmiştir. Bu işin "bize özgü" bir yanı. Öte yandan Türkiye'de, programına herhangi bir biçimde, "cebren" iktidara gelmeyi almamış örgütlerle, kitap yazan ya da çeviren kültür adamlarına da uygulanmaktadır. Burada Mussolini İtalya'sını da aşan hukuk-dışı bir mantıkla karşılaşmamak elde değildir.

Türkiye'de, daha önce, 1934 yılında, kişi güvenliğini ortadan kaldıran "Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu" kabul edilmişti ki, bu yasa, vatandaşların kişi dokunulmazlığını valilerin takdirine teslim etmekteydi.

Kişi dokunulmazlığının, temel insan hak ve özgürlüklerinin devletce korunmadığı yerde, demokrasinin varlığından sözetmek elbette mümkün değildir. Bugünkü Danışma Meclisi'nin ilk seçimini valilerin takdirine bırakan kural, ister istemez bu yasanın verdiği yetkilerin, başka bir alanda kullanılmasını ve genişletilmesini düşündürmektedir. En kapalı tek partili rejimler dahi, bu çeşitten bir yol tutmamışlardır XX. yüzyıl boyunca. En kapalı rejimler dahi, halkın seçimine şu ya da bu ölçülerde olanak tanımaya çalışmışlardır.

Gene Faşist İtalya çalışma mevzuatından yararlanılarak hazırlanan ve 1936 yılında kabul edilen İş Kanunu, Türkiye'de işçilerin sendika kurma, toplu sözleşmeler düzenleme ve grev haklarını yasaklamıştı. Bugün, gerçekten bir işçi ekonomik örgütlenmesi olan DİSK'in, bu çeşit hakları kullandığı için yargılanması, o dönemi ve o anlayışı yansıtmaktadır. Yansıtmak bir yana, o günlerin pratik sonuçlarının doğması isteniyor gibidir.

Gene, 1933 yılında çıkarılan bir yasayla üniversite özerkliği kaldırılmıştı.

Sorunun görünüşleri elbette bu kadar değil.

• 1889 liberal İtalyan Ceza Yasası'nda ölüm cezası yoktu. Bu ceza, İtalyan mevzuatına, gene Faşist rejimle birlikte gelmiştir. Öyle ki, ilkel toplumların "şahsi öç" anlayışından kaynaklanan bu gayrıinsanî ceza, siyasal amaçlarla kullanıldığında, o çeşitten rejimleri çağrıştırmaktadır. İşkence de... II. Dünya Savaşı yıllarında Fransa'da işbirlikçi Mareşal Pétain hükümeti, bu cezayı, özel mahkemeler yoluyla, siyasal amaçlarla yurtseverlere, solculara, direnişçilere uygulamıştı. Gene, faşist olduğunu açık açık söyleyen Franco rejiminin siyasal yaptırımlarından biriydi bu ceza, çağımızda.

• Hukukla özel olarak ilgilenmeyen bazı kişileri, belki de şaşırtacak bir olguyu daha yaşadık, yaşıyoruz.

İtalya'da, faşist dönemde, "anayasal düzeni zorla değiştirmeye girişmek" diye özetleyebileceğimiz, bizdeki 146. maddenin karşılığı olan ceza yasası maddesi "ölüm cezası"nı

kapsamıyordu. Kendi adını açık açık koyan o günkü rejim dahi, sadece sabotaj... v.b. suçlar için getirmişti ölüm cezasını. Bugün, dünyanın bütün uygar ülkelerinin ceza yasaları "anayasal düzeni zorla değiştirmeye girişmek" niteliğindeki suçların, belli sayıda ve güçte bir ordu gücüyle işlenebileceğini kabul ederler. Karşılığında da yaptırım olarak ölüm cezasını getirmezler.

• Basın özgürlüğünün yasaklarla ya da baskı yoluyla kaldırılması, basının eleştiri özgürlüğünü elinden alan (gene kaynağı aynı yer) 159. maddenin bol bol uygulama alanı bulması da demokrasinin doğasına uygun değildir. Demokrasi, bu çeşit yasakların ötesinden, işlemedikleri ve düşünülmedikleri alanlardan başlar. İster "demokrasi" olsun, ister "demokrasiyi kurtarmak" olsun, isterse "demokrasiyi yeniden kurmak" olsun yaşanan dönem.

Bir devletin örgütlenme biçiminin, siyasal yapısının niteliği, önce Ceza Yasasından ve onun uygulanma biçimlerinden anlaşılır. Amaç nedir? Uygulamalar niçin yapılıyor? Uygulamalar demokrasiye mi dönük, yoksa onu geriye çekmeye mi çalışıyor? İnsan hak ve özgürlüklerine saygı gösteriliyor mu? Düşünce özgürlüğü, bilim özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, işçi hakları, sendikal haklara dönük uygulamalar ne halde? Köylünün ekonomik örgütlenmesine izin veriliyor mu? Halkın, kendi çıkarları doğrultusunda, demokratik bir devlet anlayışının yapısı içinde, "yerel yönetimler" yoluyla yaşamı nasıl düzenleniyor? Demokratik

olmak isteyen devlet-biçimi, sadece bu haklara izin vermekle yetinmez, daha da ötede, bu hakları korur, teşvik eder, kullanılmasını kolaylaştırır. Varılacaksa "demokrasi"ye, demokrasi yönünde uygulamalarla varılacak. Demokratik olmayan yöntemlerle demokrasiye varmak, bütün toplumlarda görüldüğü gibi, en azından, o anti-demokratik uygulamaları kullanan güçlerin harcı değildir.

Anayasaları da ilerici güçler yaparlar. İngiltere'deki Magna Carta'dan, 1876 Amerikan Anayasası'ndan, 1789 İnsan Hakları Bildirisi'nden, 1948 faşist rejimi deviren İtalyan halkı Anayasası'na kadar böyledir bu. Özellikle Türk halkının tarihinde: 1876'da Mithat Paşa ile Namık Kemal'in yazdıkları Anayasa, 1908 Hürriyet Anayasası, 1920 Meclis Egemenliği, 1921 ve 1924 Anayasaları, 9 Haziran 1961 27 Mayıs Devrimi Anayasası... herbiri insan haklarına saygının ve toplumsal özgürlüklerin, tarih boyunca, ardarda genişlemesinin, halka doğru yayılmasının tarihsel belgeleridir.

Tersine bir örnek yok tarihimizde.

ANAYASA ve DEMOKRATİK GÜÇLER

İnsanlığın uygarlık tarihinde dönüm noktaları olan "insan hakları bildirileri" bir çeşit anayasa gibidirler. Bu türde ilk bildiri olan (1215'de İngiltere'de ilân edilen) Magna Carta'dan, 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne kadar, hepsi de, insancıl yönde halkların -ve tek tek insanların- kazandıkları hakları belirtirler.

Hakların verildiği, daha doğru bir deyişle alındığı bu belgelerle duyurulmaktadır insanlığa.

İnsan hakları bildirilerinden sonra ortaya çıkan, daha sistemli metinler olan anayasa metinleri de öyledirler: kazanılan hakları teminat altına alırlar, olumlarlar, teyid ederler.

Tarih içinde, ardarda gelen bu hukuksal metinler durmadan bir gelişmeyi ve bireysel hak ve özgürlüklerden, sonra da, onları koruyarak, toplumsal hak ve özgürlüklere doğru yayılmayı simgelerler.

Bu yüzden insan hakları bildirileri ve anayasalar, genel olarak, insanlık tarihinde ve toplumların tarihinde ilerici güçlerin yapıtlarıdırlar. Bazan 'onarma' (restorasyon) dönemlerinde yapılan anayasalar, daha önceki anayasaların insan haklarına ilişkin bölümlerine dokunmaksızın, siyasal yapının üst örgütlenmesinde bazı değişiklikler getirirler. Ama gerici, faşist rejimler yeni anayasalar yapamazlar. Onlar daha çok varolan anayasal metinleri tahriple yetinirler.

1942'de Fransa'da nazilerle işbirliği yapan Mareşal Pétain hükümeti yeni bir anayasa yapamamıştı: varolan cumhuriyet anayasasını on noktada tahriple yetinmişti.

Faşist Mussolini yeni bir anayasa yapamamıştı. İtalya'yı kararnameler yoluyla yönetmek istemişti.

Hitler de öyle.

Türkiye'deki 12 Mart rejimi de aynını yaptı: Anayasayı 1971 ve 1973'de -zor altında- yaptığı değişikliklerle bozmakla yetindi sadece.

Türkiye'de, insan haklarına askerî yönetimce bugün yapılan tecavüzlere başta Avrupa Konseyi, uluslararası kurumlarla Avrupa siyasi partilerinin ve hükümetlerinin tepkisi bir içişlerine karışma gibi gösterilmek istenmekte. Bu demogojik mantık, asıl gerçekliğine indirilirse şu itirafı yapıyor gibidir: "Bizde insan hakları yoktur, siz insan haklarına saygı istiyorsunuz bizden, öyleyse iç işlerimize karışıyorsunuz."

Oysa Türkiye'de işkence yasağı tâ tanzimat Fermanı ile kabul ve ilân edilmiş bir iç hukuk kuralıdır.

1856 Islahat Fermanı'yla, mahkemelerce mahkûm edilen kişilerin mal varlıklarına elkonulamayacağı kuralı getirilmişti. Bugün bizi -1980'de yargılanmamış kişilerin mallarına el koymaya kalkışarak- 1856'dan, 1839'dan daha geriye götürmek mi istiyorlar? diye sormak her aklıbaşında insanın hakkıdır.

Bu Osmanlı fermanları, insan hakları bildirileri değil midirler? İç-hukuk kuralı değiller midir? Tanzimat, I. ve II. Meşrutiyet, Cumhuriyet'i oluşturan tarihsel aşamalar değil midir?

(Türkiye'de, Tanzimat fermanlarının Batılı ülkelerin zoruyla kabul edilmiş oldukları yolunda bazı görüşler de vardır. Bu görüşlerin bir bölümü, batılı ülkelerin ekonomik ve askeri emperyalizmiyle, insan hakları sorununu -bazan- birbirine karıştırmaktadırlar. Böylece çağdaş dünya bizim

için anlaşılmaz hale gelmektedir. Oysa batının bu farklı iki yüzünü birbirinden ayırtetmek gerekir).

Cuntayla Vehbi Koç'un sözcüleri yazıyorlar:

*"Bazı temel konular, Türk siyasal gündeminde tartışma dışı tutulmadığı takdirde, bırakın ideal demokratik ve özgürlükçü rejimi, Türkiye şartlarına uygun bir sistemi bile oturtmak imkânsız denecek kadar zordur. Bu konular arasında 'din', 'ülke bütünlüğü', 'sınıf kavgası', 'ırkçılık', 'mezhepçilik' ve benzeri kavramlar vardır. Türkiye'de politikaya heves edenlerin akıllı olması ve bu gibi maddeleri tartışma dışı tutmaları şarttır"**

Demek ki, "kurulacak yeni Türk demokrasisi"nde, sınıf mücadelesi (onlar 'sınıf kavgası' diyorlar) olmayacak. Zenginlerin hep zengin, fakirlerinse hep fakir kalması garanti altına alınacak.

Metin Toker şöyle yazıyor:

(Yeni Anayasa'da) *"Devlet başkanının, seçim sonuçlarına göre görev vereceği başbakan ile onun kuracağı hükümetin, işe başlamak için parlamentodan güvenoyu alma zorunluluğu bulunmayabilir."***

"Bize özgü yeni demokrasi"de Meclis'in hükümete güven oyu vermesine gerek yok damada göre. Nerde "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" gibi ilkeler? Nerde "Meclis Hükümeti"? "Büyük Millet Meclisi Hükümeti" geleneği? Yeni Anayasaya yön vermek bu tiplere kaldıysa, 1876'daki Abdülhamid dönemi anayasasından da geriye götürülecek demektir bu milletin hukuku! Çünkü o dönemde dahi, milletin -Osmanlı halklarının- vekilleri sorabiliyorlardı hükümetten uygulamalarının hesabını.

---

* Milliyet, Mehmet Barlas, 10.2.82, s:1.

** Milliyet, aynı sayı, s:6.

Ben 12 Eylül askeri rejiminin, onun Polis Vazife ve Selâhiyetleri Yasası'na göre atadığı Danışma Meclisi'nin, bu meclis içindeki sözde 'anayasa uzmanları'nın yeni bir anayasa yapabileceklerinden kuşku duyulmasından yanayım. İnsanlık tarihinin de, Türkiye toplumsal tarihinin de gerçeklerine aykırı düşmektedir bu. Aslında işbirlikçi burjuvazinin Tarabya Oteli'nde sunduğu bir anayasa tasarısı vardı. Askerî rejim, yeni bir anayasa yapacak tarihsel doğrultuda olsa idi, gittikçe artan hoşnutsuzluk bütün kitleyi sarmadan, o metni halk oyundan geçirip, bu işi kapatabilirdi diye düşünüyorum.

Türkiye'nin tarihsel gelişimi demokrasiden yanadır. Bir ülkenin tarihsel gelişiminin karşısına çıkmak, elbette "demokrasi" yönünde olmanın işareti değildir. Özellikle bunu, halkın genel oyuyla iktidara gelmemiş, toplumsal sınıfların herhangi birinin tam desteğine sahip olmayan ve aşağıdan yukarıya siyasal anlamda örgütlenmemiş güçler yapmaya kalkışıyorlarsa, bu güçler uzun süre siyasal iktidar olarak kalmak ve kafalarının içindeki devlet-biçimini bir hukuksal sistem olarak kabul ettirmek olanağına sahip olamazlar.

İşkence'den, 90 gün gözaltı süresinden, idam cezalarından, gayrî insani cezaevi düzenlerinden, işçi ve köylü haklarını iptal etmeden, sansürden, basın özgürlüğünü kaldırmadan, kitap toplamadan, aydın ve yazar mahkûm etmeden, düşünce düşmanlığından... gelen rejimler, ister "Batı demokrasisi" olsun, isterse "kendi koşullarına uygun bir demokrasi olsun", demokrasinin herhangi bir biçimini elbette kuramazlar. Demokrasi dışı yöntemlerle, demokrasi kurulduğu herhalde tarihte görülmemiştir. Demokrasiyi kurmak, demokrat güçlerin harcıdır, demokrasi düşmanlarının değil.

Türkiye'de askerî cunta, valilerin gösterdikleri iki misli aday arasından belli sayıda Danışma Meclisi üyesi atadı. Bunlara, doğrudan doğruya seçtiği, 40 üyeyi de ekledi. Görünüşte bir meclis oluşturdu.

Bu topluluğa da Anayasa, Seçim Yasası, Siyasal Partiler Yasası gibi, Türkiye'nin siyasal ve hukuksal örgütlenmesinin temel kurallarını hazırlamak görevini verdi. Ama, bütün bu konularda son sözü söylemek yetkisini, bu meclisin demokrasi dışı yapısına da iyice güven duymayarak kendisine ayırdı.

Temel yasaların yapılması için tutulan bu yolun, hukuk geleneğimizde yeri yoktur. 'Halk egemenliği' 'ulus egemenliği' gibi Fransız Devrimi ilkelerinin ve bizdeki 1920 Millet Meclisi geleneğinin çok gerisine gidilmiştir. Hatta bu atama yolu, XX. yüzyıldaki birçok faşist rejimlerin yöntemlerinden de daha geridedir. Temel yasaları görünüşte yapacak olan bu topluluğa katılan üyeleri valilerin seçmesi, bizim hukukumuzda 1934 tarihli 'Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu'nda valilere verilen yetkileri çağrıştırmaktadır. Öyle ya, kişi ve konut dokunulmazlığını ortadan kaldırabilen vali, meclis üyelerini de aday gösterebilir ya da seçebilir!

Danışma Meclisi denilen bu topluluğun seçimini İçişleri Bakanı'na bağlı olan valilere vermek rastgele bir uygulama değildir. Cuntanın oluşturmak istediği rejimin kendine özgü yöntemlerinden biri bu uygulamada yatmaktadır. Daha sırada, valilere sıkıyönetim komutanlarının yetkileri-

ni verecek olan 'Fevkâlâde Hal Yasası' vardır. Bir ilde herhangi bir toplumsal olay başgösterdimi, aramalar, kişi ve konut dokunulmazlığının ortadan kalkması, kitlesel tutuklamalar, sansür, -Devlet Güvenlik Mahkemeleri de kurulacağına göre- özel siyasal mahkemelerin işletilmesi, idam cezaları uygulanması, kitleleri başka illere sürmek gibi uygulamalar valiler eliyle yapılacaktır. Bu tür uygulamalar, yani sivil sıkıyönetim rejimi için, ordu desteğinde, valilerin geniş yetkilerle donatılması düşünülmektedir.

Bu Danışma Meclisi'nin yapacağı anayasaya, son anda, 'Fevkâlâde Hal' ve DGM'lerle ilgili maddeler oturtulacağı kolayca tahmin edilebilir. Sadece, bu iki konudaki maddeler dahi bu metne otoriter-faşist bir nitelik vermeye yeterlidir. İsterse, bu metnin temel haklar bölümü 1961 Anayasası'ndan alınsın. Basınla alıbablığı arttıran komisyon başkanı Aldıkaçtı'nın oynadığı rolün ardında bu emrivâkilerin saklı olduğu kesindir.

Bu nitelikte bir anayasa hazırlanacak ve referanduma sunulacaktır.

Batı ülkelerinde, atanmış kurullarca hazırlanan ve sadece halk oylamasından geçirilerek kabul edilen hukuksal belgelere göre yönetilen rejimlerin adı: 'plesibiter diktatörlükler'dir: Hitler Almanya'sı, Louis Napolyon Fransa'sı gibi...

Demokratik anayasalarsa, seçimle gelmiş meclislerce yapılırlar ve halk oylamasından geçirilirler.

• Weimar liberal anayasasını yapan, 1919 Weimer kurucu meclisi, seçimle gelmiş 423 parti temsilcisinden oluşuyordu. Çoğunluk Sosyalistler: 165, Merkezciler: 90, Demokratlar: 75, Muhafazâkarlar: 42, Bağımsız Sosyalistler: 22, Alman Halk Partisi: 22, Küçük Partiler: 7 temsilciyle bu meclisteye yeralmışlardı.

• 1948 Federal Alman demokratik anayasasını, 11 eyalet parlamentosundan seçilmiş 65 siyasal parti temsilcisinden oluşan Parlamenter Konsey yapmıştır. Bu konseyin üyeleri şu partilerden geliyorlardı: Sosyal-Demokratlar: 27, Hıristiyan Demokratlar: 27, Liberaller: 5, Merkezciler: 2 , Komünistler: 2, Alman Partisi: 2.

• 1948 tarihli, demokrat nitelikli İtalyan anayasasını yapan meclis 1946 yılında normal seçimle seçilmiş, 1947'den sonra kurucu meclis gibi çalışmaya başlayarak, bugünkü anayasayı yapmıştı. 1946 genel seçimiyle seçilmiş meclisin 467 üyesi şu siyasal partilere bağlıydılar: Hıristiyan Demokratlar: 207, Sosyalistler: 115, Komünistler: 104, Millî Demokratik Birlik: 41.

• 1946 Fransız Anayasası'nı, II. Dünya Savaşı'nın ve Nazilerle işbirliği yapan Mareşal Pétain'in Vichy rejiminin yıkılmasının ardından yapılan genel seçimlerle kurulan Kurucu Meclis yapmıştı. Bu meclisin 522 üyesinin dağılımı şöyledir: Komünistler: 142, MRP: 140, Sosyalistler: 133, Ilımlılar: 48, Radikal Sosyalistler:19, Bağımsızlar ve öteki partiler: 40.

Bu meclisin 249'a karşı 309 oyla kabul ettiği anayasayı Fransız halkı, halk oylamasında reddetti. Tıpkı 1960'da General De Gaulle'ün korporatif temsil tekliflerinin reddedildiği gibi.

1946 Anayasası'nı, 1946'da yeniden halk oyuyla seçilen Kurucu Meclis yaptı. Bu seçimlerde MRP 5,6 milyon, Komünistler 5,2 milyon, Sosyalistler 4,2 milyon oy almışlardı.

• 1958 De Gaulle dönemi Anayasası'nı da mesleklere göre seçilmiş bir korporatif meclis değil, 1956 genel seçimleriyle oluşmuş doğal bir meclis yapmıştır. Bu meclisin 544 üyesi şu siyasal görüşlerdendir: Komünistler: 149, MRP: 71, Sosyalistler: 90, Radikal Sosyalistler: 34, Demokratik ve Sosyalist Birlik: 5, Radikaller: 33, Sosyal Cumhuriyetçiler: 18, Bağımsızlar: 95, Başkaca solcular: 4, Başkaca sağcılar: 55.

Görüldüğü gibi Batı demokrasilerinde, önce siyasal düşüncelerin serbestce oluşmasına olanak verilmekte, ardından baskıdan uzak genel oyca seçilmiş -halk iradesini yansıtan- meclisler, anayasalar gibi temel belgeleri yapmaktadırlar. Bütün bu ülkelerin meclislerinde sağdan komünistlere kadar herbir siyasal görüş temsil edilmektedir.

Anayasa yapan kurucu meclislerini seçimle kurmayan ve siyasal partilerin temsiline olanak tanımayan rejimlerse faşist rejimlerdir: 1933-45 Hitler Almanya'sı, 1922-1943 Mussolini İtalya'sı, 1926-1974 Salazar Portekiz'i, 1933-1975 Franco İspanya'sı, 1929-45 Avusturya'sı... gibi.

Nedir bu bizdeki Danışma Meclisi?

Kimdir bu adamlar? Hangi siyasal görüşü temsil etmektedirler?

Halk mı seçmiştir onları? Kimin iradesini temsil etmektedirler?

Günümüzde artık devletin işlediği toplu ve kararlı bir cinayetten başka bir anlam taşımayan 'idam cezalarını' hakları ve yetkileri olmadığı halde onaylamak için canatan bu kişilerle Türkiye halkının ne ilgisi var?

Cuntaya karşı muhalefet nedenlerinden biri 'anayasa' sorunu çevresinde düğümlenmektedir.

O 'anayasa' sorunu ki, 1876 Anayasası için Mithat Paşa, Taif zindanlarında canını vermişti.

O 'anayasa' sorunu ki, bütün XIX. yüzyılımızın demokrat aydınları, bu yüzden yıllarca sürgünlerde yaşadılar.

İlk olarak, tarihimizde, gerici güçler, halk iradesi dışında bir anayasa düzenlemeye girişiyorlar.

Onların anayasasını redde hazır olalım.

En derin bir bilinçle, tarih bilgisiyle, sorumluluk duygusuyla davranabilelim bu dayatma karşısında.

DEVLETİN FAŞİST HAKLAR BİLDİRİSİ

Demokrat Türkiye çıktığı günden bu yana, okuyucularını cuntanın hazırlattığı anayasaya karşı uyardı. Ben de çeşitli yazılarımda bu konuyu ele aldım. Şimdi askerî rejimin tâyin ettiği Orhan Aldıkaçtı'nın 'Anayasa Taslağı' ortaya çıkmış bulunuyor. Öngörülen rejimin, bugünkü rejimin "sivil sıkıyönetim" olarak bir devamı olacağı kolayca tahmin ediliyordu. Sivil sıkıyönetimi, özel olarak düzenlenecek olan *"olağanüstü haller"* rejimleri temin edecekti. Gene olağanüstü mahkemeler olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) de her çeşit eleştirinin acımasızca susturulmasının aracı olacaklardı.

Bazı siyasal çevrelerle basın çevrelerinin, belli belirsiz de olsa, bizden daha iyimser oldukları düşünülebilirdi. Fakat, şimdi Aldıkaçtı tasarısı ortaya çıktıktan sonra, en kötümser olasılıkları hesaba katan bizim de, bir ölçüde iyimser olduğumuz söylenebilir. Çünkü Aldıkaçtı taslağı, hayalgücünün de ötesine geçmekte, rastgele bir faşizmin hukuksal düzenlemelerini dahi aşmaktadır. Bu taslakta, halk isteklerine karşı düzenlenmiş olan "casus maddeler" sadece "olağanüstü haller" rejimleri ve DGM'ler olarak kalmamakta, insanların en doğal hakları olan "yaşama haklarına" dahi göz dikilmektedir. Halkın her vesileyle öldürüldüğü, tepelendiği bir rejim düşünmüş ve düzenlemiştir Aldıkaçtı. Bunları, kısaca şöyle sıralayabiliriz:

• *Yurttaşların yaşama haklarının özü ortadan kaldırılmıştır:*

Taslağın 16. maddesi 1. fıkrasında: "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına

sahiptir" denildikten sonra, aynı maddenin son fıkrası olan 5. fıkrada: "Öldürme fiili, kuvvete başvurmayı zorunlu kılmış olan meşru müdafaa, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, olağanüstü ya da sıkıyönetim hallerinde yetkili bir merciin emirlerinin uygulanması sebebiyle meydana gelmişse, birinci fıkra hükmü ihlâl edilmiş sayılmaz" kuralını getirmektedir.

Bu kurala göre, herhangi bir sanık ya da bilerek sanık statüsüne sokulmuş bir yurttaş yakalanırken öldürülebilecek, toplumsal olaylarda, örneğin bir direniş, bir grev ya da gösteri sırasında ya da kendiliğinden patlak veren bir toplumsal olayda -örneğin bankerlerden paralarını alamayan vatandaşların, bankaların kapısı önünde bağırıp çağırmaları halinde- üzerlerine ateş açılarak insanlar katledilebilecek; daha da vahimi 'olağanüstü hal' sırasında evleri aranmaya gelinmiş kişiler ya da rejim muhalifleri, yetkili mercilerin verdikleri emirlere uymadıkları bahanesiyle öldürülebilecekler, bundan da hiç kimse sorumlu olmayacaktır.

Olağanüstü hal rejiminin ilânı nedenleri m. 135'de gösterilen "tabiî âfet" "ekonomik bunalım" m. 136'da gösterilen "yaygın şiddet hareketleri" gibi sıradan nedenler olduğuna ve Türkiye, bundan böyle, olağanüstü hal rejimi içinde, en azından "ekonomik bunalım" nedeniyle yaşamaya aday olduğuna göre, vatandaşların ve düzeni eleştirenlerin, Devlet karşısında 'yaşama hakkı' olmadığı, böylece Taslak'ta (m. 16/5) "Devletin Vatandaşı Öldürme Hakkı"nın düzenlenmiş olduğu pek açıktır.

• *"Lânetlenmiş insanlar" toplulukları: "Hak Kaybı":*

Taslakta, yurttaşların temel hak ve özgürlükleri varmış gibi, 13. maddede "Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması" düzenlenmektedir.

Bu maddenin 1. fıkrasına göre, zaten varolmayan hak ve özgürlükler, şu türlü kullanılmayacaklardır:

"Bu anayasada yeralan hak ve özgürlüklerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve özgürlükleri yoketmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak ya da sair herhangi bir yoldan komünizme, faşizme veya dini temellere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamaz. Bu amaçla kullananlar, kötüye kullandıkları o hak ve özgürlüğü kaybederler. Hak kaybı hükmü mahkemelerce verilir."

Görüldüğü gibi burada, Türk Ceza Kanunu'na Faşist İtalya'dan alınmış ve daha da şiddetlendirilmiş olan 141, 142, 163... gibi ceza maddeleri anayasal düzeye çıkarılmıştır. Bunlarla da yetinilmemiş "sair herhangi bir yoldan" denilerek, sınırsızca kapsam genişletilmiştir.

Öte yandan, aynı maddenin 2. fıkrası: "Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik eden gerçek ve tüzel kişilerle topluluklar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir" demektedir.

Anlaşıldığına göre TCK. 125, 141, 142, 146, 159, 163, 311, 312... v.b. maddelerin varlığı ve uygulanması yetmemekte, ayrıca burada "Kanunla düzenlenmek"ten sözedildi-

ğine göre bir 'Devlet Güvenliği Kanunu' ya da 'Devleti Koruma Kanunu' ya da "Temel Hak ve Özgürlükleri Koruma (!) Kanunu' gibi bir kanunun çıkarılması sözkonusu olmaktadır. Tasarının 176. maddesine göre, DGM'ler de kurulduğuna göre, bu çeşitten siyasal görüş ve düşüncelerinden ötürü mahkûm edilen kimseler, sadece mahkûmiyetlerini bütün sonuçlarıyla çekmekle kalmamakta, m. 13/1'de belirtildiği gibi "hak ve özgürlüklerini" de hayat boyu kaybederek, Orta Çağ'daki gibi, bir "lânetliler" topluluğu oluşturmaktadırlar. Örneğin, bir düşünce suçunu yazıyla işlemiş bir kimse, bir daha yazı yazamamakta, sözle işlemiş bir politikacı bir daha söz hakkını kullanamamakta, "lânetli" olmaktadır.

Madde 84'den anlaşıldığına göre, evvelce bu tür siyasal nitelikli suçlardan mahkûm olmuş olanlar, "affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilememekte"; m. 85'e göre ise, şimdilerde ve bundan sonra fikir suçundan hüküm giyenler hiçbir şekilde affa da uğrayamamaktadırlar.

• *Angarya ve zorla çalıştırma / Yeni köleler: Yurttaşlar*

Bunların yanında "Zorla çalıştırma yasağı" başlığını taşıyan 17. madde, ikinci bölümünde: "...olağanüstü hallerde vatandaştan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları zorla çalıştırılma sayılmaz" diyerek angarya ve zorla çalıştırmayı getirmekte; m. 137, f:2: "ekonomik nedenlere dayalı olağanüstü hallerde" vatandaşların para ve mal varlıklarına elkonulabileceğini ve zorla çalıştırılabileceklerini düzenlemekte; m. 20, f:2 de 'seyahat özgürlüğü'nün sınırlandırılması düzenlenirken, bu özgürlük "sosyal ve ekonomik gelişmeyi veya sağlıklı ve düzenli

kentleşmeyi gerçekleştirmek... amacıyla kamunla sınırlanabilir" denilerek, Devlete, köylerden şehirlere göçen vatandaşları şehirlerden atmak ya da yurttaşları, yurt içinde zorla göçe mecbur etmek hakkını tanımaktadır.

Gerçekten, yukarıda belirttiğimiz gibi, Anayasa Taslağı'nın bu kuralları karşısında, normal siyasi partilerin kurulamaması, dernek kurma hakkının olmaması, sendikaların yaşayamaması, işçi haklarının geri alınması, basın özgürlüğünün olmaması, düşünce özgürlüğünün ortadan kaldırılması... gibi olgulardan sözetmek dahi âdetâ bir "lüks" olmaktadır.

Çağımızda, insanlığın yaşamış olduğu Nazizm, Faşizm gibi acı deneyler, dönemlerinde, hukuksal alanda, bu çeşitten anayasal düzenlemeler getirmemişler, bu insanlık-dışı amaçları anayasa hukuku alanına çıkarmaktan utanmışlardır. Onlar pratiklerini 'kararnameler' yoluyla yaptılar. Çağımızda ilk defa, hatta anayasa denilen kurum bulunalı ilk defa, böyle bir düzenleme yapılmaktadır yeryüzünde.

Bu bir dünya rekorudur.

Bu bir hukuk değildir, sevgili okuyucular.

Bu taslak, valışete çıkarılan bir çağrıdan başka bir şey değildir.

Danışma Meclisi'nde kabul edilen "Anayasa" Meclis Komisyonundan gelen taslaktan da daha kötüdür. Aslında böyle bir kıyaslama yapmak da saçmadır. Hukukta, insan haklarının özüne dokunuldu mu, haklar konusunda hukuk-sınırı dışına çıkıldı mı, şu ya da bu ölçüde çıkılmış, bunun elbette önemi yoktur. Yurttaşların yaşama haklarının özünü ortadan kaldıran, "güvenlik güçleri"ne, dilediklerinde, yurttaş öldürme hakkı veren bir terör belgesi, neyle kıyaslanabilir? Bu kıyaslamayı, rejimin güdümlülüğünü belirtmek için yapıyorum. 12 Eylül öncesinde yaşanan terör dönemini, kimin düzenlediği ve niçin düzenlediği, neleri getirmek için düzenlediği -hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde- ortaya çıkmıştır. Bir anlamda illegal terörist güçler su yüzüne çıkmış ve eğilimlerini legalleştireceğini sandıkları bu metni hazırlamışlardır.

Türkiye'de özgürlüğün ve halkın düşmanları, bileşik kaplar gibi içiçedirler; legal ve illegal örgütleriyle, dışardaki ve içerdeki odaklarıyla, üniformalı, sivil, soyguncu, kapitalist, kiralık katil, işkenceci... unsurlarıyla karmaşık, ama birbirinin içine geçen, ortaklaşa çalışan ve geniş, tek bir karar merkezinden yönlendirilen, düzenli işleyen bir *sistem* teşkil ederler. Bunlar, cinayet şebekesi MHP'ye illegal yoldan para yardımı yapan, sonra da "legal" işveren derneklerinde, güleç bir çehreyle görünen, liberalizm ve özgürlük nutukları atan kapitalistlerdir; bunlar MİT ya da Mason

Dernekleri gibi gizli örgütlere, asistanlıkları hatta öğrencilikleri sırasında girip, bilimdışı yollarla "profesör" olduktan sonra, günü gelince ortaya çıkanlardır; bunlar Panama Askerî Okulu'nda kontr-gerillacılık ve profesyonel provakatörlük eğitimi gören, yurdunun güvenlik güçleri içinde öğrendiklerini uygulayanlardır; bunlar, işveren derneği yöneticisinden generaline, generalinden profesörüne, profesöründen kışkırtıcı ajanına kadar birbirlerini CIA çevrelerinden, Mason Dernekleri'nden, Rotary Klüpleri'nden, Kontr-Gerilla'nın ve MİT'in gizli buluşma evlerinden, işveren örgütlerinden, uzun yıllardır tanıyorlar zaten. Görüşemedikleri zaman aralarında kuryeler gelip gidiyor. Yurt savunması için en önemli kararları verecek olan Genelkurmay'ından üniversitesine, üniversitesinden yüksek hukuk kurumuna, yüksek hukuk kurumundan basınına kadar ülkedeki tüm örgütlenmeler içine yuvalanmışlardı. Şimdi biraraya geldiler; gizli, bir ölçüde de ihtiyatlı yaptıkları işleri açık açık ve topluca yapıyorlar.

Danışma Meclisi adlı, halkın hukuku dışında kurulmuş olan meclise, taslağa 12 geçici madde eklenmiştir ve böylece "geçici maddeler"in taslakla birlikte ortaya çıkarılmama nedeni de anlaşılmıştır. Çünkü bu geçici maddelere göre, cunta yedi yıl daha iktidarda kalmaktadır. Cuntanın şefi cumhurbaşkanı seçilmekte (g. m:2) ve öteki dört general de Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri olarak, aynen bugünkü gibi yönetimde kalmaktadırlar (g. m:3). İş bu kadarla da

kalmamakta, bu yedi yıllık "görev süreleri" sona erdikten sonra da, bu beş kişinin "dokunulmazlıkları" devam etmektedir (g. m:12). Böylece "demokrasi takvimi" denilen aldatmacaya silik bir umut besleyen kişiler var idiyse, onlar da söndürmelidirler bu umutlarını.

Böylece tarihi içinde gerçek bir liberal demokrasiye kavuşamamış olan Türkiye (elbette bunun tarihsel ve yapısal nedenleri vardır), bu defa Abdülhâmid döneminde yaşadığı istibdattan da daha ağırını, ağır bir diktatörlüğü, yaşamaya doğru itiliyor. Tarihsel örnekleri, bu arada 1936 iç-savaşından, faşist Franco'nun cumhuriyeti devirip iktidarı ele geçirmesinden sonra, cumhuriyetçilere, demokratlara, sosyalistlere karşı onbeş yıl sürdürdüğü baskı ve cinayetleri unutmayalım. Bunları biz, durup dururken hatırlayıp kimseyi heyecanlandırmak istemiyoruz; fakat karşımızdaki demokrasi düşmanlarının niyetleri hatırlatıyor bize bunları.

Türkiye çok acılı günler yaşadı: emperyalizmle egemen güçlerin düzenlediği terörist komplolarda binlerce evlâdını yitirdi. CIA, Latin Amerika ülkelerinde uyguladığı yöntemlerin özel bir modelini uyguladı yurdumuzda. Şimdi de öldüremediklerini hapishanelere dolduruyorlar. Türkiye'de insan hakları, özgürlükler, kültürümüz, demokrasi, halkımızın toplumsal ve bireysel ahlâkı, ülkenin modern tarihinin en ağır tehdidiyle karşı karşıyadır.

Bu tehdid ne zamana kadar sürecek?

Türkiye tarihsel süreçler dışında mı yaşamaktadır?

İnsanların hayatı da, toplumlarınki de, geleceğe diyalektik süreçler içinde akarlar. Yıllarca süren bir hazırlıktan ve 12 Mart provasından sonra, bugünkü açık "burjuva" askerî diktatörlüğünü oluşturanlar, tarihimizden gelen ilericilik mirâsını, halkımızın eğilimlerini, toplumun dinamiklerini unutacak kadar kendilerini kaybetmişlerdir. Toplumumuza, insanımıza, birer birey olarak bize, her yönden yapılan bu saldırı, umalım ki ortak çalışmayı derinlemesine öğretsin bize. Toplumsal muhalefeti örgütlemek ve teorik olgunluk içinde, siyasal amaçlarına doğru kanalize etmek zorunluluğudur gündeme gelen. Halktan uzak düşmemeyi, tersine onun içinde yeralmayı ilke edineceğiz. Büyük kentler devrimin mayalandığı yerlerdir: büyük kentlerde oluşacak kitlesel muhalefetin ve kitlesel direnişlerin önemini, kavramamış olanlarımız varsa, onlar da kavrayacaklar.

Belki de bu diktatörlük, diyalektik işlevini yerine getirecek, demokratik halk cephesini doğuracaktır.

12 Eylül 1980 askerî darbesiyle Türkiye'ye gelen rejimin bir *"faşizm"* olup olmadığı konusunda, tartışmalar oldu. Bu tartışmalarda ihmal edilmiş olan yan, sanırım, olaya tarihsel bir perspektiften bakılmasındaki eksikliktir. Özellikle 12 Eylül rejiminin, Türkiye'de, daha öncesinden beri varolan burjuva diktatörlük rejimleriyle* bir ilgisinin olup olmadığının açık seçik araştırılmasıdır.

Önce, siyasî literatürde, İtalyan Faşizmi ile Alman Nasyonal-sosyalizmi gibi faşizmin sistemli, klâsik tipleri yanında, çağdaş askerî diktatörlüklere de "faşizm" dendiğini belirtelim. Böylece Türkiye'deki askerî cunta rejiminin 'faşist' olarak nitelendirilmesinin, bilimsel açıdan, önemli sakıncalar doğurmayacağını söylemiş olalım. Siyasal açıdan da elbette bir sakıncası yoktu. Özellikle Avrupa Sosyal-Demokrat ve liberal çevreler de, gerektiğinde, bu nitelendirmeyi kullanırken.

Fakat, 12 Eylül rejiminin yapısının ekonomik, siyasal ve ideolojik yönlerden daha yakından incelenmesi, solun doğru siyasal taktikler oluşturması bakımından önemlidir. Türkiye'de 'Faşistleşme süreci', 12 Eylül 1980'de mi başlamaktadır? Yoksa bu süreç, daha eskilere mi uzanmaktadır? 12 Eylül'den bu yana, askerî rejim altında geçen üç yıl, faşizmin iktidardaki ilk dönemi midir? Bu dönemi faşizmin yerleştiği, stabilize olduğu uzun bir dönem izleyebilir mi? Yoksa bu faşizm, sistematik bir faşizm olma aşamasına ulaşamadan yıkılabilecek midir? Yıkıldığında, altından hangi siyasal oluşumlar çıkabilecektir?

---

* Türkiye'deki burjuva diktatörlüklerinin gevşeyerek, görece bir burjuva demokrasisine yaklaştığı dönemler vardır. Örneğin 1908-1912, 1920-1924, 1960-1965 dönemleri. 1973-1980 dönemi de faşist güçlerle, demokratik güçler ve işçi sınıfı hareketinin fiilî mücadelesi sonucu, görece burjuva demokrasisinin can babasına korunabildiği bir dönem sayılabilir.

Gerçekten bugün, 1983 yılında, faşizmi teşhis edip inceleyebilecek kadar bilimsel veriler var elimizde. Bu olguyla karşılaşmada, dünya kapitalizminin emperyalist-tekelci aşamaya geçmeye başladığı 1920 yıllarındaki kadar hazırlıksız değiliz. İlk defa karşılaşmıyoruz bu siyasal-ideolojik olguyla.

İtalyan ve Alman faşizmleri siyasal partiler yoluyla gelmişlerdir. İspanya'da faşizm, askerî yoldan gelmişti. Bu bakımdan da İspanyol faşizminin, askerî diktatörlük yanı da ağır basmaktadır. Bizdeyse faşizm, -1936 İspanyol iç-savaşı gözönüne alındığında-, çok dar kalan aldatıcı bir iç-savaş provasından sonra askerî yoldan gelmek istiyor. Alman Nasyonal-Sosyalist hareketi, Alman ordusuna, aşağıdan sızmıştı. Bizde, ABD güdümünde ordu üst kademesi, faşizmi yerleştirmek görevini üstleniyor. Türkiye'de halkın, işçi sınıfının ve gençliğin şiddetle direndiği, esas faşist mitolojileri kullanan MHP hareketi vardı. Bu hareket, faşist hareketin esas örgütsel özünü oluşturan, küçük burjuva sınıfı içinde yeterli örgütlenmeye henüz ulaşamamıştı ama, bir ölçüde Anadolu küçük burjuvazisi içinde dayanaklar bulmaya başlamıştı. Gücünü daha çok lumpen gençlik unsurlarından alıyor ve devletin gizli örgütlerince destekleniyordu. Şimdi bu hareketin, bugünkü rejimle bağı kopmuş görünüyor. Ama bu da aldatmamalı bizi: 1923'de, Almanya'da faşizm Von Seekt'in ordusundan bekleniyordu, Nasyonal-Sosyalist hareketten geldi. Bir ülke faşistleşme sürecine girmişse, faşizmin geldiği kaynak yer değiştirebilir.

Elbette faşizm, en çok işçi sınıfına karşı takındığı tavırdan belli olur. 12 Eylül rejiminin, işçi sınıfına karşı takındığı tavırsa ortadadır. Rejimin hazırladığı DİSK iddianamesini, içinde taşıdığı ideolojik görüşler açısından, siyasal anlamda,

rejimin faşist niyetini açıklıkla ilânı olarak alabiliriz. Faşizm, dünyada, kapitalizmin tekelci aşamasına denk düşüyor; bizim kendine özgü nitelikler taşıyan kapitalizmimiz de, bu dönemde, tekelci aşamaya geçmeye çalışıyor. Bugünkü rejim, bu oluşumu zora dayanarak destekliyor. İtalya'da faşistleşme sürecinde, banka sermayesi ile sanayi sermayesi hızla mâli sermaye içinde yoğunlaşıyordu. Bizde de bu olgu, göz göre göre, bütün açıklığıyla (en vahşî biçimiyle) yaşanıyor. Faşizm, siyasal bunalıma denk düşen bir süreçtir. Türkiye de, kendi koşullarında bu bunalımı yaşadı. Türkiye'de bu siyasal bunalımı yaratan etmenler arasında, burjuva demokrasisinin bütünleşememesi, geleneksel devletçe ve bütün burjuva partilerce desteklenen marksizm düşmanlığı ve geleneksel antikomünizm vardır. Dimitrov, eski burjuva partileriyle gittikçe şiddetlenen bir savaşla faşizmin gelişine dikkati çekmişti. Şimdi Türkiye'de de bu savaş başladı. Bu partiler sırasıyla, az ya da çok, faşizmin gelişine siyasal, hukuksal, ideolojik açılardan destek oldukları halde. Faşizm konusunda düşünürken, sadece Türkiye'de 1960 sonrası başlayan toplumsal bilinçlenmeye karşı çıkarılan MHP'yi, geleneksel devlet otokrasisi içine yerleştirilen, ABD ile işbirliği halindeki gizli örgütleri gözönüne almayalım. Cumhuriyet rejiminin, 1936 yılına kadar, işçi sınıfına ve onun ideolojisine karşı İtalya'dan aktardığı hukuksal kuralları ve uygulamayı besleyen "burjuva diktatörlüklerini"de düşünelim.

Türkiye'de bir faşizm girişimi vardır. Askerî diktatörlük eliyle faşizm yerleştirilmek, sistemli bir hale getirilmek istenmektedir. Bu konuda arkalarına sözde bir anayasal metin de almışlardır. YÖK yasasıyla üniversiteyi temizlemişler, coşkun

bir ideolojileri, sosyalizan sloganları olmadığı halde, dil alanından eğitim alanına kadar, ideolojik ve eğitimsel bir saldırıyı da başlatmışlardır. Öte yandan meslek kuruluşlarını bakanlıklara bağlayarak bir çeşit korporasyon modeli de aramaktadırlar. Ellerinde sadece iyi örgütlenmiş bir parti, bu partinin militanları ve kitle tabanı yoktur. Şimdi de bâzı emekli subaylar ve MİT mensupları aracılığıyla, zorla "iyi örgütlenmiş bir parti" yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu parti seçimlerden sonra, başta MHP olmak üzere, çeşitli gerici kesimlerde siyasal müttefikler arayışına da çıkabilir. Bunu yapmak için baskıyı, ideolojik saldırıyı arttırarak, ülkeyi bir 'umutsuz insanlar mezarlığı' haline getirmeye çalışmaktadırlar.

Bunlara bakarak, Türkiye'de faşizmin stabilizasyon sürecine girdiğini söyleyebilir miyiz? Sanmıyorum, Türkiye'ye özgü bir biçimde iktidarı almış, sistemleşmek istemektedirler. Siyasal bunalım yapay bir biçimde durdurulmuştur.* Fakat, faşizmin stabilizasyon sürecine girmesi bugünden zor görünmektedir. Ama, bu süreci, ekonomik âlâsın durduracağını sanmak da yanlıştır. Ekonomik çöküntü, demokratik güçlere yarayabileceği gibi, faşistleşme sürecine de yarayabilir. Bu yüzden, solun gerçekçi ve alçakgönüllü -kendi gerçeğini ve yarımını gören- tezler çevresinde bütünleşmesini istiyoruz. Çözüm siyasaldır.

Nasyonal-Sosyalist Partisine (afedersiniz Nasyonal Demokrasi Partisi diyecektim) dikkat! DİSK İddianamesi nasıl rejimin faşizm kastının ilânı ise, MDP de onun sistemleşebilme girişimidir.

* Siyasal bunalımın sürmesi açısından, biraz önce tarihsel plânda eleştirdiğimiz burjuva siyasal partilerin bugünkü işlevlerini küçümseyemeyiz. Çünkü, marksist sol, hâlâ bir başına siyasal bunalım yaratacak güçte değil.

ÖLÜM CEZASI

1974 yılı ilkbaharında, CHP-MSP ortak hükümeti döneminde, CHP Tekirdağ milletvekili Yılmaz Alparslan ile gene CHP İstanbul milletvekili Hasan Basri Akgiray, Millet Meclisi'ne ölüm cezasının kaldırılması üzerine bir yasa önerisi vermişlerdi. Ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgili bu yasa tasarısını görüşecek komisyona üye, öteki beş CHP milletvekili gelip görüşmeye katılmadıkları için, tasarı daha komisyondayken, sağ parti milletvekillerinin oylarıyla reddedilmişti.

Bu olayı hatırlatmamın nedeni şudur: 'ölüm cezası' konusunun çeşitli etkiler ve çalkantılar ortasındaki Türkiye'de, günü gelince gündeme geleceği, böylece de toplumsal yaşamda çok derin yaralar açacağı belliydi. Ama, demokrat ya da sosyal-demokrat görünüşe bürünmüş CHP milletvekillerinin çoğunluğunun umurunda bile değildi bu. Onlar bu vurdumduymaz tutumlarını, sonraki yıllarda, muhalefetteyken de, iktidardayken de sürdürdüler. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra, eski genel başkanları Ecevit'in, askerî diktatörlüğün oluşmasına karşı -kendi anlayışı içinde- yaptığı çıkışlara katılmayarak da, sola yakınlıklarından ötürü tutuklanmış beş-altı milletvekili arkadaşlarını cezaevinde ve askerî mahkemeler önünde yalnız bırakarak da, aynı tutumu sürdürdüler. Açıklıkla bilinmektedir ki, bir diktatörlük oluşurken karşı çıkarak, onun oluşma sürecini sarsmak, oluştuktan sonra karşı çıkmaktan çok daha önemlidir. Ama, 1973'den bu yana demokrat ya da sosyal-demokrat görünüşünde ortaya çıkmış bu politikacıların, diktatörlük yerleştikten sonra da ona karşı çıkmaları beklenemez. İçlerinde, parmakla sayılacak kadar az sayıdaki "namuslu aydın"ın

dışında, ne yazık ki bu kara çoğunluk ne demokrat nitelikler taşımaktaydı, ne de sosyal-demokrat! Dün Türkiye'nin temel sorunlarını teşhis etmek istememenin, bugün de, diktatörlük koşulları altındaki kişiliksiz, oportünist tutumlarının sorumluluğunu taşımaktadırlar. Kime karşı? Bütün Türkiye halkına, genç kuşaklara, Türkiye aydınına karşı. Öyle sanıyorum ki, şimdi de bu kara çoğunluğun pek çoğu, kendilerine cuntanın gösterdiği, kendi eliyle sınırlarını çizdiği alanda siyaset yapmaya hazırlanmaktadır.

Denecektir ki, Türkiye halkına, uzun yıllardır kurulmuş olan komplo sonucu iktidara getirilen cunta, Anayasayı ortadan kaldırdığı, bütün kazanılmış ekonomik ve düşünsel hakları iptal ettiği gibi, ölüm cezası kalkmış olsaydı da, onu yeniden yürürlüğe koyacaktı. Doğru! Fransa'da 1830 yılında da, 1848 yılında da ayaklanan halk yığınları, önce ölüm cezasını kaldırmış, ardından gelen gerici iktidarlar, yeniden bu cezayı getirmişlerdir. Ama sorunumuz bu değil sanırım. Sorunumuz, bizde sağcıların ve faşistlerin, tarihsel misyon olarak üzerlerine aldıkları görevi, cesaretle sonuna kadar, -hatta fazlasıyla- yerine getirdikleri: demokrat rolüne çıkanlarınsa demokratlık görevlerini sonuna değin yerine getirmek bir yana, daha işin başından başlayarak bu misyonlarına yançizmeleridir. Gene de öyle olmuştur. En azından 1974'den bugüne kadar süren, demokrasiye, insan haklarına, yaşama hakkına, Türkiye halkının bütün kazanımlarına karşı kurulmuş ve işletilmiş olan tuzağa, gene sıkıştırıldığı tuzakta, canı pahasına gencecik insanlar tümüyle karşı çıkmış, askerî diktatörlük getirilince de, gene işkencehanelere, idam sehpalarına gönderilenler onlar olmuşlardır. Koca koca demokrat rolündeki, politikacı rolündeki adam-

lar boş bırakmışlardır alanı. Türkiye'nin kötü kaderidir bu. Oysa, bütün dünya bilmektedirki, 1967 Yunan cuntasına değil solcular, sosyalistler, demokratlar, sağ demokratlar, muhafazâkârlar bile karşı çıkmışlardı. Yunan askerî-polisinin elinde ölen demokrasi kurbanlarından biri, yaşını başını almış eski bir muhafazakâr milletvekiliydi. Çirkin diktatör Papadopulos'a suikast teşebbüsünde bulunmakla yargılanan ünlü demokrat Panagulas, cunta devrildikten sonra merkez partisinden milletvekili olmuştu.

Daha da acısı, dün, devlet himayesinde geliştirilmiş MHP faşizminin saldırısına mâruz kalanların, bugün idam cezasıyla tehdit edilmeleri ya da sözde yasal yolla idam edilebilmeleridir. Her ağzını açtığında, mezar ötesinden sesler getiren Türkeş 12 Mayıs 1974'de Hürriyet gazetesinde açıkça şunları söyleyebiliyordu: "*Ben emir verdiğim zaman harekete geçeceksiniz. MHP, her giriştiği işi başarmıştır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın. Emir alınca, komünistleri kazdıkları çukura gömeceğinizden eminim.*"

Artık Türkeş'in gerçekten yargılanması sözkonusu değildir. Dün de olduğu gibi. O, evine dönmek için, uygun atmosferin doğmasını beklemektedir. Görevi, onun bıraktığı yerden cunta ele almıştır.

Avrupa Konseyi'nin hukuksal temelini teşkil eden 4 Kasım 1950 tarihli Sözleşmenin I. başlığının 2. maddesinin 2 no.lu bendinin (a) fıkrası, sözleşmeyi imzalayan devletlere, kendi ülkelerinde yaşayan "*bütün insanların yasa-dışı şiddet karşısında savunmalarını sağlamak*" görevini yükler.

Bu sadece Avrupa Konseyi'nin temel hukuksal yapısını oluşturan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bir emri değildir. Çünkü, bu sözleşme, sadece Avrupa ülkeleri çevresinde ortaya çıkmamıştır. Aynı sözleşme 10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'ne bağlıdır. Yani, açıkcası evrensel hukuk emretmektedir bunu.

Evrensel hukuk insanlığın bu alanda vardığı çağdaş aşamadır.

Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesinden önce, insanların can güvenliklerinin korunmadığı, tersine demokrat, humanist ve sosyalizm yanlısı insanların tek tek öldürüldükleri doğrudur. Türk devleti, daha o zamanlardan başlayarak, uluslararası hukukun dışında yeralıyor, yurttaşlarının yaşamını korumuyordu.

Ama burada başka bir gerçeğe -çok önemli bir gerçeğe- dikkati çekmek gerekir. Çünkü içinde yaşadığımız dönemi belirleyen temel gerçek budur:

Kimdi terörü ve kanlı dönemi başlatan? Bizzat devletin yedeğindeki güçler...

• 1968 yılında halkın, öğrenci eylemleri yoluyla dile getirilen toplumsal ve demokratik istemleri karşısında, Türkiye toplumunda demokratik istemleri cinayet yoluyla susturmak yolunu seçen kimdi? Bizzat polis içinde yuvalanmış bazı güçlerle,

polis yedeğinde korunan güçler. İlk ölü: Vedat Demircioğlu, bizzat polisler tarafından Teknik Üniversite Yurdunun penceresinden atılarak öldürülmüştü. Yıldız Mimarlık-Mühendislik Akademisi öğrencileri Battal Mehetoğlu ile Mehmet Büyükseviç, okul yakınındaki Yıldız Camiiinde sabah namazı kılan ve polisce korunan kimselerce öldürülmediler mi?

12 Mart 71 rejimi öncesi başlatılan terör bu. 12 Mart Muhtırasını veren kuklaların başı Memduh Tağmaç'ın kendi sözleriyle belirttiği gibi, "ekonomik gelişmeyi aşan toplumsal uyanışı durdurmak" için tezgahlanan terör...

Sosyalist teorinin belirttiği gibi şiddet, sadece ve sadece egemen sınıflardan geliyordu ve bu şiddet yalnızca egemen sınıfların sömürülen sınıfları tarih boyunca sömürmesi olgusunda görüldüğü gibi, sınıfsal konumların sürdürülmesi durumunda kalmıyor, sokağa dökülüyor, elinde silâh en haksız, en iç yaralayıcı, en haksız olduğu için de en kışkırtıcı cinayetleri işliyordu.

Daha önce kurulan, Anayasa ve yasalar çerçevesinde etkinlik gösteren, sosyalist eğilimli Türkiye İşçi Partisi yöneticilerine, egemen çevrelerden yapılan ve devletce desteklenen taşlı-sopalı saldırıların, cinayete dönüşmüş vahşi bir devamıydı bu. Nitekim o dönemde bazı TİP yöneticileri de, yurt düzeyinde öldürülmeye başlanmıştı. 1968'den sonra uzun yıllar sol kesimin cinayet biçimine dönüşmüş karşı saldırısı yoktur.

1970'de sözde anarşi tırmandırılıyor, ardından da toplumsal uyanışı ezmek ve ordu içindeki genç radikal unsurları tasfiye etmek, tekelci burjuvaziye birkaç yıl nefes aldırmak ve büyük kârlar sağlamak üzere 12 Mart 71 faşizm provası yapılıyordu.

Tabii bu faşist prova, soruşturmalarda solu bölmek, soldaki bölünmeleri körüklemek için her çeşit yönteme de başvuracaktı.

Ne yazık ki sol, 12 Mart faşizm denemesinden daha da bölünerek çıkmıştır.

O dönemi düşünürken, Türkiye burjuvazisinin 15-16 Haziran 1970 işçi sınıfı hareketinden duyduğu büyük paniği asla unutmamak gerekir. 1970 sıkıyönetiminde DİSK aleyhine açılan koğuşturmanın bugüne kadar kapatılmaması ve şimdi mâsum sendikacılara karşı idam cezası taleplerine dönüştürülmesi, bu gerçeğin, hukuksal alandaki en büyük kanıtıdır.

• Burjuvazi ile onun müttefikleri, bürokrasi içindeki uzantıları, ordudaki yandaşları ve emperyalist dış dünyadaki çağdaş ve tarihsel ortakları 1971 rejiminden, siyasal alanda umduklarını fazlaca elde edemeden çıktılar. Bunun nedeni Türk toplumunun iç dinamikleri, halkın demokratik talepleri yanında, Batı demokrat kamuoyunun ilgisi ve bloklar arası dengenin 'detant'a doğru gidişidir. 1975 Helsinki Sözleşmesi'ne doğru giden dünyada, ve iç demokratik direnişler karşısında Türkiye oligarşisi baskı rejiminde kazandıklarıyla yetiniyor, halka karşı mücadeleyi geçici bir süre için tatil ediyordu.

Oligarşinin tatili kısa sürmüştür. O Türkiye'deki toplumsal istemlere, demokratik gelişimlere karşı savaşını yeniden 1974 yılında birçok cephede birden başlattı.

Bu savaşın siyasal görünüşü çok yalındır: önce sağda "cepheleşme" politikası, bu da yürümeyince "toplumsal gerilim" ve "askerî darbe" Bunun mimarları Süleyman Demirel ve Türkeş'se, yarı görünür görünmez güçleri MİT,

asker-sivil kontr-gerilla, CIA ajanları ile tekelci kapitalizmin sivil gizli örgütleri: Rotary Kulüpler, bazı Mason dernekleri ve benzeri uluslararası gizli örgütlerdir. Bunlar, Türkiye halkını soyan uluslararası sermayenin bağdaşığı yerli burjuvaziyle birlikte, Türkiye oligarşisini oluştururlar. Bu egemen çevreler, toplumsal ve ekonomik gelişmelerden, tek yanlı olarak yalnız kendileri yararlanmak istediği için, toplumun sınıfsal yapısını koruyarak kullandıkları şiddeti sokak şiddetine çevirmekte, gençlik kesimini de bu çatışmanın içine çekerek, olayı sağ ve sol çatışması biçiminde göstermeye çalışmaktadır. Ama yaşanan bu kaosun zemini, dıştan körüklenen ve tekelci kapitalizm eliyle yürütülmeye çalışılan çarpık kapitalizmse, esas kışkırtıcıları ve esas olarak düzenleyicileri de bu resmî-yarı resmî güçlerdir.

1978'de ilân edilen sıkıyönetim bu güçlerin sabote etmesiyle ve komutanların görevlerini savsaklamasıyla başarılı olmamış ve bu fırsat bugünkü askerî rejimin yaratılması için kullanılmıştır. Terörü en etkin biçimde, esas olarak düzenleyenlerle, bugün iktidara el koyanlar arasındaki zımnî anlaşma, bugünkü yönetimin anti-demokratik bütün uygulamalarıyla belli olmaktadır. Çünkü Türkiye'yi iç çatışmaya yaklaştıran sansasyonel cinayetleri yaratan silâhı, oligarşi içine yuvalanmış güçlerin resmî silâhıdır.

Yaşar Ümit Doğanay'ı, Cahit Orhan Tütengil'i, Abdi İpekçi'yi, Kemal Türkler'i dünyamızdan uzaklaştıran, sağ ve sol çatışması değil, bugünkü politikayı yaratmak için bu oyunu tezgahlayan oligarşidir.

Sosyalist yazında, toplumlarda şiddetin kaynağı ve tarihte şiddetin işlevleri konusunda, en kalın çizgili görüşleri Lenin'in *'Devlet ve İhtilâl'* adlı yapıtında buluruz.

Lenin, Rusya'da, Çarlık döneminde, bolşeviklerin Çarlık terörüne karşı mücadele koşullarından da etkilenerek, kapitalist rejimin bütün "hükümet biçimleri"ni ve "burjuva demokrasileri"ni, "burjuvazinin diktatörlüğü" olarak niteler. Bu onu, o dönemde, devrimin ardından, geçici bir süre uygulanacak olan "proletarya diktatörlüğü" düşüncesine götürecektir.

Marx'ın yapıtlarındaysa, bu kavrama yaklaşan metinler çok sınırlıdır. Bu metinler, Marx'ın 1871 Paris Komünü üzerine yazdığı *"Fransa'da İç Savaş"* adlı yapıtında, Weydemer'e yazdığı bir mektupta ve Engels'in, Marx'ın aynı kitabına yazdığı bir önsözde bulunmaktadır.

Bir üst-yapılar düşünürü olarak nitelendirebileceğimiz İtalyan marksist Antonio Gramsci'nin "hegemonya" çözümlemesi, "burjuva demokrasileri"ni incelemekle sınırlı kalmaz. Gramsci'nin "sivil toplum" ve "hegemonya" araştırmaları, "kültürel yönlendirme" ve "ideoloji"nin altını çizer. Gramsci'nin düşüncesinde, tarihsel olarak egemen sınıf, kurduğu sınıf ittifaklarıyla, ideolojik ve siyasal yapılar üreterek bu hegemonyayı kurmakta ve bir diktatörlük gibi sürdürmektedir. Bunu da sınıf temeliyle birlikte ama daha çok ideolojik yönlendirmeyle ve siyasal egemenlik aygıtları kurarak yapmaktadır. Doğal olarak, burjuvazinin egemenlik döneminde, bu hegemonya işçi sınıfına ve çalışan sınıflara karşı sürmektedir. İşçi sınıfı da partisini oluşturarak, ittifaklarını kurarak, ideolojik aygıtlarını yaratarak ve siya-

sal kurumlara egemen olarak aynı süreçten geçmelidir. Lenin, tarihte -özellikle burjuva toplumunda- şiddetin kaynağı üzerinde yaptığı çalışmalarda, en çok da George Sorel'in düşüncelerinin etkisinde kalmıştı. XX. yüzyılın başında, siyasal düşünce dünyasında büyük yankılar yaratan bir yapıt olan Sorel'in "*Şiddet Üzerine Düşünceler*" adlı yapıtı bir yandan -demogojik yönde- Mussolini'yi, bir yandan da Lenin'i etkiliyordu.

Çağımızın toplumsal oluşumlarını belirlemiş bütün bu çözümlemelerin, çeşitli yönleriyle, derinlemesine Türk sosyalistlerince bilinmesi gereklidir. Sosyalist olmak cesaret işi olduğu kadar, hatta ondan daha çok, bilgi işidir ve hangi sınıftan gelmiş olursa olsun sosyalist olmak isteyen kişi, entellektüel de olmak zorundadır. Özellikle sosyalizmin kuruluş döneminde. Hatta onun sosyalist olma süreci, entellektüel olma süreciyle birarada yürür.

Yukarıda bazı sosyalist düşünürlere değinerek söylemek istediğim özet olarak şu: burjuva toplumunda da, tarih içindeki öteki sınıfsal egemenliklerde de, şiddet egemen sınıflardan gelmektedir. Egemen sınıflar bu şiddeti sadece savaşlarda ve alt sınıfların ayaklanmalarının bastırılmasında ya da despotik siyasal yapılarının sürdürülmesinde kullanmazlar; barışçıl zamanlarda da egemenlik, hegemonya, baskı, sömürü... v.b. biçimlerde kullanırlar.

Bu sorunun teorik ve tarihsel yanı.

Bir de, yaşadığımız Türkiye gerçeğinde ortaya çıkan çok güncel ve özel yanları var bu şiddet sorununun.

Güncel Türkiye'de nasıl bir şiddet mekanizması kurulmuştur? Bu şiddetin kaynağı nedir? Ve bu şiddet 12 Eylül "temel egemen sınıfın hükümet darbesi" ile açık "burjuva askeri diktatörlüğü"ne dönüşerek, nasıl egemen sınıfların hegemonyasının sürdürülmesine yaramaktadır?

Türkiye'deki "tarihsel şiddet"i bir yana bırakalım, günümüzü yakından belirleyen şu güncel döneme bakalım:

27 Mayıs 1960 Devrimi'yle, Türkiye'de, kapitalistleşme süreci içinde güçlenmeye başlayan işçi sınıfının ve onun tarihsel müttefiği öteki halk tabakalarının da toplumsal istekleri dolaylı yada dolaysız yollardan su yüzüne çıkıyor (işçi mitingleri, öğrenci gösterileri...v.b.); gerek devrimin yapılış biçimi, gerekse egemen sınıfların çabuk toparlanması dolayısıyla, bu güçlerin elinde sadece, toplumsal sınıflar arasındaki dengeyi "sosyal adalet" düşüncesi çevresinde kollayan 1961 Anayasası ve -sınırlı ölçüde- toplumsal muhalefeti siyasal plânda oluşturma olanağı kalıyordu. Böylece sınıfsal muhalefeti temsil edecek olan TİP, 1961'de kurulabiliyor, 1963'de bazı işçi hakları (sendika, grev ve toplu sözleşme...) liberal anlamda sağlanabiliyordu. (İşçilerin gerçek ekonomik güvenceleri, lehlerine bir konut politikası, işsizlik karşısında güvence, halk sağlığının güvence altına alınması gibi temel kurumlaşmalar dışta kaldığı halde).

Türk toplumunun *barışçıl* gelişimi, ancak bu kazanımların teminat altına alınmasına ve demokratik yönde geliştirilmesine bağlıydı. Bu gelişmenin sadece siyasal bir gelişme olarak kalmaması, Anayasa'nın öngördüğü, halk yararına ekonomik düzenlemelerin de, çeşitli görüşlerin tartışılabildiği bir ortamda gerçekleştirilmesi gerekliydi.

Genel bir bakışla söylersek, 1961 Anayasası, sosyal-demokrat bir uygulamayı gerektiriyordu.

Toplumun barışçıl gelişiminin karşısına ilk çıkışlar şunlardır:

• Sosyal-demokrat ya da sosyal-kapitalist doğrultuda öneriler getireceği anlaşılan Devlet Plânlama Teşkilatı'nın dağıtılması;

• Doktorluğun devletleştirilmesi sorununun rafa kaldırılması;

• TİP toplantılarına karşı taşlı-sopalı pro-faşist unsurlarca yapılan baskınlara gözyumulması, hatta gizlice bu saldırıların örgütlendirilmesi;

• Toplumun barışçıl gelişmesi gereksinimiyle hiç bağdaşmayan 141. ve 142. maddelerin adlî uygulamadan kalkmaması için gerek hükümetler düzeyinde, gerekse hukuksal kurumlarda yapılan baskılar.

İnönü döneminin tutumudur bu.

Elbette sosyalistler ya da toplumsal, sınıfsal muhalefetin temsilcileri, herşeyden önce barışçıl gelişmeden yanadırlar. Yukarıda sıraladığım engeller, daha çok egemen sınıfların tarihsel konumlarından, ona bağlı olarak da devlet yapısının despotik niteliğinden geliyordu.

Bu dönemden sonra, toplumsal yapımıza, Johnson mektubuyla da belli olan, daha çok "dış müdahele" başlayacaktır. Bu "dış müdahale"nin uygulayıcıları, 1965'de iktidara gelen Süleyman Demirel ile o dönemlerden başlayarak alacakaranlıkta gelişen Türkeş hareketidir.

Türkeş, 10 Ocak 1969 tarihli Hürriyet gazetesine, açık açık şu beyanatı verebiliyordu:

Komandoları parti mensuplarının eğittiği, yetiştirdiği söyleniyor, ne dersiniz Sayın Türkeş?

Doğrudur. Bu kurslarda gençler boks yaptılar, spor yaptılar. Judo yaptılar ve asıl gaye, komünistlerin hareket haline geçmeleri halinde, bir mitingin nasıl dağıtılacağı, nasıl karşılanacağı gibi belirli ve esaslı bilgiler verildi.

Siz komandolarla görüşüyor musunuz?

Hayır ben görüşmem. Arkadaşlar var, biz taktikleri hazırlarız, arkadaşlar oraya iletirler.

Milliyetçi gençliğin komünist hareketlerin önlenmesi ve durdurulabilmesi için ayrı bir aksiyon grubu olarak hareket halinde olduklarını, görevlerini yerine getirdiklerini ve sizin bu komando gençlerin hareketini tamamen desteklemekte olduğunuzu yazabilir miyim?

Doğrudur. Ben bu gençleri tamamen ve her bakımdan destekliyorum.

İki gurup arasındaki çatışmalar daha da genişlerse, hatta halka kadar inerse bu tehlikeli olmaz mı ilerde?

Olmaz, çünkü bu gençlerimizle barajı kurduk, komünistlerin hareketleri artık gelişemez. Göreceksiniz, bir süre sonra tamamen duracaktır. Bugünlerde birkaç olay olabilir ama yatışacaktır. Çünkü karşılarında biz varız."

Şiddetin kaynağını nerede arayacaksınız?

Açıkça anayasal yapıya ve siyasal rejime karşıydı bu durum. Bir sağ-sol çatışması da hiç değildi.

1968 yazında, bazı Amerikan deniz erlerinin Dolmabahçe'de denize atılmaları üzerine bu süreç hızlandırılmıştır. 1969 Şubatı: Kanlı Pazar, işçilerin, öğrencilerin, sendikacıların öldürülmeye başlanması, katillerin korunması, Doğu'da halka uygulanan kitlesel şiddet... 15-16 Haziran

işçi hareketinden sonra düzenlenen 12 Mart 1971 faşizm denemesi: işkence, cinayetler, haksız ölüm cezaları... Bunlar terör uygulamalarıydı; öte yandan da toplumun geleceğine de terörün tohumlarını ekiyordu. Artık bunalım içindeki temel egemen sınıf, şiddet yoluyla soluk alır olmuştu.

Bugün de, toplumun geleceğine şiddeti yerleştirecek her çeşit tohum ekilmekte.

Artık CIA eyleme geçmişti, danışmanlarıyla. MİT'in önemli bir bölümü ele geçirilmiş, Kontr-Gerilla örgütü kurulmuş (Süleyman Demirel bunu bir demecinde: "200 bin silâhlı adam çıkarırım" diye ifade edecektir), cepheleşme politikası yaratılmış, 1977 seçimleri önlenmek istenmiştir (1977 kanlı 1 Mayıs'ı, Yeşilköy Havaalanı'na ve Sirkeci İstasyonu'na atılan bombalar, CHP mitinglerine saldırılar... v.b). Seçim önlenemeyince, 3 milletvekiliyle hükümete alınarak orduda, poliste, bürokraside güçlendirilen MHP, II. MC'ye de alınarak süreç sürdürülmüş (öyle ki, bu parti, Malatya eski milletvekili Hamido'ya bombalı paket göndererek ve aynı gün Ankara'da MHP mitingi düzenleyerek faşist ayaklanma denemesi dahi yapacaktı -bomba erken patladığından, yaratılan tepki aynı güne rastlamamıştır-), ardından Maraş kıyımı gibi, kitle kıyımlarına başlanmıştır.

Bugün, bazı cinayetlerde kullanılan, özel silâhların ve Türkiye teknik standartlarını aşan yapılıştaki bazı bombaların failleri ortada yoktur.

Bu arada toplumsal muhalefetin yükseldiği sıralarda 1974'de ve 1977'de genişleme olanağı bulan CHP'nin de, demokrasinin sınırlarını genişletmek ve şiddeti yaratan çevrelerin üzerine yürümek konusundaki tutarsızlığının ve

tarihsel şaşkınlığının altını çizmek gerekir. Bütün bu dönemlerde, halkın, güncel şiddetin kaynaklarını kurutma gücü vardı.

Aslında *statu quo*'nun sosyal-demokrasiye yaklaşan bir seçeneği olan, o dönemdeki CHP'nin açık seçik ulusal burjuvazi ile bazı küçük burjuva kesimlerin partisi olarak örgütlenmesi gerekirken, iktidara gelince soyut devlet fetişizmine kapılıyor ve bütün sınıfların siyasal örgütü olma rolünü üstlenmeye çalışıyordu. Doğal olarak bu mümkün olmadığından, o sınıflarla büsbütün çakışmayan politikasıyla egemen sınıfların oyuncağı haline geliyor, hızla iflâsa sürükleniyordu.

1973 seçimlerinden bu yana yaşadığımız tarihte, birkaç kez, güncel şiddetin kaynaklarının kurutulması fırsatı ele geçmiştir. Faşizm kader değildir. Tarihsel şiddetin kötü sonuçları yüzünden zayıflatılmış ve politik olgunluğa varamamak yüzünden parçalanmış solla, CHP'nin bu tutumu birleşince, bu fırsatlar boşa harcanmıştır.

Şu düşünceleri açıklıkla ifade etmeyi tarihsel bir sorumluluk sayarım: Türkiye'de şiddet, egemen sınıflarca ve dış güçlerce başlatılmış ve planlı olarak güçlendirilmiştir. Solcu gençlik bu şiddetin içine zorla çekilmiştir. Ama bu çekiliş, plânlı bir çekiliştir de. Çarpık kapitalist yapı, ülkedeki tarihsel şiddet geleneği, toplumun barışçı gelişme yollarının tıkanması, ortada bırakılan 3,5 milyon gencin politik gelişme ve toplumda yer tutabilme olanaklarını da yokeden toplumsal bir kaos yaratmıştır. Bu kosun içinde, meşru savunma dışında karşı-şiddet yoluyla iktidarın politik aygıtlarını ele alabilmek olanaksızdı. Zaten toplumda şiddeti

yaratan güçlerin temel amaçları da, toplumsal muhalefetin sözcülerini karşılık vermeye zorlamak, böylece onları düzene karşı siyasal alternatifler hazırlamaktan alakoymaktı. Bu ortamda MHP eylemleri direnişle karşılanınca ve MHP'nin durumundan bazı NATO çevreleri rahatsızlık duyunca, onun yerine günümüz rejimi hazırlanmıştır.

Faşizmin saldırılarına karşı savunma düzeyinin dışında kalan ve karşı-şiddeti o günkü ortamda iktidar alternatifi gibi düşünebilen varsayımlar mevcutsa, bunlar şiddetin kaynağı ile ilintili olmayan, bunun dışında sosyalist teori ve sosyalist siyaset açısından ayrıca yargılanması gereken olgulardır. Türkiye'de şiddetin oluşturulma süreci incelenmeden ve olaya tarihsel süreç açısından bakmadan "sağdan da, soldan da gelen şiddete karşıyız" demek, sorunların çözümüne yardım edebilecek bir görüş değildir. Oluşumlar tarihsel gelişimi içinde gerçek olgulara dayanarak saptanmadan, çözüm bulmaya kalkışan politikalar, tarihsel yanılmalar üzerine oturmuş olurlar.

Bugünkü Türkiye ortamında, temel egemen sınıfın amacı, solu, Türkiye toplumunun tarihsel örgütlenme biçiminde varolan ve 1960'dan sonraki dönemde güncel örgütlenmelerle gerçekleştirilen terörün içine çekmek ve onu soluideolojisini yayarak, sınıf ittifaklarını da içeren geniş politik örgütlenmesini gerçekleştirerek sınıf temeline oturarak kurumlaşmaktan alakoymaktır. Çünkü onlar, birçok sol kesimden daha iyi biliyorlar ki, toplumun her bölümüne yayılmış, kurumlaşmış bir devrimci parti olmadan, herhangi bir yolla devrimci bir dönüşümü gerçekleştirmek olanaksızdır.

Türkiye solu, bugün, her dönemden çok, teorik bilgiyle donanma gereksinimindedir.

Marksist solun, Türkiye'de tarihte hiçbir ülkede görülmemiş bir biçimde parçalanmış olması "*ideolojik etki*" nin yitmesine yolaçmaktadır.

12 Mart 'ta da aynı süreç yaşanmıştı.

12 Mart öncesinde de, Türkiye'de egemen sınıflar bunalıma düşmüş, işçi sınıfı ile onun halk sınıfları arasındaki müttefiklerinin toplumsal istemleri yükselmeye başlamıştı. Köylülerden gelen istemler de buna katılıyordu. 12 Mart'tan önce de, toplumsal muhalefetin yükseldiği bir dönem yaşanmıştır Türkiye'de.

İşte, Türkiye gibi emperyalizme çok sıkı bağlı bir ülkede, bağımlı egemen sınıflar yeni bir yöntem bulmuşlardır: Orduyu, kendi bütünlüğü içinde iktidara çekmekte ve toplumsal muhalefeti baskı yoluyla susturmaktadırlar (Türkiye'de bu yöntem, 27 Mayıs'tan sonra, Cevdet Sunay'ın genelkurmay başkanlığı döneminde gündeme girmişti). Bir süre için; düzeni sağlama görevini bu silahlı güçlere vermekte; bu arada kendi yapısal bunalımlarını kapitalizm doğrultusunda aşmaya çalışmaktadırlar. Böylece toplumsal muhalefetin bastırıldığı, kendi açılarından rahat bir dönem yaşamaktadırlar.

Doğal olarak, bu yöntemle, sözkonusu egemen sınıflar yapısal bozukluklarını tümüyle gidememektedirler. Çünkü, bağımlı kapitalist sınıflardır bunlar... Tarih sahnesine çıkmakta gecikmişlerdir. Özerk, yaratıcı, ulusal bir kapitalist sınıf olamamışlardır. Belki, yaratıcı bir sınıf olma, kendi gücüyle ayakta durma ve maddi refahı halk tabakalarına da yayma şansını tarihsel olarak, sonsuzca yitirmişlerdir... Dünya kapitalist bunalımına bağlı olarak, en aşağı düzeyde

ve çok ağır olarak yaşatmaktadırlar bunalımlarını topluma. Böylece sadece vakit kazanmaktadırlar: 'bir on yıl daha'.

Sadece dünya kapitalist bunalımını en alt düzeyde ağır olarak yaşatmak değil; aynı zamanda kendi *iç-yapısal bunalımlarını* da aşamamaktadır, Türkiye burjuva sınıfı. 1908'den bu yana, çeşitli tarih aralıklarıyla yaşadığı kendi iç-yapısal bunalımıdır da. Bu bunalım Türkiye halkını I. Dünya Savaşı'na sürükledi. Bu yüzden üst-yapısal örgütlenme, Devlet, çeşitli biçimlere girmekte (meşrutiyet, cumhuriyet, demokrasi olmakta, sivil askeri, yarı-askeri çehreler takınmakta), fakat bunalım sürmektedir.

Biçim değiştirip duran aynı üst yapıdır bu. Sadece aradabir çatlaklar görünmekte. Ardından da bu çatlaklar, şiddetle restore edilmek istenmektedir.

12 Eylül döneminde olan da budur. Ama halk açısından da, egemen sınıflar açısından da en zorlusu. Üstadlar, kendi açılarından "restorasyon" yapıyorlar!

Açık açık görmek ve söylemek gerekli: İşte bu toplumsal-tarihsel oluşum karşısında, Türkiye marksist solu, gereken siyasal beceriyi gösterememektedir.

Gerek 12 Mart öncesinde, gerek 12 Eylül öncesinde yükselen toplumsal muhalefeti tek bir siyasal örgütlenmenin çatısı altında toplama başarısını...

Toplumsal muhalefet -toplumsal koşullar yüzündenkendiliğinden yaygınlaşmakta, toplumun spontane psikolojik yapısında devrimci bir dönüşüm özlemi belirmektedir: proleterya arasında da, köy ve kent küçük-burjuvazisi arasında da değişim gereksinmesi kendini duyurmaktadır. Fakat bu duygusal eğilim, doğru çözümlemeler yapan, ta-

rihsel konumunu iyi saptamış bir tek "devrimci" partinin örgütlenmesi içinde "*tarihsel bir bilince*" ve "*ideolojik bir güce*" dönüşemediğinden, egemen sınıflar iktidarda silahlı güçleri ön plana çıkardığında, bu eğilimler tavsayıp dağılmaktadır.

Bu yüzden, egemen sınıfın zırhlanmasına karşı direnen bilinçli insanların hemen hemen tümü tutuklanabilmekte ve egemen sınıfın ideolojik propogandasıyla bunlar, -bir süre için de olsa- geniş halk kesimlerinin eğilimlerine aykırı bir yol tutmuş gibi gösterilebilmektedirler.

Asıl en kötüsü, marksist sol, toplum içinde "özerk" ideolojik yapısını kuramadığından (doğru marksist analizlere dayanan bir parti demektir bu), geniş halk kesimleri, iktidarın ideolojik propagandasının tarafına -bir süre için de olsa- geçebilmektedirler.

12 Mart rejimini: a) içteki bilinçli direnişler; b) Avrupa kamuoyunun desteği; c) bloklar arası gerginliğin *detant*'a doğru gitmesi çekilmeye mecbur etti. Doğal olarak bu nedenleri genel olarak çerçeveleyen: Türkiye'nin dünyadaki konumu ve egemen sınıfların yapısıyla ilgili nedenler de var (onlar Avrupa kapitalizmine önemli ölçüde bağlıydılar). Toplumsal - ekonomik yapıyla ilgili olan başka nedenler de.

Bugün 12 Eylül yaşanırken, ABD'deki Beagan rejimi ile ABD savaş politikaları -şimdiki halde- demokratik güçlerin aleyhine bir faktör olarak işliyor. Fakat, öte yandan, burjuva ekonomik politikalarının iflası çok daha belirgin.

12 Mart rejimi yıkıldığında sol, örgütlenme konusunda hazırlıksız yakalanmıştı. 1973'le 1980 yılları arasındaki toplumsal muhalefet, genç kendiliğinden bir muhalefet ola-

rak kaldı. İşçi sınıfının gelişen sendikal hareketi dahi, bilinçli siyasal bir hareket düzeyine sıçrayamadı.

İdeolojik üst-yapı karmaşık bir yapıdır.

Türkiye egemen sınıfları, Batı'da olduğu gibi, uzun yüzyıllar, dini -Kilise'yi- ve büyük kültürel ideolojik yaratmaları yanlarına alamamış olsalar da, karmaşık ve geçerli bir üst-yapıya sahiptirler gene de. Özellikle, Türkiye egemen sınıfları ahlâklarını, oldukça geniş kitlelere kabul ettirmişlerdir: bireyci, çıkarcı, kolay zengin olmayı, ağalığı özendiren bir ahlaktır bu.

Türkiye burjuvazisi sanıldığından da iyi örgütlenmiş bir sınıftır. XX. yüzyıldaki, ilk bağımsızlık hareketlerinden birinin başını çekmesi de boşuna değildir. Onun karşısına spontane hareketlerle çıkılamaz. Sadece onun saldırılarına karşılık vermekle yetinilemez. Devrimci bir dönüşüm için, kitleleri kavrayacak ve onlar için umut ışığı olacak derin siyasal alternatifler hazırlamak gerekir.

Marksist sola düşen görev, toplum içinde özerk bir üst-yapı yaratmaktır. Sosyalist teorinin ideolojik gücüyle yaratılacak bir yapıdır bu. İdeolojinin partisi yaratır bu üst-yapıyı. Bunu yaratmaktan kaçınmak ya da bunu yaratabilecek düşünsel beceriyi gösterememek, toplumu kendiliğinden çalkantıların içine bırakmak, demektir.

Kendiliğinden çalkantılar da, hiçbir toplumu sosyalizme götürmemiştir. Çünkü sosyalist toplum tarihsel bir rastlantıyla kurulan bir toplum değil, sistemli ideolojik mücadeleyle yaratılan bir toplumdur.

Demokrat Türkiye'de yayımlanan "*Toplumsal Muhale, İdeoloji, Parti*" adlı yazımda* "Türkiye'de, marksçı sol parçalanmışlığının, ideolojik etkiyi azalttığı" görüşünü vunmuştum. Gerçekten şu teorik gerçeği yeniden belirtme yarar var sanırım: toplumların maddî ekonomik yapıları değişmesiyle, sosyalizme doğru evrilececkleri görüşü meka bir görüştür. İşçi sınıfının sayıca artması, üretim güçleri yapısının değişmesi, Marx'ın genel terimiyle toplumun yapı"sındaki evrim, kendiliğinden sosyalizme geçişi sağ yamamaktadır. İşsizliğin büyümesi, çağdaş toplumların s yalizme doğru evrilmelerini sağlayamıyor. Belki tersine, şist ya da otoriter rejimlerin doğmasına, daha yolaçabiliyor.

Bu yüzden, sosyalizme doğru evrimde, ideolojik e ideolojik güç, en büyük ölçüde belirleyicidir. Toplum için ideolojinin sağlam ve derin etkisi sağlanmaksızın, sosyal yolundaki aşamalara geçilebileceğini sanmak, sadece bir olarak kalmaktadır.

İdeolojik etkiyi de, ancak, *bütünsel* bir sol sağlayab Parçalanmış bir sol, sadece, bu etkinin dağılmasına yola toplumun sosyalist akımı doğuran potansiyellerini cöme harcar. İdeolojik etki, doğru toplumsal, tarihsel çözümle ler yapabilen, bütünleşmiş bir marksçı solca sağlanabilir açık gerçekler, yaşadığımız dönemlerde, solun hastalık yüzünden gözardı edilmiş gibidir. Bunu açık açık söyle

* Demokrat Türkiye, sayı 7, s 5, Temmuz 1982

zamanı çoktan gelmiştir. Zaten daha önce de söylenmiştir: Türkiye'nin bugün vardığı aşamada, solun bu konumunun da, elbette bir payı, önemli bir payı vardır.

İdeolojik etkiyi, bütünleşmiş, kurumlaşmış, sınıf ittifaklarını kurabilmiş, ülkenin sosyalizme dönük bütün potansiyelini seferber edebilen, bir sol akım yaratabilir. Parti yoluyla. İdeolojinin toplumu harekete getirmesini ancak bütünleşmiş bir parti sağlayabilir. Toplumsal ve tarihsel olarak doğru konumda bir parti. Organik bir parti. Toplumun gittikçe genişleyen bir organizması haline dönüşmüş bir parti. Türkiye'de, marksçı solun "parti" sorununu çözümleyebildiğini, bugün de, önesürebilmek olanaksızdır.

İdeolojik etki, sosyalizme doğru evrilmenin (ya da devrimin) öznel (sübjektif) koşullarını hazırlayacaktır. Hem sosyalizmin öncüleri, hem de halk için.

İdeolojik etki... Toplumsal, tarihsel olarak doğru konumda bir parti... Geçerli toplumsal çözümlemeler... İdeolojinin toplum içinde kurumlaşması... Bütün bu sorunların yapısına, önümüzdeki dönemlerde, olanaklar ölçüsünde değinmeye çalışacağım. Şimdi kısaca, Türkiye marksçı solunun temel eksikliklerinden birine: "*tarihsel dönemler*"*i değerlendirmekteki eksikliğine* değineceğim.

1920'lerde İtalyan solu, sosyalist akımın bütün gücünü biraraya getirememişti. Durumdan yararlanan Mussolini faşizmi oldu. Gene de İtalyan Komünist Partisi kurucuları: Gramsci, Togliatti ve arkadaşları, yükselen faşizm karşısında İKP'nin ideolojik temellerini sağlamca atabildiler. Bu

yüzden, savaştan ve direnişten sonra, hem İtalya iç
de Avrupa halkları için büyük bir önem taşıyan kurtu
güçle ortaya çıkabildi. 1936 İspanya iç savaşı sı
-Franco faşizminin bu ülkede bunca uzun yaşaması
panya solunun parçalanmışlığının ve anarşist ve
sendikalist akımların hiç mi sorumluluk payı yoktur

1917 Sovyet Devrimi, emperyalist güçlerin birbi
savaşımı sırasında gerçekleşti. I. Dünya Savaşı sıra
emperyalist güçlerin yorgun düştükleri bir sırada.
devrimcileri bu zorlu "tarihsel dönem"i iyi değerler
lerdi. Öteki ülkelere sosyalist düzenlerin gelmesi de
özgü "tarihsel dönemler"e bağlıdır: II. Dünya Savaş
sında. 1948 Çin Devrimi de, Japon emperyalizminin
bir dönemde, bloklaşma politikasının ve ABD n
güçlerinin bugünkü niteliklerini kazanamadığı bir d
gerçekleşti. Küba Devrimi de, bir "tarihsel dönen
ğerlendirilmesi sonucudur.

Türkiye'de sosyalizmin gerçekleştirilmesinden
yorum: Bu en kısa ve en uzun süreçleri daima gö
tutulması gereken çetin bir oluşumdur. Sadece ma
sosyalist partinin oluşmasından, toplumun bütün
tabakalarını -başka bir deyişle, toplumun yapısını-
bir partiden sözediyorum. 1908 ile 1920 dönemle
dilik bir yana bırakalım (daha geniş dönemler iç
tarihsel yapımızı irdelemek zorundayız), 1960
sonrasında ve 1973'de -12 Mart rejiminin, kısa bir
çözülmesi döneminde- 1975'de dünya detant'a

örgütlenebilme olanaklarımızı sağlam temellere oturtabildiğimizi, bu "*tarihsel dönemler*"in sağladığı -bir ölçüde- olanaklardan sonuna kadar yararlandığımızı, yararlanabildiğimizi söyleyebilir miyiz? Bir örgütlenme modeli bulabildik mi? Ve toplumun bize yüklediği hastalıklardan sıyrılarak, ideolojinin tek partisini yerine oturtabildik mi? "*Tarihsel dönemler*"i değerlendirmede, bizi engelleyen nedenler hangileridir?

Parçalanmış sol hareketler, elbette bütünsel bir sol hareketten daha kolay dışlanabilirler.

Şu söylenmesi gereken açık bir gerçektir: Türkiye burjuva sınıfı, tarihsel olarak, bu denli gaddar, despot, dışa bağımlı ve demokrasi düşmanı olmasaydı bile, bu denli parçalanmış bir solu tasfiye etmek için, gene de, elinden geleni yapardı.

Gramsci'nin düşüncesinde, feodalite dönemi de, burjuvazi dönemi de, temel bir sınıfın hegemonyası çevresinde oluşmuş birer "tarihsel blok"turlar. Tarihsel blok, yapı (maddi ilişkiler, üretim ilişkileri...v.b.) ve üst-yapı (ideoloji) üzerine oturduğu gibi, "siyasal toplum"u, yani devlet cihazını da elinde bulundurur.

Belli bir "tarihsel blok", sınıfsal ittifaklarını kurmuş temel bir egemen sınıf çevresinde, kendi doğrultusunda alternatiflerini de hazırlamış çok karmaşık bir ideolojik yapı görünüşündedir. "Tarihsel blok", bir anlamda, temel bir sınıfın hegemonyacı sistemidir. İdeolojik yapının ağırlık taşıdığı, durmadan ideolojiler üreterek yaşayan karmaşık bir sistemdir bu.

Marksizm ya da sosyalizm de, yeni bir "tarihsel blok" oluşturacaktır.

Yeni bir tarihsel blok yaratma sorunu, gerçekte yeni bir hegemonya sistemi yaratmak sorunudur. Ama, aynı zamanda, eski tarihsel blokun organik bunalımını patlatmaktır. Elbette bunu yeni toplumsal güçler yapabilirler.

Bunalım "kendiliğinden"se ve yeni tarihsel bloku yaratacak olan alt-sınıflar örgütlü değillerse, egemen sınıf *statu guo*'yu koruyacak ve eski toplum yaşayacaktır.

1920'li, 30'lu yıllarda Gramsci, burjuva "tarihsel blok"un en yetkinlikle oluştuğu ülke olarak Fransa'yı görüyordu. Buna karşın 1789 Burjuva Devrimi'nden 1871 Paris Komünü'ne kadar, fransız burjuvazisi, çeşitli tarihsel aralık-

levrim içindeki değişmeler, Robespierre'in terör dö-
Napolyon'un yükselmesi, 1830, 1848 ihtilâlleri...v.b.)
k bir bunalımı yaşayacaktır. Burjuvazinin bu yapısal
ını aşması ancak 1871'den sonra mümkün olacaktır.
a tarihsel blok bu ülkede büyük bir yetkinlikle yerine
ığu için de, belki yeni tarihsel bloku bu toplumda ege-
lmak, öteki ülkelere göre daha zordur.

rkiye'deyse 1908'den başlayarak yeni devlet cihazına
an ve ideolojiler üreten temel egemen sınıf "burjuva-
bugüne değin, 'siyasal toplum'un görünüşünde değişik,
alternatifler kullanarak organik bir bunalımı yaşıyor.
andan, tarihi sahnesine geç çıkmış olan bu bağımlı sı-
organik bunalımını aşmasına da olanak yok. Çünkü bu
un, bizzat bağımlılığından geliyor. Kapitalist metro-
bir banliyösü o; merkeze bağlı ikinci, üçüncü sınıf bir
Dünya kapitalist sistemiyle büsbütün bütünleşmesi ve
rünün ana merkezinde yeralması da olanaksız. Çünkü
nin işleyişi bizzat, bu ikinci, üçüncü derecede banliyö-
varlığına bağlı. Türkiye egemen sınıfları: ticaret ve sa-
burjuvazisi ile malî oligarşi, hem kendi halkını sömü-
hem de kendi halkını metropollerin sömürmesine

---

atiyet'deki millî ideolojiler, tesanütcü pro-faşist ideolojiler, korporatif ideoloji-
emalizm, daha sonraki kemalizmin revizyonu gibi görünen daha tutucu ideo-
halkçılık... v.b. Kemalizm, kaynağında, içine burjuva devriminin genç
minden bazı unsurlar alan (Meclis hakimiyeti... gibi) ve uygarlıkçı (uygarlık
-bonapartist) hareketin bir uzantısı olarak bu tür ideolojiler içinde görece
i bir nitelik taşıyor. Fakat siyaset bilimci Maurice Duverger'nin deyimiyle bir
dhuriyetçi diktatörlük" haline dönüşmekten kurtulamıyor. Kemalizmin revizy-
ile sonraki militarist müdahalelerin sahte kemalizmleri, askeri faşizmlere dö-
biliyor ya da sadece revizyon halinde kaldığında, tam anlamıyla tutucu bir
rasi görüşünü taşıyor. Kemalizmin ilerici yanlarından biri de, uluslararası
la, barışçı tutumudur. Tek parti rejiminin bizdeki en olumlu yanı, sanırım,
n Âli Yücel'in Milli Eğitim bakanlığı sırasında hümanist kültürle kurduğu
ir.

aracı oluyor. Kapitalist metropoldeki egemen sınıflarsa, bu banliyö ülkeler aracılığıyla hem kendi halkları üzerindeki sömürü oranını düşürüyorlar, hem de kendi yapısal bunalımlarını azaltıyorlar.

Şimdi birçok çevrede, 12 Eylül olayıyla, Türkiye'de sosyalist hareketin yenildiği (bu yenilgi geçici de olsa) türünden analizlere rastlanmakta. Öyle sanıyorum ki, böyle düşünen çevreler 12 Eylül öncesi Türkiye sosyalist hareketini, iktidar alternatifi, iktidara doğru yürüyen bir hareket olarak görüyorlardı. Bence durum hiç de öyle değil. Askeri darbe toplumsal muhalefete ve temelde sola karşı yapılmış olmasına karşın, bir marksist partinin ya da sosyalist hareketin iktidara doğru yürüyüşüne karşı yapılmış değil. Hatta sosyalist potansiyelin tarihte ender görülmüş canlılığına karşın, darbe, sosyalist güçlerin gene tarihte ender görülmüş ölçüde parçalanmışlığı içinde, savunma ve varolma kaygısına düştükleri sırada, burjuvazinin belli bir kanadının siyasal temsilcilerinin iktidarda oldukları bir dönemde, eski tarihsel bloku, en acımasız, en gaddar, en gerici bir biçimde restore etmek için yapılmış görünümünde. Diyeceğim, sosyalist hareketin bir yenilgisi sözkonusu değil, ama durum bugün sosyalistler açısından kötüyse -işin içinde bazı yanlışlıklar, büyük eksiklikler varsa- bu hata daha önceye ait.

Düşüncemi şöyle açıklamaya çalışayım: Gerçekten bugün Türkiye egemen sınıflarının bunalımı Gramsci'nin organik bunalım adını verdiği 'yapısal' bir bunalıma daha çok benziyor. Ve gene yeni toplumu yaratacak olan altsınıflar örgütlü değil. Öte yandan bugünkü bunalımı, ör-

gütlenerek iktidara doğru yürüyen solcu güçler yaratmış değil. Tersine "yeni tarihsel blok"u yaratacak olan geleceğin temel sınıfı çalışanlar sınıfı, tam anlamıyla siyasal örgütlenmesini gerçekleştirmiş değil. Onun siyasal bilinçlenmesi genel olarak henüz sendikal mücadele çevresinde dolaşmakta. Çok az sayıda işçi, sayısı çok olan küçük siyasal partilerde yeralıyor.

Çok açık seçik olarak bilindiği gibi, çalışan sınıfın siyasal örgütlenmesi marksist bir partiden ve bir yığın sınıfsal ittifaklardan geçer. Bu anlamda, işçi sınıfı partisini yaratma sorunu da, iktidar alternatifi olma sorunu da, yeni bir "tarihsel blok" (yeni bir iktidar ve toplum) yaratma sorunu da bu ittifaklar sorunudur. İşçi sınıfının gelecek iktidarına giden yol, bir dizi ittifakların üzerinde yeraldığı bir yoldur: tarihsel müttefiği olan sınıflarla, yardımcı guruplarla, kazandığı ve kendi içinden çıkardığı aydınlarla, durmadan tazelenen ve somut gerçeğin diyalektik yeni verileriyle, durmadan yeniden yaratılan canlı bir ittifaklar yolu.

Son günlerde İngiliz *Guardian* gazetesi, "anayasa" oylamasının Türkiye aydınları üzerinde 12 Eylül darbesinden sonra, yeni bir darbe gibi görüldüğünü ve bundan sonra neo-faşist subayların yönetimde, daha da ağırlık kazanabileceklerini yazdı.

Olaylar neler getirecek, belki önceden iyice kestirilemez ama, bu etkileyici gözlem de düşündüklerimizi doğruluyor sanırım.

12 Eylül darbesi, toplumsal muhalefete, halktaki ekono-

mik uyanışa, yaygınlaşan bağımsızlık duygularına karşı yapılmıştır ama, doğrudan doğruya iktidara doğru yürüyen ve iktidar olma alternatifini yaratmış bir sola karşı da yapılmamıştır. Emperyalizmle birleşmiş egemen sınıflar kendi yapısal bunalımlarını ülke koşullarının elverdiği en faşist yöntemlerle aşmak, solu da en acımasız biçimde tasfiye etmek istemektedirler. Bu bakımdan, 12 Eylül'le solun yenilgiye uğradığı türünden analizleri bir yana bırakmalıyız. Yenilgi, iktidara yönelirken ya da iktidardaki hatalarla olabilir ancak. Çalışan sınıfı temel siyasal güç haline henüz getirememiş, partisini toplum içinde "yeni tarihsel blok"u yaratacak bir biçimde oturtamamış, toplum içinde geçerli örgütlenme modelini henüz yaratamamış bir marksist solun siyasal yenilgisinden sözetmek çok yanıltıcıdır. Böbürlenmektir. Öyle sanıyorum ki, şu biraz önce sıralamaya çalıştığım temel güncel görevlerin üzerinden atlamaya götürür bizi.

Çok karmaşık bir sorundur ama, temel sorun, öyle sanıyorum ki, marksist solu bir siyasal iktidar alternatifi yapmak sorunudur.

PARTİ SORUNU ÇEVRESİNDE

Demokrat Türkiye'nin geçen sayısında yayımlanan "*Türkiye'de sol yenilgiye mi uğradı?*" adlı yazımda, yer yer İtalyan marksist düşünürü Gramsci'nin terminolojisine başvurdum. Bazı şeyleri anlatabilmek için belki gereklidir bu terminoloji, fakat aynı düşünceler, belki bizim daha alışık olduğumuz gündelik terminolojiyle de anlatılabilir.

Gramsci, bir anlamda Leninizmi kendi ülkesinde uygulayan düşünürdür. Onun düşüncesinin ve çözümlemelerinin parlaklığı yanında, -şu içinde yaşadığımız tarihsel dönemde- bizi ilgilendiren çok önemli yanları da var:

1- Gramsci ile arkadaşları (Gramsci, Togliatti, Terracini, Tasca) faşizmin kımıldamaya başladığı ve ardından da iktidar olduğu bir ülkede, güçlü bir komünist partisi yaratabilmişlerdir. (İtalyan Komünist Partisi'nin kuruluş tarihi: 21 Ocak 1921'dir).

2- Büyük bir düşünsel etkinlikle, kendi ülkelerinde marksist teorinin siyasal partisinin tek olacağı doğru-gerçeğini kabul ettirmişlerdir. Gerçekten de o günden bugüne, -bugünkü bazı politik tezleri ister beğenilsin, ister beğenilmesin- bir tek İtalyan Komünist Partisi vardır. Koskoca Batı Avrupa'nın en büyük komünist partisidir bu; siyasal etkinliğinin yanında, ayrıca, çok önemli olan *toplumsal ve kültürel* derin bir *etkinliği* de oluşturabilmiştir kendi toplumunda. Çünkü toplumsal ve kültürel etkinlik gündelik yaşamı doğrudan ilgilendirmektedir. Gündelik yaşam, kültürel görünüşleriyle, elbette, hep "devrimden sonraya" ertelenemez.

Bu genel gözlemler, bu partinin yaratılış dönemine duyduğumuz ilginin birkaç nedeni. Ama, daha önemlisi şudur:

Türkiye'de solun parçalanmışlığı içinde, kendisinin "*Marksist-Leninist*" olduğunu söyleyen birçok parti ve gurup var. Nasıl olabiliyor bu?

Öyle sanıyorum ki, Türkiye solu, şu temel sorunun üzerinden atlamak istemekte: Leninizm adı verilen öğretinin bir ülkeye (döneminin Çarlık Rusyası'na) Marksist teorinin uygulanması demek olduğu sorununun. Leninizm, geniş bir anlamda, Marksizmin tarihsel bir döneme ve tarihsel bir dönem ortasındaki bir ülkenin somut koşullarına uygulanmasından başka birşey değildir. Lenin'in en büyük tarihsel başarısı, kendi görüşleri açısından, ülkesinde 1870'lerden beri geleneği kurulmuş olan nihilist-anarşist eğilimleri gerileterek, kendi somut koşullarına uygun bir *parti-modeli* yaratabilmesindedir. Öyle ki, Lenin, ilk fırsatta partisini, önemli ölçüde legale çıkaracak ve bundan da kazançlı çıkacaktır.

Türkiye marksçı solunun çok büyük bir bölümü, sık sık "Marksist-Leninist" olduğunu tekrarlayıp duruyor; fakat bu terimdeki "Leninist" sözcüğünün, marksist teorinin bugünkü Türkiye koşullarına uygulanması demek olduğunu sanki görmezden geliyor. Bu sözcüğü, daha çok Sovyetler Birliği'nin bugünkü politikasına duyduğu sempatinin bir işareti olarak kullanıyor.

Bu noktadan sonra da 'proletarya enternasyonalizmi', 'proletarya diktatörlüğü', 'proletarya enternasyonalizmini bozan ulusal renkler' vb. türden, gündelik görevlerin biraz da ötesinde, hazır, hatta ezbere bir terminoloji başlamakta, bu şematik terminolojinin ortasında, Türkiye'de bir marksist parti yaratabilmek sorunu yitip gitmektedir. En son söyleyeceği şeyleri en önce söyleyen, somut olanın özgün araştırılmasına yönelecceğine, herşeyi hazır verilmiş sanan, pek az düşünen bir tutumdur bu.*

* Türkiye marksist solunun bu hastalığı yeni değildir. Bakınız: Mete Tunçay'ın "Türkiye Cumhuriyeti'nde TEK PARTİ YÖNETİMİ'nin kurulması (1923-1931)" adlı yapıtı (Yurt Yayınları, Ankara, 1981); dipnot:9, s: 132-134: Türkiye komünistlerinin haftalık gazetesi Orak Çekiç'in 26 Şubat, 5 Mart 1925'de Şeyh Sait sorunu karşısında aldıkları şematik tavır.

Gerçekten ne İtalya Türkiye'dir, ne Türkiye İtalya, ya da başka herhangi bir ülke. Buradan çıkarılacak çok açık bir sonuç vardır: Bizim, Türkiye'de, marksist teoriyi çözümlemelerinde uygulayan (yineliyorum: tek bir partiye olanak vardır bu alanda) bir parti oluşturmamızda hiçbir hazır reçete yoktur. Bu parti taklit ya da özenme yoluyla da yaratılmayacaktır. Ülkenin somut koşullarının değerlendirilmesinden, marksist kuramla çağdaş bilimlerin, dünkü ve bugünkü bilgi zenginlikleriyle ülke koşullarına uygulanmasından, bir yandan tarihsel çizgimizin ve insan yapımızın, öte yandansa içinde bulunduğumuz tarihsel dönemin anlaşılmasından doğacaktır.

Şu gerçeği açık açık söylemenin zamanı çoktan gelmiştir, belki de geçmektedir: bir ülkede şu sayıda legal sosyalist parti, ondan da birkaç misli fazla legal-olmayan gurup ya da parti varsa, o ülkede, bir anlamda, sosyalist teorinin hiçbir partisi yok demektir. Bu parti ya da guruplar ne denli iyi niyetli, özverili insanları içlerinde toplamış olurlarsa olsunlar. Dahası, şu sayıda parti ve gurup varsa, o ülkede temel teorik eksiklikler başarılamamış, bir ideolojik bilgilenme ve mücadele var demektir.

Kendimizi aldatmayalım. Bu durum, o ülke solunun henüz ayaklarının yere basmadığını, kuramsal olgunluğa varmadığını gösterir.

Bu acı gerçeği açık açık kabul edelim. Çünkü yaşanan budur ve herkesin hayatını yakından ilgilendirmektedir.

Batı ülkelerinde bulunan bazı sendikacı arkadaşlarda, kabataslak şöyle ifade edilebilecek bir görüş var: '12 Eylül darbesi olmasaydı, grevler öylesine yaygınlaşacaktı ki, işveren sınıf ülkeyi yönetemez duruma düşecekti'

Türkiye burjuvazisinin derin bir yapısal bunalım içinde bulunduğu doğrudur. Türkiye burjuvazisi, iktidara adım attığı 1908 Meşrutiyet devriminden beri, bu kronik bunalımı yaşıyor. Bu onun tarihsel konumundan ve dünya kapitalist sistemi içinde tuttuğu, bağımlı ve ikinci derece yerden geliyor. Türkiye burjuva sınıfının bu bunalımdan çıkması da olanaksızdır. Bu onun organik (bünyesel) bunalımıdır. 1980'e yaklaşan yıllarda, kapitalist sınıfın yaşadığı bunalım, 1908'den bu yana yaşadıklarının en ağırıdır denebilir. Belki bu ağır bunalım, sosyalistlerce, *bilinçli bir devrimci sürece* de dönüştürülebilir. Marksçılar, devrimci koşullar olasılığını, her zaman gözönünde tutmalıdırlar. 12 Eylül darbesiyle, bu bunalımın üstü örtülmüş, restorasyona girişilmiştir.

Burjuvazinin derinleşen yapısal bunalımının varlığının, değişimi de getireceği düşüncesine varılırsa, yanılgı başlıyor demektir. 1930 İtalyasında da grevler yaygınlaşmış, işçiler fabrikaları işgal etmiş, fakat sosyalistler değil, Mussolini iktidarı almıştır. Çünkü sol dağınıktı.

Türkiye halkının gereksinmelerinin uygulanan kapitalist yöntemle uzlaşmamasına ve ülkede sosyalizmin büyük potansiyeline rağmen, burjuvazinin iktidar gücünde, kendiliğinden, bir değişiklik olacağını düşlemek bir hayaldir. Çünkü, Marx ve Engels'in de kuramlarında gösterdikleri gibi, sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi süreğen kılacak

olan, sonunda da bunu tarihsel bir 'sınıfların yer değiştirmesine', Gramsci'nin deyişiyle "burjuva tarihsel blok"un yerini "yeni tarihsel blok"un almasına, "toplumsal bir devrim"e çevirecek olan "Parti"dir. Bütün öteki öznel koşulların yaratılmasının -bu arada Marx ve Engels'in kuramının Türkiye'ye uygulanmasının- örgütlü en yüksek aşaması olan tarihin değiştirici gücü: parti. İşte Türkiye solu, bugüne değin -bunca özveriye karşın- bunu yaratabilme becerisini gösteremedi.

Parti sorunu ve Türkiye için "parti modeli" konusunda, önümüzdeki dönemlerde, fırsat buldukça yazacağım. Öte yandan tek kişinin yapmaya çalışacağı kuramsal katkıyla da çözülebilecek bir sorun değildir bu: geniş bir diyalog ve bütün marksçı kuram üzerinde düşünenlerin katkısı da gereklidir bu konuda. Partinin çalışması sürecinde de gerekli olduğu gibi. Ama, şimdi bir gazete yazısının elverdiği olanaklar ölçüsünde, gene şu bilinen şeyleri sıralayalım: 1. İşçi sınıfının ideolojisinin partisi; 2. İşçi-köylü ittifakı ve bir dizi toplumsal sınıf ve guruplarla ittifak; 3. Türkiye gibi, küçük burjuva sınıfın, kentlerde de, köylerde de yaygın olduğu bir ülkede, küçük burjuvazinin çoğunluğunu yanına çekebilecek olan örgütsel ve ideolojik güç (ve esneklik)...

Bir toplumda sosyalistlerin iktidarı ele alabilmeleri için, değil sadece küçük burjuva sınıfının yaygın kesimlerinde, burjuva sınıfının bazı kesimlerinde dahi, başka bir çarenin kalmadığı inancının doğması gereklidir. Bunun dışında, toplumsal dinamikleri biraraya toplamayı fazla önemsemeyen, adeta 'bekleme grupları' diyebileceğimiz parti modelleri vardır ki, onların başarıya ulaşma koşullarını biraraya getirmelerindeki kuşkululuk bir yana, başarıya

ulaşırlarsa da -toplumsal ve kültürel ortamı önceden hazırlamadıkları için- marksçılığın özgürleştirici özüne uygun sonuçlar elde edecekleri kuşkuludur.

12 Eylül öncesinde ideolojinin toplumda kurumlaşmış tek partisi sorunu çözümlenmemiş olduğu gibi, toplumun yaygın küçük burjuva ve burjuva kesimlerinde, solun iktidarı almasının çözüm yolu olacağı inancı da yeretmemişti. Tersine, iktidar yolunda sosyalist ideolojiyle ittifak kuracak olan sınıflar ve bazı toplumsal guruplar -yaygın çoğunlukla- nereden kaynaklandığını kestiremedikleri (solun ideolojik aygıtları yoluyla da öğrenemedikleri) şiddetin "ne olursa olsun" durmasını istiyorlardı. Daha önce de, tabanındaki bazı eğilimlere rağmen, sahte-sol olan CHP yönetici kadrosu beceriksiz bir iktidar oyunu sahnelemiş, *solla ilgili özlemin içini boşaltmıştı*. Bu ortamda, bazı sendikacı arkadaşlar da (sendikal mücadelenin bilinçlenme aşamasında bazı başarılar gösterilmesine karşın), kendi sendikal mücadelelerini siyasal mücadele gibi görme ağır teorik yanılgısını gösterdiler. Bu yanılgı da, parti yaratma sürecini engelleyen temel teorik yanlışlardan biridir.

Sendikalar, siyasal değişimin 'motor gücü' olamazlar; onların şu ya da bu biçimde partiye bağlanmaları gerekir. Bu parti de, ülke içindeki *legal olanaklardan da yararlanan*, solun bütün aktif güçlerini yapısında toplayan, pratiği toplumsal dinamiklerin tâ içinden gelen bir parti olabilirse, ideolojik etkileme gücü o denli yüksek olan -toplumsal koşulların üzerine gerçekçilikle oturmuş- bir siyasal güç olabilir.

1908'den bu yana Türkiye burjuvazisi, değişken siyasal ve kültürel ideolojiler üretiyor. O dönemde, burjuvazinin

devrimci siyasal gücü İttihat ve Terakki Partisi içinde liberal ideoloji (Cavit bey... v.b.), sosyal eğilimli ideoloji (Hüseyinzade Ali Turan... v.b.), korporatif "tesanütçü" profaşist ideoloji (Ziya Gökalp...v.b) ve ona yakın olan "panTürkist" milliyetçi ideoloji (Enver paşa...v.b) âdeta, demokratik merkeziyetçilik içinde yanyana bulunmuşlar, dönem dönem iktidar üzerinde ağırlıklı olmuşlardır. Sosyalist ideolojinin o günkü koşullardaki temsilcisi İştirakçi Hilmi'nin partisi ise, genç burjuvazi tarafından parça parça ediliyor ve Hilmi Bey Saraçhanebaşı'nda, Bozdoğan kemerlerinin dibinde bir sivil polisce öldürülüyordu. Burjuva ideolojisi daha sonra Takrir-i Sükûn yasalarıyla ve bir yığın operasyonla, tek partici diktatörlük ve kemalist ideoloji haline dönüştü. Hukuksal alanda ve işçi sınıfına karşı tavrında da Mussolini'nin hukuksal programını "*ikinci çizgi*"den izledi.

Bugün o dönemin daha da askerîleştirilmiş, aşağı bir versiyonunu yaşıyoruz. Artık, ekonomik çöküşle, enflasyonla, terörle şaşkına çevrilen halk, ahlâklarından soyutlanarak herşeyi kabul eder hale getirilmek istenmekte. "Devletin ideolojik aygıtları" ve hemen hemen bütün '*mass media*' ellerindedir. Tarihsel, bir yığın ideoloji kalıtımları da onlardan yana çalışmaktadır

Onlar bunun bilincindedirler: geçenlerde cunta başkanı "ideolojik savaşı kazandık, şimdi de ekonomik savaşı kazanacağız" demedi mi?

Bu mücadeleyi el kadar dergilerle, 1900'lerden kalma propaganda, ajitasyon yöntemleriyle kazanmak olanaksızdır. Bu mücadeleyi kurumlaşmış ve ideolojik aygıtlarını yaratmış bir sol kazanabilir.

DEMOKRASİ ve TOPLUMSAL DEVRİM

Türkiye'deki askerî cunta baskısını, sistemli bir hiçimde, durmadan arttırıyor. Bu baskı, sadece, idamları, işkenceleri, tutuklamaları kapsamıyor; bütün Türkiye halkına karşı *ideolojik* bir saldırıyı da içine alıyor. Cunta, halkın, sadece demokratik haklarına ve ekonomik haklar mücadelesine değil, onun ahlâkına, düşünce, duygu dünyasına karşı da saldırı halindedir. O, Türk devlet yapısındaki geleneksel otoriter-faşizan kurumlar ile ideolojileri harekete geçirmekle kalmamış; bunları, bütün toplumsal örgütlenmeyi kapsayacak biçimde yeniden inşa etmek ve genişletmek görevini de üzerine almıştır. Bu tutumun halka, aydınlara, demokratlara, solculara ve "Türkiye insanı"na karşı çok *bütünsel* bir saldırı olduğunun bilincinde olmak gerekir. Bu yüzden, cuntadan koparılacak ödün olmadığı gibi, onun izin verdiği alanda hareket etmekle de birşey yapılamayacağı çok açıktır.

Türkiye'de Tanzimat'tan bu yana yapılan mücadelelerin kalıntısı "geleneksel hürriyetçiler", mücadeleci demokrat insanlar vardır. Geçtiğimiz dönemde, bu insanların bir bölümü CHP çevresinde toplanmışlardı. Bu insanların bazıları faşistler ya da MİT'ce öldürülen CHP üyeleridirler. 1980 yılında AP azınlık hükümetinin İçişleri Bakanı'nın "Öldürülen CHP'liler, normal CHP'liler değillerdir" dedikleridir.

Türkiye'de bir avuç olan ve örgütlenerek kitle tabanına tam olarak yerleşememiş, bu yüzden (ve özel ekonomik, sınıfsal yapının yarattığı güçlüklerle) kurumlaşamamış "geleneksel hürriyetçiler"le demokrat insanlar, gene de her fırsatta seslerini yükseltecekledir (zaman zaman da yükseltiyorlar zaten). Şunu unutmamak gerekir ki liberal

siyasal özgürlükleri savunmak, her zaman ekonomik liberalizmi savunmakla eşdeğer değildir. Her zaman liberal siyasal özgürlükleri savunmanın, ekonomik liberalizmin sınırları aşan bir yanı vardır.

12 Eylül 1980 öncesinde, 1973 koşullarından bu yana, CHP bunları, toplum içinde güçlü örgütsel etkinlikleri olan bir kuvvet haline getiremedi. Yanlış oportünist politikalar üzerinde yüzen bu parti, gevşek olan yapısına da, daha çok inançla '*demokrasi*'yi savunan unsurları *toplamamayı* tercih etti.

Eskiden olduğu gibi, bugün de, demokrasiyi de, toplumsal devrimi de savunmak görevi -esas olarak- marksçı sola düşmektedir. Demokrasi ile toplumsal devrimi savunmak; bu savunmada "demokrasi" mücadelesini öne almak, bazılarının sandığı gibi çelişik bir tutum değildir. Lenin'in ünlü "*İki Taktik*" adı yapıtını anlayarak okuyanlar, bu iki aşama arasında diyalektik bağı kolayca kavrayabilirler. Lenin, bu yapıtında, doğrudan doğruya yaşamla ve toplumsal pratikle ilgili çok karmaşık bir teorik sorunu derin bir bilgi ve sezgiyle ortaya çıkarmaktadır. Lenin'in bu kitapta gösterdiği düşünsel başarı yüzünden bu sorun çetin bir sorun olmaktan çıkmaktadır. Bu konuda, hâlâ tartışmak gereğini duyanlar, kendilerinin diyalektik düşünüp düşünemediklerinden kuşku duymalıdırlar. Çünkü diyalektik düşünce insanlara doğuştan verilmemiştir; marksçı felsefenin öğrenilmesiyle elde edilebilir.*

* 1982-83'de bu yazılar yazılırken, Lenin'in 1917'deki hareket biçimine önem verdiğimi görüyorum. Kuşkusuz Rus Devrimi'ndeki süreçler çok karışık ve yeniden çeşitli açılardan gözden geçirilmesi gereken süreçlerdir. Benim önem verdiğim dönem, temel yanlışlıklara yönelinmediği dönemdir. 1924'e kadar olan dönemde, en büyük temel siyasal yanlışlık, bence Lenin'e yapılan suikasttan sonra bütün siyasi partilerin kapatılmasıdır. Köylü-işçi-asker sovyetlerinde toplanan sekterlikle öteki siyasi yanlışlar, parlementarizm geleneği zayıf olan Rusya'daki toplumsal yapının geri özellikleriyle ilgili görünüyor. Devrim 1930'lara doğru ruhundan uzaklaşmaya başlamıştır. (Demir Özlü. 1993, kitap yayımlanırken not.)

Demokrasi mücadelesinin başını da, Türkiye'nin tarihsel ve yapısal oluşumu gereği, marksçı solun çekeceğinin; bu mücadelede ittifaklarını bir an ihmal etmeksizin, esas ağırlığı onun teşkil edeceğinin bilinmesi birçok konuda açıklıkla düşünmemizi sağlayacaktır. Lenin'in de düşüncesinin temeli budur: demokrasi savunulmaksızın toplumsal devrim aşamasına geçmek ya da başka bir söyleyişle demokrasi aşamasına varmayı başarmaksızın herhangi bir sosyalist dönüşümü başarmak olanaksızdır. "İki Taktik"in düşüncesi çok açıktır: tarihsel ve yapısal zorunluluklar yüzünden demokrasi durağında duraksamayacak olunsa da, başka bir deyişle sınıfsal koşullar salt siyasî demokrasi aşamasında durmaya olanak tanımıyor olsa da (bu durumda dahi) mücadele tasarımızı demokrasi düşüncesine göre yapmak zorundayız.

Böylece, bugünün koşullarında marksçı solun görevi ortaya çıkmaktadır: bu görev sadece "devrim" görevi değildir. Öyle olsaydı -başarı koşulları olsun olmasın- görev çok daha basit olurdu. Belki o zaman teorik olgunluğa da, toplumda toplumsal ve kültürel derin etkiler yaratmaya da fazla gerek kalmazdı.* Asıl zor olan, her iki görevi de sırtlanan ve bu yolda "*İki Taktik*"in gösterdiği yolu izleyen yoldur. Türkiye solu olarak, bugüne değin genel olarak, bu görevi üstlenecek esnekliği ve teorik derinliği elde edemediğimiz için

* Ayrıca bkz: Antonio Gramsci: "Sonuç almak için, körü körüne umutsuzca inanılacak ölçüde yokluğumla, silâhların düzenleyici erdemine inanma eğilimi" *Gramsci*, yayınlayan: Seghers ed., Paris, s:182 (Gramsci üzerine bir incelemeyle yapıtlarından seçme metinler).

parçalandık ve geriye püskürtüldük. Hatta bir yazımda belirttiğim gibi, bu anlamda solun yenilgisi dahi sözkonusu değildir. İktidara siyasal alternatif olmuş bir sol yenilebilir ancak. Türkiye solu, geçtiğimiz dönemlerde, bu alternatifi yaratacak beceriden uzak kalmıştır.

Öyleyse 1973-80 döneminde marksçı sol için en zararlı olan hastalıkların şunlar olduğu ortaya çıkıyor:

1. "Silâhlı propoganda" tezi üzerine yapılan ve Parti yolunu tahrip eden yanlış kuramlar... Buna, Mao'cu teorinin bir yanından gelen 'köylerden kentlere silâhlı devrim' tezi de dahildir.

2. Türkiye solunun toplumsal analizlerinin ve yöntemlerinin hazır olduğunu sanan tepeden inmeci ya da demokratik iç yapıdan uzak, "kapalı kapılar ardı" örgütlenme modelleri.

Türkiye solunda tabu haline gelmiş, dokunulmaz yapılmış konuların tartışması yapılmaksızın, alabildiğine demokratik bir tartışma ortamı yaratmaksızın, mesafe alamayacağımız da açıktır.

DEMOKRATİK PROGRAM ZORUNLULUĞU

Lenin "*İki Taktik*" adlı yapıtını, 1905 yılı Haziran, Temmuz aylarında, Cenevre'de sürgünde iken yazmıştı. Kitap, Temmuz ayının sonlarına doğru Cenevre'de yayımlandı. Bilindiği gibi yapıtın esas adı: "*Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasi'nin İki Taktiği*"dir. Yapıt, daha sonra 1907'de, yeni notlar eklenerek, Rusya'da, gizli olarak, yayımlanacaktır.

1905'de, Rusya'da patlak veren olaylar, başkent St. Petersburg'da, Ocak 1905'deki "Kanlı Pazar", Lenin'e, Rusya'nın aktif ihtilâlci bir döneme girdiğini düşündürmüştü. Lenin, *İki Taktik*'i yazarken gerçekleşen Potemkin Zırhlısı'ndaki isyan (Haziran 1905), onun düşüncelerinin olumlanması idi. *İki Taktik*'i yazarken Lenin'in araştırdığı sorun: *Rusya'nın girdiği bu aktif ihtilâlci dönemde marksistlerin taktiğinin ne olacağı sorunudur.*

İki Taktik, dönemi içinde yapılmış bir polemik yapıtı gibi görünse de, kitabın açımladığı derin teorik perspektifler vardır. Zaten başarılı bir ihtilâle ulaşılmasından sonra, bugün bizi ilgilendiren de Lenin'in temel düşüncesi içinde yeralan, taktik sorunlarla ortaya çıkan, bu genel düşüncelerdir. Yoksa, 1905 Rusya'sının toplumsal ve siyasal sorunlarıyla, bugünün Türkiye'sinin sorunlarının elbette birbirinin aynı olduğu söylenemez.

Lenin, bu dönemde, kendi ihtilâlci marksist düşünceleriyle çelişikmiş gibi görünen şu fikri öne sürüyordu: "*bir anlamda, burjuva ihtilâli, proletaryaya, burjuvaziye sağladığından daha çok yarar sağlayacaktır*"

"*İki Taktik* ", Lenin'in, o dönem Rusya'sındaki siyasal guruplarla ya ğı polemikleri bir yana bırakıp da, düşüncesinin temel ş el-geçer (Üniversel) özünü araştırırsak şu düşünceyle k laşırız: Marksistler, proletaryayı özgürlüğe götürecek ola yolun, burjuva özgürlükleri yolundan geçtiğini bilmek zo adadırlar. Marksizm, proletaryaya, burjuva devrimini bir ma atmayı değil, tersine, ona en etkin bir biçimde katılı yı öğretir. (Burjuvazi, burjuva devrimine sırt çevirdiği zaman, burjuva devriminin silâhını ona doğru çevirmek daha kolaydır). Lenin, *İki Taktik*'in 2. bölümünde açıklıkla şunu öylemektedir: "*Kim sosyalizme siyasî demokrasi dışınd başka bir yoldan varmak istiyorsa, kaçınılmaz olarak em iktisadî bakımdan, hem de siyasî bakımdan saçma gerici sonuçlara varır*".*

Lenin'in, 1905 döneminde, -bu temel düşüncesini marksizmin özü den çıkarması gibi-, bunun yanında, pratikte yığınları aktif ihtilâlci mücadeleye, bilinçle, gittikçe daha çok artan bir bilinçle katmak kaygısı vardır: "*yığınların bilinci ve ütlenmesi olmadan, yığınları burjuvazinin tümüne karşı k bir sınıf mücadelesi yoluyla hazırlamadan ve eğitme ı, bir sosyalist devrim sözkonusu olamaz.*"

1905 Rus mın toplumsal-siyasal koşullarıyla, bugünkü Türkiye'n koşulları arasında önemli farklar vardır. Bu tarihsel sını konumların başkalığı yanında, ordunun durumu ve a koşullarının farklılığında düğümlenmektedir.

Lenin, *İ aktik*'de yığınları aktif mücadelenin içine

* Bugün varılan n temel unsurları yayımlanırken n

a bakılınca, insan, devrimden sonra siyasî demokrasinin bazı orunmamış olmasına hayıflanıyor. (Demir Özlü, 1993, kitap

sokmak istediği gibi, Rusya burjuvazisinin liberal kesimlerini de Çarlık otokrasisinden koparmak ve demokratik devrim aşamasında, onu, Çarlık otokrasisiyle bazı siyasal anlaşmazlıklara düşürmek istemektedir. Nitekim de öyle olmuştur: Rusya'da 1917 Şubat Demokratik ihtilâli ile Ekim Sosyalist ihtilâli arasında çok kısa bir zaman parçası vardır ve bu zaman parçası, öncesinde olduğundan daha da yoğun olarak Çarlık-liberal burjuvazisi, küçük-burjuva devrimciler, reformcular...v.b. güçler arasındaki anlaşmazlıklarla doludur.

O dönemde, Rusya'da demokratik ihtilâl Çarlık otokrasisinin (despotizm de diyebiliriz buna) yıkılması, bir anlamda kapitalizmin "en geniş ölçüde, en özgürce ve en büyük hızla" gelişmesi anlamını da taşıyordu. Bizde ise, burjuvazi 1908'de demokratik devrimi başlatıyor. 1920'lerde "krallığı" (padişahlık) tasfiye ediyor; fakat tarihsel yetersizliğinden ötürü, despotizmini yıktığı Abdülhâmid rejimi yerine, *askerî bir otokrasi* ikame ediyordu. Bu geç kalmış "ilkel" burjuvazi, bugüne kadar ne hakiki anlamda demokratik olabilmiş, ne başkaca güçlerin demokratik devrimi tamamlamasına izin vermiş, ne de rasyonel bir kapitalizmin özgürce gelişmesini sağlayabilmiştir.

Öyle ki, bugünün Türkiye'sinde, 1905'ler Rusya'sındaki demokratik ihtilâli gerçekleştirmek isteyen burjuva liberal güçler, gerçek anlamıyla, hemen hemen mevcut değildir. Bu yüzden, Türkiye'de burjuvaziyi temsil eden güçler, en geniş ölçüde, askerî otokrasi ile iç-içedirler.

Bazı genç politik çevreler, askerî darbeden önceki dönemde, Türkiye burjuvazisinin içinde bulunduğu bunalım

yüzünden aktif evrimci sürecin başladığına inanmış görünüyorlardı. bu "devrimci" sürecin siyasal programını da çeşitli ılerle ortaya koyamıyorlardı.

Biz bu soru öyle ortaya koymayalım. Sadece, 'Türkiye burjuv ın yaşadığı bunalım devrimci bir sürece dönüştürüle bir bunalımdır' diyelim. Nasıl? Parti yoluyla, yani si yoldan, yığınları mücadelenin içine kazanarak, en ge ir demokratik siyasal programla.

Biraz önce d neye çalıştığım yapısal nedenlerden ötürü; Türkiye'de rjuva demokrasisinin gerçekleşmesi, bizzat burjuva sın ın en aktif kesimlerinin tasfiyesini zorunlu kılsa da, L 'in de ortaya koyduğu gibi, marksistlerin siyasal prog ın en geniş anlamda bir demokratik program olacaktır.

Türkiye'de den kratik devrimle, sosyalist devrim arasındaki mesafenin salığını burjuvazi ile onun emrindeki güçler uzun yılar ır bilmektedirler. Tarihsel olarak bu 'demokrasi' korku anu yaşamaktadırlar. Biz, neden bilmeyelim.

BAZI ELEŞTİREL GÖRÜŞLER

Türkiye'de adına ister işçi sınıfı partisi, isterse marksist parti diyelim "*parti sorunu*" -görünüşte birçok parti ve gurup olmasına ve bunların bir bölümünün genel doğruları söylemesine karşın- hâlâ boşluktadır. Bunun da, tarihsel, toplumsal, kültürel ve geçmişteki pratiğe ilişkin birçok nedenleri vardır. Bu nedenler, toplumsal yapımıza ilişkin somut yapısal gerçekliklerden kaynaklandığı gibi, çok derin anlamda düşünsel tutumlardan da kaynaklanmaktadır. Maddî yapısal nedenler yanında, bugünkü durumumuz düşüncelerimizden de ötürüdür. Türkiye marksist solunun, sözcüğün bütün anlamıyla bir "*kişiliğini bulma*" (Identité) sorunu vardır. Açık açık söylemek gerekir ki, bu sol işçi sınıfı kuramının klâsik pratiğini izlediğinde, sadece ve sadece genel doğruları söylemekle yetinmiş, kendi güncel ve tarihsel koşulları üzerinde yaratıcı yorumlara ulaşamamış; tersine bu klâsik çizgiden saptığında Debray'lerin, Marigella'ların etkisine girdiğinde de hem bazı kuramsal doğrulardan uzaklaşmış, hem de yer yer kişilik kaybına uğramıştır. Niçin doğruları söylemeyelim? Nedir, durmadan yeni "siyasetler" üretip duran bu skolastik? Nereden gelmektedir kendi tarihini yorumlama yerine, şu ya da bu ülkede -o ülkenin kendi iç diyalektiğinden doğup oluşan- çeşitli eğilimlere bağlanıp durma, kendi kişiliğini onlarla özdeşleştirme hastalığı? Kim, bu tutumların yaratıcı bir marksizm olduğunu önesürebilir?

Olanaklar ölçüsünde, Türkiye'de hâlâ marksist parti sorununun boşlukta oluşunun nedenleri üzerinde durmak gerekir. Bu ağır toplumsal olgunun tarihsel, toplumsal, kültü-

rel ve geçmişteki pratiğe ilişkin nedenleri parça parça da olsa belirtilmelidir. Çünkü bir ülkede marksist partinin oluşması, marksist düşüncenin bir anlamda bizzat kendisi olan eleştirel düşüncenin işlerlik kazanmasıyla mümkündür. Şimdi ben, bazı oluşmalara ışık tutan, *Demokrat Türkiye*'de yayımlanmış olan, sayın Behice Boran'ın görüşlerinden bazıları ile (sayı: 15,16), sayın İ. Bilen'in görüşlerinden birine (sayı:13,14) değinmek istiyorum. Hemen belirteyim ki, amacım bu konularda polemiklere yolaçmak değil, mücadelelerine saygı duyarak, ele aldıkları konular çevresinde bazı düşüncelerle, bazı sorular koymak ortaya.

Sayın Behice Boran'ın, *Demokrat Türkiye*'de yayımlanan görüşlerindeki birçok düşünceye katılmamak elde değil. Fakat, bütün bu düşüncelerin çok genel düşünceler olduklarını belirtmek koşuluyla. Bu düşünceler, çok genel düşünceler oldukları için de, yaşanmış gerçekleri her zaman temelinden kavramıyorlar. Öte yandan sayın Boran'ın bu açıklamasından, TİP'in bir işçi sınıfı kuramı partisi olarak baştan sona, doğru bir çizgi izlediği; yanlışlar ve başarısızlığın, önce -1960'larda- tarihsel hazırlıksızlıktan, sonra da bu doğru kuramsal çizgiden sapan eğilimlerden doğduğu anlamı çıkmakta.

1) Birinci TİP, başlangıçta, genel olarak kimsenin -şu ya da bu görüşün- tam damgasını vurduğu bir sosyalist hareket değildi. Türkiye ilerici ve sosyalist güçlerinin, geniş ölçüde ortaklaşa bir hareketiydi. Bu yüzden yanlışlarla, başarısızlıkların bir bölümü de tümüyle herkesindir. Gerçekten yapısı ve tarihsel konumu gereği, yaratıcı ve liberal olamamış Türkiye burjuvazisi, Abdülhâmid despotizminden sonra,

1908'de siyasal gücü elde ettiğinden bu yana, yarattığı otokrasi ile, toplumun düşünsel olgunluğa ulaşmasında en büyük engel olmuştu. Bu yüzden 1960 devriminden sonra. ortaya çıkan sosyalist öncülerin de gereken teorik-ideolojik birikimle işe başlamamış oldukları bir gerçektir. Ama, Türkiye'de, sosyalist akımın gerçekten en verimli okulu olmuş olan 1. TİP'in, kendi iç-zayıflıkları sadece bu değildi. Gerçekten teorik-ideolojik birikimin eksikliğinden gelen bir dizi yanlışlar yapılmıştı, ardından da bu yanlışlar kişisel nitelikler de kazanmıştı.

Ne yazık ki, başarısızlığın süreci, 1964'de şubat aymda, İzmir'de yapılan ilk büyük kongreyle başlamaktadır. Öyle sanıyorum ki, "*daha 1963'de Parti programı çalışmalarında*" karşı karşıya gelen tezler "*işçi sınıfının devrimci öncülüğü, orta tabakaların devrimci niteliği ve öncülüğü*" (B.Boran) tezleri değildi. İşçi sınıfının devrimci öncülüğü konusunda kimsenin kuşkusu yoktu; olsa olsa işçi sınıfının müttefikleri olarak "ara tabakalara" önem verilmesi tezini savunan Parti Araştırma Bürosu üyeleri olmuştur. Bu tür bir tartışma da, ancak partinin canlılığını gösterir. Daha başından, kendi iç-yapısında marksizme dönük tartışma olanağını ortadan kaldıran "tek-tipçi" bir parti, canlı bir parti olamazdı; öte yandan da, elbette, o günkü Türkiye ortamında geniş kitleleri kavrama olanağına kavuşamazdı. Nitekim de öyle olmuştur: parti içi, marksizme dönük tartışma ortamı önlenmek istenince parti giderek küçülmüş, 12 Mart ortamında, kapatıldıktan sonra, canlılığını sürdüremeniş, 1974'de de ikinci defa daha etkisiz ve sınırlı olarak doğmuştur.

2) Fakat asıl sorun, bunun da ötesindedir: Asıl önemli

olan, 1964 Şubat Kongresi'nde, sırf parti yönetimine seçilebilme bakımından aydınlarla işçileri birbirinden ayıran iki sandıklı seçim sisteminin getirilmesinin taşıdığı anlamdır.

Sosyalist kurama dayanmak isteyen partide, aydınlarla işçiler, yönetim organlarına seçilebilmeleri açısından da olsa, birbirlerinden ayrılamazlar. Bu marksist kuramın yapısına aykırı düştüğü gibi Lenin'ci parti kuramına da büsbütün ters düşen bir oluşumu simgeliyordu. Çünkü Lenin'ci parti kuramına göre, öncüler, hangi sınıftan gelmiş olurlarsa olsunlar, birbirlerinden ayrılmazlar, bir öncü çekirdek oluştururlar.* İşçi sınıfına bilinç "dışardan" yani bir öncü çekirdekten gelir. Ne yazık ki TİP, daha o dönemden başlayarak Lenin'ci parti kuramından uzaklaşıyor, böylece de ittifaklarını marksçı kuramın canlı oluşumu üzerine değil, birtakım oportüniteler, uzlaşmalar üzerine kurmaya başlıyordu. Sonra da o uzlaşmalardan partiye bir fayda gelmeyecekti.

İlk Büyük Kongre'den başlayan bu ağır kuramsal yanlışlık, partinin sonraki belirleyicisi olmuştur. Parti bu yanlışlığın üzerini örtebilmek için, önce "Nasırlı Eller Meclis'e!" demogojik sloganında beliren ağır bir popülizme, ardından da parti içi tartışma özgürlüğünü engelleyen, sadece yönetimdeki yerleri korumaya yarayan bitmez tükenmez bir tasfiyeciliğe sürükleniyordu. Şaşılacak bir durumdur ki, Türkiye'nin ilk legal ve en büyük sosyalist partisi olan TİP'de bu tasfiyecilik hastalığı 12 Eylül 1980'e kadar sürmüştür. Böylece TİP -ne yazık ki- 1960-71 döneminde, Türkiye'de marksist partinin oluşturulması fırsatını gerek-

* Bu bugün "burjuva partileri" için de böyledir.

tiği gibi değerlendiremeyen ve kendi kendini yalnızlaştıran bir siyasal kuruluş oldu. Demokratik merkeziyetçilik, elbette parti yönetiminin kararlaştırdığı tezlere, bütün örgütün eleştirisiz boyun eğmesi değildir; demokratik merkeziyetçilik, tersine, parti içi, marksizme yaslanan tartışma özgürlüğünün varlığıdır; örgütün alt basamaklarında oluşan tezlerin de parti merkezine ulaşabilmesi, doğruysa kabul edilip parti politikası olabilmesidir.

Ne var ki TİP, bu dönemde, politik etkinliğini, teoriye yaslanmayan bir sektarizmden alıyordu. Türkiye toplumunun tarihsel oluşumunu, toplumun yapısını ve sınıfların gösterdiği niteliklerin görece özgüllüğünü bir yana bırakalım, öyle sanıyorum ki, elbette parti yoluyla gelişmek zorunda olan Türkiye marksist hareketi parti içi demokratik bilince varmadıkça dün de bugün de başarılı olamayacaktır. (Feodal ahlâkın ve burjuva despotizminin ruhunu tevarüs etmeyelim). Bu bakımdan TİP'in sosyalist hareketin dağılmasına yolaçan, sonradan gelen küçük-burjuva anarşizan hareketlerin doğmasında sorumluluk payı küçük olsa da, Türkiye'nin tek marksist partisinin oluşturulamamasındaki sorumluluk payının oldukça büyük olduğunu kabul etmek zorundayız sanırım.

Bu yazının dar çerçevesi içinde, sayın İ. Bilen'in görüşlerinde bize oldukça yanlış görünen bir noktayı da belirtmek zorundayım. Sayın İ. Bilen, Türkiye'deki -bugünkü- askerî rejimin niteliğini (faşist olup olmadığını) incelerken, bu arada bu rejime faşist niteliğinin verilemeyeceğini delillendirirken, Türkiye burjuvazisinin yapısını da ilgilendiren şu

görüşü önesürüyor: "*Bizim çözümlememiz, bugünkü rejime karşı kurulacak cephenin olası bileşimini de gösteriyor. Örneğin, faşist bir rejimde, bizimle geçici taktik bir işbirliğine yanaşması olası olan kimi büyük burjuva, dahası kimi tekelci çevrelerin, bugünkü durumda cephede yeri yoktur.*"

Görüldüğü gibi, bu çözümleme bizdeki burjuvazinin yapısıyla ilgilidir. Ve bize temelden yanlış görünmektedir. Çünkü bu çözümleme gelişmiş metropol ülkeler burjuva sınıflarıyla, Türkiye burjuva sınıfının yapısını bir tutmakta ve Türkiye'deki sınıfsal yapılanmaya çok uzaktan bakmaktadır. Türkiye burjuva sınıfı 1908'den bu yana 'süregen bir bunalım' içindedir. Bu bunalımı da, Türkiye kapitalist ekonomisinin, kapitalist dünya içindeki "metropol-çevre"* ya da periferi** koşulları içinde geliştiğinden aşması, bu dönemde, olanaksız görünmektedir.*** Bu yüzden Türkiye'ye, klâsik faşizmin tanımlamasına uygun (Alman Nazizmi gibi, İtalyan Faşizmi gibi) bir rejim gelse

* Yahya S. Tezel'in kullandığı terim: "*Cumhuriyet Döneminin İktisadî Tarihi*" (1923-1950) Ankara, 1982, Yurt Yayınları. Yazarın kitabının kaynaklar bölümünde belirtilen bir dizi çalışması (s.484).

** Genç bilim adamı Çağlar Keyder'in kullandığı terim. Bkz: "*Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye*" (1923-1929), Ankara 1982, Yurt Yayınları. (Yapıtın ingilizcesi: The Definition of a Peripheral Economy, C.U.P. 1981). Aynı yazarın: "*Emperyalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye*", 1976, Birikim Yayınları. "*Pre-endüstri Kavramı ve Emperyalizmin Yolaçtığı Tahribat*", Toplum ve Bilim, sayı:13. "*Çin'in ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Perifer ileşmesi*"...v.b. çalışmalar.
Bu konularda yapılan çalışmalar sadece bu gösterdiklerimden ibaret değildir. Son on yılın Türkiye bilimsel yaşamında, XX. yüzyıl Türkiye ekonomisinin yapısını ve işleyişini ortaya çıkaran pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır. Genç bir bilim adamları kuşağı bu misyonu üstlenmiş görünmektedir. Bu çalışmalar sonucu, Cumhuriyet dönemiyle ilgili genel yargılarımızla, bizi yanlış çözümlemelere götüren birtakım ön-yargılarımızı yeniden gözden geçirmemizi sağlayacak pek çok veri ve düşünce vardır.

*** Çevre ekonomilerin, kapitalist metropole bağlanması, bu çevre ekonomilerde sanayi sermayesi birikiminin yaratılması şansını ortadan kaldırır. Böylece Türkiye gibi çevre ekonomilerde yaratıcı kapitalist sınıflar değil, aracı ve komisyoncu kapitalist sınıflar doğmaktadır. Türkiye gibi bağlı çevre ekonomilerinin, bugünden yarının yarı-çevre, daha sonra da metropol ekonomisi haline gelme doğrultusunda yapısal bir değişme göstermesinin belirtileri (ya da tarihsel koşulları) pek de ortada görünmemektedir. Yaşadığımız despotizmlerin maddi temeli belki de bu oluşumdadır. (D.Ö.)

de "kimi burjuva, dahası tekelci çevrelerin" marksistlerle "işbirliğine yanaşması" olanaksızdır. Klâsik faşizmlerin Türkiye'de boyatması -bugünkü dünya koşulları içinde- biraz eskiye dönük bir düşsellik taşısa da, faşizm koşullarında, burjuvazinin yukarıda belirtilen çevrelerinin bizle işbirliğine yanaşabileceği büsbütün düşsel bir görüştür. Öyle sanıyorum ki, bu sınıflar Türkiye'de yapıları gereği daima otokrasilerle, diktatörlüklerle, despotizmlerle olduğu gibi, faşizmlerle de içiçe olacaklardır. Bu yüzden Türkiye'de demokrasiyle, toplumsal devrim arasındaki uzaklık yakın olduğu gibi, burjuva demokrasisinin gerçekleştirilmesi de, önemli ölçüde tekelci çevrelerle, büyük burjuvazinin bazı kesimlerinin tasfiyesini gerektirmektedir. Geçtiğimiz dönemde bazı gençlik çevrelerinin "devrim" ilkesini en öne çıkarmaları, politika ve taktik-stratejik açıdan çok yanlış da olsa, sanırım bu toplumsal-yapısal olgunun sezgisini taşımaktaydı. Genç, öyle sanıyorum ki, ülkemizde sosyal-demokrat görüşün başarısızlığının maddî temelleri de bu yapının içinde yatmaktadır. Basitleştirerek söylersek, millî burjuvazi olmadan sosyal-demokrasi de başarılı olamaz. Burjuva sınıfımızın özgül yapısının, tarihsel oluşumu içinde biraz daha yakından incelenmesi bizi bu gözlemlere kolayca götürecektir.

Bugün bu tartışmaları yapmamızın acıklı bir yanı da vardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulların, sadece çözümleme eksikliklerinden, demokratikleşmenin yetersizliğinden, kişisel ve politik davranışlarımızdaki düğümlenme-

lerden, bilinç düzeyimizin, kitlenin kültürel düzeyinin düşüklüğünden gelmediğini ben de biliyorum. Nitekim görece demokratik bir ortamda, eksik bulunan çözümlemeleri tamamlama olanağı da şu ya da bu biçimde bulunabilirdi. Ülkemiz bu yapısal durumu ile sosyalistlerin bilinçlerine ilişkin sorunlar yanında, çok ağır bir biçimde ABD emperyalizminin bir dış müdahalesine de mâruz kalmıştır. Bu yüzden amacım sonucun sorumluluğunu şunun ya da bunun üzerine yıkmak değil. Ama, ülkemizde maddi bir devrim ya da köklü bir dönüşüm yapmadan önce, bir düşünsel devrim de yapmamız gerektiği anlaşılıyor.

PARTİ DİSİPLİNİ İDEOLOJİK ETKİNLİĞE DAYANIR

Türkiye solunun bir bölümünde -bir varoluş niteliğiymiş gibi- bitmez tükenmez bir 'polemik' tutkusu başgöstermiştir. Sayısı pekçok olan gurup, dün -ne yazık ki- kelimeler üzerinde duran, skolastik tartışmalara sürüklenmişse, bugün de kendi toplumu ve halk katmanları arasında canlı, gelişen bir organizma haline dönüşememiş olmasının itkisiyle, gene aynı türden polemikleri sürdürüyor gibidir. Bu durum bizim konumuzun dışındadır. Bizi ilgilendiren, sadece bu olgunun bir işe yaramayacağını söylemektir. Çünkü bu türden bir tutku, gerçeğin araştırılmasını, Türkiye'nin yapısının ve tarihsel konumunun kavranması konusunda -marksizme dayanan yaratıcı tezler getirilmesini- ve ideolojinin derinleştirilmesini önlemektedir. Önesürülen her düşünceye, kendi dar dünyası içinde bilinen 'yaftalar' yapıştıran, ardından da dünya sol hareketlerinin tarihsel kritik anlarında, -başka başka koşullar altında-, kullandığı bazı eleştirel sıfatları birer 'aşağılayıcı söz' gibi sıralayan yayın organları vardır. (Sanki bazı yazarların amacı, başkalarının Lenin'in tezlerini ya da III. Enternasyonal'in kararlarını ne kadar az bildiklerini isbatlamaktır). Bu olgunun yanında, sosyalizmin çeşitli teorik yapıtlarını, dahası insanlığın tarihsel büyük kültür mirâsının yapıtlarını derinlemesine okumak yerine bu polemikleri okuyarak, düşünme gereksinimini doyurmaya çalışan bir okuyucu tipi de ortaya çıkmıştır. Oysa Türkiye sosyalist hareketinin birbirinden öğreneceği

şeyler yanında, dünya sosyalist pratiğinden ve marksçı düşünürlerden öğreneceği daha çok şey vardır. İnsanlığın geçmiş kültürel mirâsından da... Burjuva kültür yapıtları da dahildir bu mirâsa.

Biz, Türkiye sosyalizminin yaratılması açısından yararına inandığımız için bu tipden polemiklere hiçbir süre girmeyeceğiz. Fakat düşüncelerimizi açıklamaya devam edeceğiz.

Türkiye solu, başka koşulları yerine getirmek yanında, marksçı düşüncenin tek partisine de sahip olmak zorundadır. Bunun dışında Türkiye sosyalist hareketinin siyasal başarıya ulaşmasına olanak yoktur. Marksçı düşüncenin partisine sahip olmanın yolu da, elbette çeşitli grupların ilkesiz olarak biraraya getirilmesinden geçmemektedir. Böyle düşünmek sadece bir mekanik düşünme biçimidir. Tersine, bugünkü "düşünce" bolluğunun temelinde, marksçı düşüncenin Türkiye koşullarına yaratıcı bir biçimde uygulanmamış olması; kuramsal yetersizlik, kişiliksizlik, öykünmecilik, ezbercilik ve klişeciliğin de olduğu düşünülmelidir. Şu ya da bu ölçüde, sosyalizmin -ister iktidarda, ister muhalefette olsun- başarılı olduğu ülkelerde, marksizmin bu ülkelere yaratıcı bir biçimde uygulanmış olması olgusu yatmaktadır. Marksçı kuramın, ülkenin tarihsel yapısına uygulanması, bizzat tarihsel materyalizmin gereğidir. Marksçı yöntem, bir boyutuyla bizi günümüzdeki yapısal, siyasal, ideolojik çözümlemelere götürüyorsa, başka bir boyutuyla da tarihsel

çözümlemelere götürür. Tarihsel materyalist yorumlar olmadan doğru politik tezler oluşturulamaz. Tarihsel materyalist yöntem, nasıl durmadan çeşitli bilimlerin gelişmesi yoluyla, genişleyerek insanlık tarihine uygulanıyorsa, Türkiye tarihine de uygulanmalıdır.

Türkiye marksizmi, "parti içi" demokrasiye dayanmak zorundadır. Sosyalizm, emir kullarının düşünce hiçimi değil, kişilikli ve düşünen insanların ideolojisidir. Bir marksçı partinin iç disiplinini sağlayan, "askerî tipte, ruhsuz, mutlak itaate dayanan" bir disiplin değil, ideolojiye dayanan bir disiplindir. Parti disiplini gücünü ideolojinin yaratılmasından alır ve ideoloji belirginleştikçe, yani ülkenin tarihsel ve güncel yapısını çözümleyip siyasal tezler yarattıkça, o siyasal tezler de politik etkinliğin gereksinmelerine karşılık verdikçe parti disiplininin temeli haline gelir. Yani 'disiplin' varlık nedenini haklı ve geçerli olan düşünceden almalıdır, dogmalardan ya da yarı "insanüstü" fetişizmlerden değil.

DİYALEKTİK BİR PROGRAM

Marksist solun, demokratik bir programla ortaya çıkması gerekmektedir. Genel anlamda, bir burjuva demokratik programdır bu. "Yığınların bilinci ve örgütlenmesi olmadan, yığınları burjuvazinin tümüne karşı, açık bir sınıf mücadelesi yoluyla hazırlamadan ve eğitmeden, bir sosyalist devrim sözkonusu olamaz." Bu "*hazırlanma*" ve "*eğitme*" bir ölçüde, yapılabilmiştir bugüne kadar. Etkinsel gücü büyük, ideolojik aygıtlar yaratılması gerekir. Bu ideolojik aygıtların en etkini de, kuşkusuz, marksist düşüncenin bütünleşmiş tek partisidir: bu parti, sadece marksist teori üzerine oturması bakımından tekparçacıl (monolithique), marksizm içi düşünce ve eleştiri özgürlüğünü koruması açısından demokratik olacaktır. Fakat şunu hemen belirteyim ki, toplumsal yapısı Türkiye gibi olan bir ülkede, adına ister "Demokratik Program" ister "Burjuva Demokratik Program" diyelim -niteliğini az ya da çok vurgulayalım-, bu program biçimsel bir düşünüşün ürünü olmayacaktır, olmamalıdır. Türkiye kapitalizminin, kendine özgü, çok önemli nitelikleri vardır ve Demokratik Program bu nitelikleri gözönünde bulundurmak zorundadır. Bu özgül yapıyı gözönünde bulundurmayan bir demokratik program, *Türkiye*'de demokrasi ve sosyalizm için mücadele programı olmaktan uzaklaşır, somut koşullara uymayan soyut bir mücadele programı haline dönüşebilir.

Demokratik Program, öteki istemler yanında, tekelci burjuvazinin tasfiyesini mutlaka gündeme almak zorundadır. Zaten, ekonomik yapıda birtakım köklü dönüşümleri gündeme getirmeksizin ve gerçekleştirmeksizin, Türkiye'de burjuva demokrasisinin dahi gerçekleşebilme olasılığı yoktur.

Genel yapısı, I. Dünya Savaşı öncesi Türkiye ekonomisi gibi, kapitalist metropollere bağımlı ve onlar tarafından biçimlendirilmiş bir ekonomik yapıdır bu. Sermaye birikimini, temel sanayiinin kurulmasına kanalize edememiş, temel sanayiini (üretimde kullanılan makinalar üretimini) gerçekleştirememiş bir ekonomidir bu. Sanayileşmenin gereksindiği alt-yapısını hâlâ tamamlayamamış, alt-yapı örgütlenmesini sağlayamamış bir ekonomidir. Emperyalizme sımsıkı bağlı montajcı bir sözde sanayidir sözkonusu olan. Hâlâ, salt dışalım, dışsatım yoluyla, malî sermayenin para politikalarıyla, -'900 yıllık tefeci-bezirgân' geleneğiyle- zenginleşenleri, kapkaççı, holdingci egemen sınıf olarak içinde yaşatan bir ekonomidir. Hâlâ, ulusal girişimcinin iflâs ettiği, tefecinin servetini taşınmaz mal, yurt dışında döviz, altın ve ziynet eşyası, sayfiyede mülk haline dönüştürdüğü, en ilkel bir zenginlik biçiminin geçerli olduğu bir ekonomidir.

Bu ekonomik yapıda, sadece, egemen burjuvazinin ideolojik aygıtları güçlüdür: basındaki tekelleşme ve halka yönelik ideolojik beyin yıkama, en ileri kapitalist ülkeleri geride bırakan bir yapıdadır. Reklâmcılık alanında da öyle. Hızla zengin olanın, basına para yatırması, sadece basındaki kazançla ilgili değildir. Bu vahşi sermaye ancak ideolojik beyin yıkamayla varlığını sürdürebileceğini bilmektedir.

Tüketim mallarının sürümüyle, bu ideolojik saldırı her an tazelenmektedir. Ve bu hızlı yağma düzeni, gizli haber alma örgütleri, Sanayi ve Ticaret Odaları ile Üniversite'yi, Ordu'yu, çeşitli kurumları ele geçirmiş, halkın ahlâksal yapısını her an alçaltarak değiştirmeyi amaçlayan, ona parıltılı yanılsamalar sunan dev bir ideolojik tehdit haline gelmiştir. Orta tabakaların hızla mülksüzleştirilmesi, toplumun yara-

tıcı köklerini kurutmaktadır. Hemen hemen, bütün bir genç edebiyatın -şairlerin, hikâyecilerin, romancıların, çevirmenlerin- yarısından çoğu üyelerinin, yaratma gücünü reklâmcılık alanının emrine verdikleri bir kapitalist ülke daha yoktur.

Bu yapının özelliklerini görelim. Örgütlenmemizi ve propoganda aygıtlarımızı ona göre oluşturalım. Demokratik programımızı ona göre yapalım.*

Peşine takılacağımız hiçbir burjuva siyasal güç yoktur. Bu güçlerden bir bölümü, programlarında, burjuva demokrasisini ne denli tutarlı savunurlarsa savunsun. Burjuva demokrat siyasetler, solun gücünü görmeden, hiçbir süre, tam anlamıyla burjuva demokrat da olmazlar. Marksist sol, kendi göbeğini kendi kesmek zorundadır. Bu solun, sosyalizmin gerçekleştirilmesinde bütünsel olan sorumluluğu, demokrasinin gerçekleştirilmesinde de en önemli payı alır üzerine; Türkiye'nin yapısından doğmaktadır bu. Tarihsel oluşumunun getirdiği bir görevdir. Yaşadığımız çilenin, tarihsel anlamı bir anlamda budur: ağırlıklı bir liberal burjuvazi yoktur Türkiye'de.

Solun demokratik programı, onu, sadece burjuva demokrasisi içinde varolan siyasal güçlerden biri olarak bırakmayan, fakat sosyalist devrimin gerçekleşme sürecinin eşiğine de adım attıran, diyalektik bir program olmalıdır.

---

* Örneğin Milliyet gazetesinde, haftada bir yazısı ve serbest piyasa ekonomisi içinde reformları konu edinen, genel ekonomik çözümlemelerinden sosyal-demokrat görüşe yakın olduğu tahmin edilebilecek bir yazar: Öztin Akgüç dahi "tekelciliğin önlenmesi", "tekellerin etkinliklerinin azaltılması" gibi önlemler üzerinde dururken ("Ekonominin Demokratikleştirilmesi", 9.7.1983; "Tekelciliğin Önlenmesi", 23.7.1983...v.d.), marksist solun demokratik programında biçimsel kalması düşünülemez.

DESPOTİZM ve YENİLİKÇİLİK

XVII. yüzyıldaki askerî yenilgilerden sonra, Türkiye'nin toplumsal tarihi *despotizm* ile *yenilikçilik* arasında gidip gelen süreçler olarak görülebilir.

Bu gidip gelmenin 'despotizm' ile 'reformculuk' arasında olduğunu söylemek dahi çok zordur. Çünkü reformculuk da, toplumda bazı yapısal değişiklikleri gerektirir. 1861'de, Rusya'da yapılan toprak reformunda olduğu gibi.

1861 Toprak Reformu, 1905 İhtilâli'ne kadar uzanan toplumsal süreçleri hızlandırmıştır. Türkiye tarihindeyse, yapısal hiçbir reform yoktur. XVII. yüzyıldan sonra, "yenilik" hareketleri vardır. Asıl sözcükle "ıslahat" hareketleri... Ordu ve bürokrasi kademelerinde kalan düzenleme hareketleridir bunlar.

1908 Askerî Burjuva Devrimi de -kapitalistleşmeyi hızlandıran Millî İktisat politikasına, sanayi ve malî alandaki bir dizi girişimine karşın- köklü değişimleri zorlayan, yapısal bir değişiklik yaratan bir hareket olamadı. Zaten Jön Türkler'in fikirleri içinde, Türkiye'nin toplumsal gelişme dinamiklerini değiştirmek isteyen radikal fikirlere, sadece Prens Sabahattin Bey'de rastlanır.*

Kabaca söylemeye çalışırsak, Türkiye, yapısal anlamda feodalizmin durağan bir türevini andıran tarihsel bir yapıdan, kapitalizmi andıran bir yapıya doğru, zorlamasız (ihtilâlsiz ve reformsuz)** evrilmiştir. Bir yığma inşaatta olduğu gibi, üst üste konulan gereçlerle. Bir gelişme (bazı ba-

* Bkz. Şerif Mardin: *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, s: 223.

** Alt-yapısal anlamda.

kımlardan: şişme, büyüme) varsa, bu yapısal değişim dinamiklerinin yarattığı, devrimci süreçlerle olmamıştır.

Onca ayaklanmaya karşın, despotik merkezî yapılanma değişmiş değildir. Tersine, ayaklanmaları, kendi temel yapısını değiştirmeden, içinde eritecek bir esnekliğe ulaşmıştır. Türk Devleti'nin, merkezî yapısı kuramsal anlamda dinsel bir mutlak monarşiden, askerî bir "cumhuriyetçi" despotizme doğru yolalmıştır.

Bu despotik merkezî yapılanma, tarihin çeşitli evrelerinde (ayrı ayrı biçimlerde), kendi içine halktan unsurlar alır; onları değiştirip kendi özlerine yabancılaştırarak, halka karşı unsurlar haline getirir. Bu bakımdan, Osmanlı devşirmesinin geçirdiği değişim süreciyle, bugünün askerinin geçirdiği süreç benzerdir.

Doğu despotizminin mirâsı bugün de sürüyor. Ve bu tarihsel oluşmada, despotizmin mirâsı o denli ağır basmaktadır ki, yüzyılımızın başında imparatorluk, Fransız İhtilâli'nin etkisiyle doğan, halklar-milliyetler sorunuyla karşılaştığında, demokratik çözümleri değil de, merkezî-despotik ve şoven çözümü seçtiği gibi, bugün de direnmektedir aynı yolda.

Marksist solun, tarihsel-yapısal çözümlemelere girişmeye gereksinimi olduğu kuşkusuzdur. Sol, bu çözümlemelere girdiğinde, bugün içinde bulunduğu skolastik çekişmelerin, ne denli gülünç olduğunu kolayca anlayacak ve sıyrılabilecektir bu çekişmelerden.

Marksist felsefe, en önemli bir yönüyle tarihsel-maddeci

bir boyut taşır ve tarihsel maddeci yorum da, kendi tarihinin yapısal çözümlerini ortaya koymak demektir. Bugünkü kısır tartışma ortamı, yapıları tanımaya yönelmediği için, siyasal stratejilere ulaşma sürecini de önlemektedir. Günübirlik çözümlemeler, toplumsal dinamiğin kökten değiştirilmesi demek olan, devrimci bir oluşuma temel hazırlayamazlar.

1) Yukarıda değindiğimiz -Devlet'i de içeren- toplumsal yapılanma, bir açıdan bakıldığında, devrimci bir dönüşümün gerçekleştirilmesi kolaymış izlenimini vermektedir: Şöyle ki: sivil toplum (burjuva sivil ekonomi ve toplumsal yapı) zayıftır;* egemen sınıflar, sol ideolojik kurumların düzenli ve çeşitli sınıflar açısından doyurucu işleyişini sağlayamamaktadırlar: parlamento, burjuva siyasal partiler, sivil adalet, sendikalar... v.b. normal işleyememektedir. (Gramsci'nin deyişiyle, ideolojik örgütlenme "peltemsi" gibi görünmektedir). Devlet ideolojik-karmaşık kurumlar yaratamamaktadır. Egemen sınıflar, ileri Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, karmaşık ve inandırıcı bir ideolojik yapılanmaya gidememektedir. Bu, sık sık askeri yapıları yardıma çağırmasından da bellidir.

2) Fakat, bu görünüşün ötesinde, devrimci bir oluşum da çok güçtür. Çünkü Devlet, tarihsel olarak herşeydir ve gene tarihsel olarak çok despotiktir. Öte yandan da, çok sıkı bağlarla emperyalizme bağlanmıştır. Bu bağlılık, sadece ekonomik ve askeri bağımlılık olmakla kalmamaktadır. Mali sömürü insanları öyle bir maddi düzeyde tutmaktadır

* Bugünkü rejim, burjuva sivil ekonominin, askeri ekonomik girişimlerle payandalandırılmasını da programına almış görünmektedir.

ki, egemen sınıfın ideolojileri ve maddi-manevi idealleri alt-sınıflara kolayca benimsetilebilmektedir. (Banker olayı, arabesk kültür, zenginliği bir erdemlilik, zengini bir erdemli gibi görme, artist gibi parlama ya da köşeyi dönme tutkusu.... v.b. toplumsal yaşama türevleri hatırlansın). Kaba, fakat güçlü bir ideolojik egemenliktir bu. Devrimci bir oluşum sorunu, emperyalizmin, her alanda defedilmesine bağlı kalmaktadır.

Bu bakımdan sol, örgütlenme, organik olarak gelişme, kurumlaşma, ideolojik ve kültürel olarak yayılma sorunlarını çözerken, emperyalizmin bağlarını kırma sorununu da çok dikkatle izlemek zorundadır.

Bugün, emperyalizm, bir III. Dünya Savaşı gerilimi plânı hazırlamış ve bu plânda Türkiye'ye çok önemli bir rol vermiştir. Bu zincir Türkiye'de ya da başka bir yerde kopabilir. 1973'den sonraki demokratik açılımı, dış ilişkiler açısından, önemli ölçüde, ABD'nin Vietnam yenilgisine borçluyuz. Bu defa, daha büyük bir tarihsel fırsat ele geçebilir. Herşey bizim teorik olgunluğumuza, koşulları değerlendirme yetimize, bilgimize ve insan olarak yüksekliğimize bağlıdır.*

* Bugün, Sovyet Sosyalizmi'nin çözülmesiyle III. Dünya Savaşı gerilimi iyice yumuşamış görünüyor. Onun yerini bölgesel, etnik birçok savaş almıştır. (Demir Özlü, 1993, kitap yayımlanırken not.)

İstanbul'da YAZKO'nun (Yazarlar Kooperatifi) yayımladığı *Felsefe Yazıları* dergisinin 6. sayısında yayımlanan bir konuşmada, Türkiye'nin en önemli felsefecilerinden emekli profesör Takiyettin Mengüşoğlu, birçok ilgi çekici düşünce yanında, şunları da söylüyor:

"...toplumun yapısında ve bilgisinde, Doğulu görüş tarzını besleyen kaynaklarla, Batının sömürü araçlarını destekleyen kaynaklar araştırılıp ortaya konmalıdır..."

Biz, bu kısa yazıda, bu son düşüncenin, yani "Batının sömürü araçlarının" arasında, çok önemli saydığımız biri üzerinde durmaya çalışacağız.

Çağdaş antropolojinin kurucularından, Malinowski, 1920 yıllarında, ilkel topluluklar üzerine yaptığı incelemelerde, sadece gözlem düzeyinde kalmamış, bazı deneylere de girişmişti.

Bu deneylerden biri ve vardığı sonuç şudur:

İlkel kabilenin ya da klanın, kendine özgü, yerleşik bir düzeni vardır. Bu düzen içinde o toplulukta, çeşitli işlevlere uygun düşen bir hiyerarşi (görevler ve imtiyazlar dizisi) oluşmuştur: topluluk şefinin yöneticilik görevi ve egemenliği, sihirbazın sanata, tıbba, geleceği görmeye dönük görevleri, belli bir mülkiyet düzeni...v.b...v.b... İşte bu ilkel insan topluluğunda inceleme yapan antropologlar, topluluğun herhangi bir basit üyesine, onların uygarlık çevriminde olmayan teknolojik bir araç veriyorlar (örneğin, yeraltından su çıkarmaya yarayan bir su pompası); ardından bir ya da iki yıl sonra gelerek, bu ilkel topluluktaki imtiyaz tabakalaşmasını yeniden inceliyorlar: Gerçekten, ilkel topluluğun hiyerarşisi alt-üst olmuştur. Su pompasına sahip olan, o eski

basit insan sayısız imtiyazlar elde etmiştir klan içinde. Bu imtiyazlar, eski mülkiyet düzenini de bozmuştur.*

Ne yazık ki, çok eski ve derin kültürel değerleri olduğu halde, Türkiye toplumunun, teknolojik Batı kültürü karşısındaki durumu, Malinowski'nin ilkel topluluklar üzerinde yaptığı incelemelerde vardığı sonuçlara benzemektedir. Çünkü, teknolojik Batı kültürünün değerleriyle (bir anlamda ruhuyla), Doğu toplumlarının değerleri (ruhları) arasında benzeşme yoktur. Bu yüzden XIX. yüzyılda, Batı manifaktürü ile fabrikalarının ürünlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük kentlerini kaplaması, sadece Osmanlı geleneksel zanaatlarının çökmesi sonucunu doğurmakla kalmamış, kapitalizmin ruhuna bağlı emperyalist Batı ideolojilerinin de, çok çeşitli biçimlerde bu toplumu sarmasını sağlamıştır. (Bu batıdaki bütün ideolojilerin emperyalist olması demek değildir. Ancak dışa ihraç edilen emperyalist ideolojilerdir).

Bu açıdan bakılırsa, XIX. yüzyıldan bu yana, özellikle de XX. yüzyıldan başlayarak, Türkiye'nin egemen ideolojisi, Batı ülkeleri gibi bir "burjuva sınıfı" yaratabilmek olmuştur. Bunun için de, egemen güçler her çeşit despotizme ve vurgunculuğa başvurmuşlardır.

Fakat, burada esas önemi olan, ülkeye giren Batı teknolojik ürünlerinin *tüketim* ürünleri olmasıdır. Batı, üretim yapan üretim araçları teknolojisini ihraç etmemektedir.

Bu yüzden, teknolojik açıdan geri kalmış olan Türkiye'de bilinç, bu tüketim mallarına bağlı olarak -bir tüketici kapitalist bilinç olarak- (yani eksik bir kapitalist bilinç olarak) ge-

* Bugünkü Türkiye'de, TV'nin işlevi böyledir. (D.Ö. 1993.)

lişmektedir. Türkiye'de oluşan kapitalist bilinç, burjuvazinin yaratıcı ve dinamik olduğu dönemlerin bilincinden uzaktır.

Bu sadece Türkiye için böyle değildir. Batı tüketim malları teknolojisi, o dönemlerde Hindistan'da, Çin'de... v.b. ülkelerde de bir üst-yapı yaratıcısı olarak aynı işlevi görmüştür. Bugün Batı, en çok da Orta-Doğu ülkelerini, bu tüketime yönelik teknolojik mamulleriyle yönlendirmekte, bu toplumların düşünsel yaşamlarını (ruhlarını) böylece biçimlendirmektedir. (Orta-Doğu petrol şeyhlerinin kullandıkları lüks otomobiller, yatlar... hatırlansın).

Batı tüketim malları teknolojisi yoluyla, Türkiye'de egemen ve yaygın *ideolojiler* yaratma süreci, son dönemlerde hızlanmıştır. Örnekler verelim: karayolları politikasıyla ülkenin Batı'ya bağımlılığı (petrol ve yedek parça sorunu) arttırıldığı gibi, örneğin bir Boğaz Köprüsü yapılarak, toplumun geniş kesimlerinde ülkenin modernleştiği (kalkındığı) görüntüsü yaratılabilmektedir. Örneğin montaj otomobiller üretimi, toplumun geniş kesimlerini etkilemekte, bu kalitesiz arabalara sahip olabilmek tutku haline gelmekte, öte yandan da bu otomobilleri taksitle alanların çok geniş kesimleri, sınıf değiştirmekte oldukları yanılsamasına yakalanabilmekte -bir düşler dünyasına sürüklenmekte-, böylece de toplumda -kısa yoldan- "burjuvalaşabilmek" ideolojisi yaygınlaşmaktadır.

Tüketim ekonomisinin ürünlerine bağlı inançlar ve düşler, Türkiye'de *başarısız* burjuva ideolojisinin, maddeden düşünceye sıçrayan itici etmenleridirler. Bugün renkli TV ve video için de aynı şeyler söylenebilir. (B. Ulusu'nun, başbakan olur olmaz, hiç ilgisiz bir yere -Van'a- gidip, renkli TV'den sözetmesi boşuna değildir). Batının elinde, bugün

Türkiye gibi toplumları ardından sürükleyecek daha pekçok teknolojik bulgular vardır. Emperyalizm, bu tüketim araçları teknolojisiyle, Türkiye'nin ruhu ile, halkının ideolojisiyle oynamaktadır. Ayrıca, Türkiye'de bu yolla yeni sınıflar da yaratabilmekte, sınıfların konumunu istediği yönde bozabilmektedir. (Benzin istasyonu zenginleri, ithalâtçı yeni zenginler hatırlansın).

Sayın felsefeci Mengüşoğlu'nun değindiği "Batının sömürü araçların"dan biri, bizce, budur. Daha başka sömürü araçları da vardır doğal olarak. Bugün, kendine özgü bir teknoloji seçmeyen, teknoloji birikimi yapmayan, kendine özgü bir teknoloji yaratmayan toplumlar, Batı tarafından sömürülmeye mahkûmdurlar.

İşte bu noktada, -yani ideolojileri, inançları, idealleri yönlendirme alanında- marksist parti sorunu yeniden ortaya çıkmaktadır. Çünkü, marksist parti toplumsal ilerlemenin ve devrimin en temel aygıtı olduğu gibi, toplumdaki kültürel gelişmenin de en büyük aracıdır. Marksist parti, ideolojiler yaratmaya ve o ideolojileri egemen kılmaya yarayan en büyük okul, üniversitedir de. Marksist parti, emperyalizmin taşıdığı ideolojileri, kendi ideolojik alanında yenmeden, toplum asla ilerici bir düzeye ulaşamaz. En başta marksist parti olmak üzere, etkin *mass media* ve iletişim aygıtları yaratmak zorunluluğu burada ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden kültürel etkinlikle toplumda ideolojik egemenlik kurma sorunu, "devrim" sonrasına ertelenebilir bir sorun değildir. Tersine, toplumda kültürel egemenlik yaratılmaksızın, bugünün koşullarında "devrim" bir düşten öteye gitmez.

12 EYLÜL NEDİR?

Türkiye demokratik, ulusal ve sosyalist güçlerine bunca pahalıya mâlolan, bunca canı ve sağlığı alan, toplumun ahlâkını ve ilerleme eğilimlerini bu denli çökerten, binlerce yurtsever demokratı cezaevlerine, binlercesini de sürgünlere gönderen "12 Eylül" nedir? Olaya, kuşbakışı olarak ve soğukkanlılıkla -toplumsal bilimlerin bakış açısıyla- bakarsak, sanırım, olayı şöyle özetleyebiliriz:

• Türkiye burjuvazisi, 1975 yılı ile 1980 yılı arasında, toplumsal muhalefeti tasfiye edebilmek için, sivil, yarı-sivil güçleriyle ve gizli örgütleriyle, bu muhalefete karşı savaş açmış; sonra da, diri tuttuğu yedek gücü (ordu üst-kademesi) aracılığıyla, bu muhalefeti despotca ezmiş, ardından da Özal politikasıyla kendi içinde yeni bir '*devrim*' yapmıştır. Bu *devrim*' burjuvazinin kendisini yenilemesi anlamındadır. Bağımlı burjuvazi böylece kendi kendini yenilemektedir.

• Yapılan "burjuva devrimi" ekonomi-politik açıdan şu kuru formülle açıklanabilir: Türkiye burjuvazisi sermaye birikimini yeniden düzenlemektedir. Nitekim, İskandinavya'nın en büyük günlük gazetesi *Dagens Nyheter*, Özal'ın son "ekonomik önlemleri"ni "*Ekonomik İhtilâl*" başlığı altında vermiştir. Elbette Özal ve ordu üst-kademesi işin başından beri iç-içedirler. Ama, gene elbette, günümüz Türkiye burjuvazisinin her alandaki çeşitli çelişkilerini de içlerinde taşıyarak.

Türkiye bağımlı burjuvazisi, kendi tarihsel doğrultusu yönünde, kendi için, bu "ekonomik devrimi" yapmıştır ama, siyasal alanda da gerilemiştir. Şöyle ki:

Artık görece demokrasiyi dahi yaşatamamakta, parlamentarizmi ve onun yan kurumlarını (Sendikalar, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, sivil yargı... vb..) dahi işletememekte, çoğulcu demokrasiye doğru rahatça yolalamamakta, görece basın özgürlüğünü ve akademik entelligentsiyayı da elemek zorunda kalmaktadır. Tarihinde ilk olarak *faşist* bir *Anayasa* düzenlemiştir.* Yani Türkiye burjuvazisi kendisini, siyasal kurumlaşmalar açısından dar bir alana, dar bir koridora sıkıştırmıştır: DGM'lerle, eyâlet rejimleriyle,** olağanüstü hallerle... burjuva düzeni fazla devam edemez.

İşte bu siyasal konum da, 'demokratik' ve 'ihtilâlci' siyasal oluşumların, en çok yeşereceği, radikalleşeceği bir ortam yaratacaktır.

Burjuvazi siyasal yapısını -kendisini bir politik üst-yapı olarak güçlendirebilmek için- demokrat kurum ve partilerle tamamlayabilecek midir? Tamamlayamayıp, siyasal açıdan sıkıştırdığı dar koridorda kalacak mıdır? Siyasal sorunlardan biri budur?

Bu sorunun bize bağlı yanı da, demokrasi mücadelesini sosyalizm mücadelesi ile birleştirmektir. Sosyalistler buna hazır olmalıdırlar. Zaten bu iki mücadele iç-içedir, birbirinin parçalarıdırlar.

---

* Ben kendi hesabıma, yurtdışında yazdığım yazılarda ve yaptığım konuşmalarda, daha önce Türkiye'de ne yazmış ve söylemişsem onu söyledim. Sadece, 12 Eylül cuntasını, hukuksal olarak tanımadım. Bu cuntayı, kısmen de olsa tanıyarak, Türkiye'de demokrasiye gitmek olanaksızdır. (Ardından tam demokrat sesler gelecek desin de olsa, Türkiye içinde, bugüne değin bu ikinci eğilim ağır basmıştır). Öte yandan fikirlerini Türkiye'de gereğince açıklayamamış olup da yurtdışında açıklayan insanlara da elbette saygım var. Bu cunta yargılanmadan ve başta anayasası olmak üzere bütün hukuksal tasarrufları tasfiye edilmeden Türkiye'de ne demokrasi, ne can güvenliği, ne de herhangi bir özgürlük mümkündür. (Yazı yayımlandığı zamanki -1983- not)

** Bugünkü "eyâlet sistemi" tartışması değil. (D.Ö., 1993.)

Bir toplumda, tabandan gelen devrimler (ihtilâller), ancak egemen sınıflar tepeden inme devrimler (ya da dönüşümler) yapamaz duruma düştüklerinde gerçekleşebilir. Açıkça kabul etmek gerekir ki, bugün Türkiye burjuvazisi, kendisi açısından -kendi yapısı içinde-, önce toplumsal muhalefete karşı karşı-devrim, sonra da kendisi için devrim yapmıştır. XX. yüzyılın başından bu yana, Türkiye burjuvazisinin kendini yenilediği burjuva devrimleri zincirinin son halkasıdır bu. Bu demek değildir ki, tepeden inme bu değişme, kitleye yansıyacak ve onu tatmin edebilecektir. Hayır, tersine. Bu defa durum daha da zordur. Burjuvazinin kitleyi tatmin edebilecek popülist politikalar uygulaması dahi zorluklar taşımaktadır.

Alttan gelen devrim ancak, burjuvazi artık kendini yenileyemez duruma düştüğü, tam bir hareketsizliğe sürüklendiği, devrimci ideolojinin sardığı kitlelerce her alanda kuşatıldığı bir zamanda mümkün olabilecektir. İşte kitleye dayanan devrim, tarihte, tepeden inme yenileştirmelerden, reformlardan, devrimlerden daha az rastlanan ve daha zor başarıya ulaşabilen bir toplumsal oluşumdur. Bu oluşumun gerçekleşmesi, önce onun güçlüğünün bilinmesinden geçer.

Toplumda alttan gelen bir devrimci oluşumu gerçekleştirmek isteyenler, herşeyden önce, kitle üzerinde ideolojik egemenlik kurmak zorundadırlar. Ancak kitleye yayılan ideoloji maddi güç haline dönüşür ve devrimci dönüşümün temel niteliği olur.

DEĞİŞİMİN YÖNÜ

İçinde yaşadığımız Haziran ayı başında, Türkiye'de şu olaylar cereyan etmekteydi: Erzurum-Kars bölgesinde *'Adventure-Express-83'* Tatbikatı başlamıştı ve bir ay sürecekti. 4 Haziran pazar günü bu Tatbikata 3.500 kişilik "*Çevik Kuvvet*" katılacaktı ve Tatbikat gerçek mermilerle arazide devam edecekti. NATO Tatbikatı olarak gösterilen bu Amerikan-Türk Tatbikatı, Sovyetlere karşı bir anlam taşımaktaydı. Ege Denizi'nde, aynı zamanda, gerçek mermilerle bir deniz tatbikatı yapılmaktaydı. Bu da Yunanistan'a karşıydı. Öte yandan, güneyde, ordunun bazı birlikleri, tek yanlı olarak Irak'taki Kürt bölgesine girmiş, harekât gerçekleştiriyordu. Sınırlarda komşulara karşı hareketlilik bu kadarla da kalmıyordu. Kıbrıs'ın Türk bölgesi, bölgedeki muhalefete ve Birleşmiş Milletler kararına rağmen bağımsızlık ilân etme hazırlığına giriyordu. ABD Genelkurmay Başkanı John W. Vessey bu sırada Türkiye'de bulunuyor ve görüşmeler yapıyordu. Dış politikaya ve militarizme dönük gelişmeler bu kadar da değildi. Başka oluşumlar da vardı: Türk ordusunun modernizasyonu gündeme gelmişti; buna bağlı olarak da Amerika Türkiye'de 'askerî uçak imal edecekti'. ABD'nin *Basra Körfezi'ne ve müslüman ülkelere* müdahale etmek için hazırladığı "*Çevik Kuvvet*"in Türkiye'ye yerleştirilmesinin bütün 'direniyoruz' oyalamacalarına karşın, kararlaştırılmış olduğu anlaşılıyor: sınırlardaki taşkınlık biraz da bu yüzden yapılıyordu.

Bütün bu oluşumlar Türkiye'nin uluslararası durumunda ve Orta-Doğu'daki konumunda, çok büyük bir niteliksel değişikliği göstermektedir. Cunta güdümündeki Türkiye, Orta-Doğu'da, İsrail gibi saldırgan bir devlet olmaya aday-

dır. Pentagon'un isteği budur. Öyle ki, gelişmesi halinde bu durum, yurdumuzu Orta-Doğu'da savaşa sürükleyebilecek; daha uzun vâdede de, Reagan politikası devam ettiği müddetçe Türkiye bir ABD-Sovyet çatışmasında zemini teşkil edebilecektir. Daha kısa vâdede Orta-doğu'da bir savaşa sürüklenmek yanında Yunanistan'la bir çatışma ya da Papandreau'nun ABD'ye kesin olarak boyun eğmesi ya da düşürülmesi gibi tasarılar da dahildir bu plânlamaya.

Irak'ın Kürt bölgesindeki hareket, bu oluşumun yanında, içe de dönük olarak yapılmıştır. Bu vesileyle Büyük Türkiye Partisi kapatılmış, AP'li ve CHP'li 16 tanınmış politikacı sürgüne gönderilmiştir. Böylece 1925'deki Şeyh Sait ayaklanmasının kışkırtılması ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yöneticilerinin partilerinin kapatılarak, tasfiye edilmeleri 1983 koşullarında taklit edilmiştir. General Evren'in, Atatürk döneminden taklide kalkışmadığı pek az şey kalmıştır geriye. Bunların arasında da "İzmir Suikastı" olayı vardır. Cunta çok sıkıştığı bir dönemde, belki onu da taklide kalkışacaktır.

Bu durumda ister istemez insan, Süleyman Demirel'in de durumunu düşünmektedir. 1964'deki Ürgüplü kabinesinde başbakan yardımcılığından sonra, 1965 seçimleri sonrası başbakanlığa gelen Süleyman Demirel, göreve, Kozlu'da grev yapan maden işçilerinin üzerine polisin ateş açması ve iki işçinin öldürülmesi olayıyla başlamıştı. 1968'de ilk öğrenci, Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesi ve bir dizi cinayetler zinciri, bu arada 1969 yılı Şubat ayında Istanbul'da anti-Amerikan bir yürüyüşe karşı düzenlenen Kanlı Pazar olayı sayın Demirel'in -ne yazık ki- gözyumduğu olaylar-

dandır. 12 Mart 1971'e kadar devlet himayesinde faşist güçlerin yarattıkları olaylara, 1973 seçimlerinden sonra oluşturulan "Milliyetçi Cephe" kuruluşları dönemlerinde MHP ile yaptığı -bu faşist eğilimli partiyi güçlendirici- eylemlere, bu olayların ardındaki MİT'in önemli kesimlerinin ve Kontr-Gerilla örgütünün katkılarına Süleyman Demirel'in açık kapalı izni olduğu kamuoyunca bilinmektedir. Öyle ki, bu defa da örgütlenmeye başlayan BTP'ne Bakî Tuğ, Emin Bilgiç, Refaettin Şahin, Reşat Akkaya, Rıza Akdemir... gibi "milliyetçi-toplumcu" görüşe yakınlıklarıyla tanınan kişiler de alınmıştı. Sayın Süleyman Demirel, şimdi içinde bulunduğu sürgün koşullarında bunları, bu büyük hataları, derin derin düşünecek midir? Özellikle 1961 Anayasası'na karşı başlangıçtan bu yana takındığı düşmanca tavrın, Türkiye halkını ve toplumunu bugünkü noktalara kadar sürükleyen etmenlerden biri olduğunu kavrayabilecek midir? Bilemeyiz.

Bütün bu geçmişe ait derin yanlışlıkları böylece sıralıyoruz ama, gene de Süleyman Demirel'in, bugünkü askerî rejimden çok daha liberal, amerikancı, fakat, gene de ABD'ye karşı bugünkü rejimden daha mesafeli olduğunu söylemeden edemiyoruz. Ayrıca, öte yandan AP örgütünde ve bu örgütün tabanını oluşturan halk kitleleri arasında yurtsever ve daha da liberal unsurlar olduğunu; bunların da çok olduğunu biliyoruz. Öyle ki, 12 Mart 1971 darbesinin yapılmasında dahi, Süleyman Demirel hükümetinin, bazı ABD isteklerine karşı çıkışının da yattığı söylenmiştir: bunlar Powers tipi, Sovyetlere yapılacak casus uçuşlarına (ki uçaklar İncirlik'ten kalkıyordu) Demirel-Çağlayangil ikilisinin izin vermemesi, üslerdeki ABD askerlerinin dışarıda da

silâh taşımalarının önlenmesi... v.b. şeylerdir. Öyle ki bu siyasi ekibin, Türkiye'ye ABD Çevik Kuvvetleri'nin yerleştirilmesi sorununu da askıda tutabilecek bilince sahip olduğunu da az çok tahmin edebiliyoruz.

Cuntanın elinde Türkiye niteliksel değişikliklerle, militarist ve savaşçı tehlikelerin kıyılarına sürüklenmektedir. Cuntanın Barış Derneği'nin üzerine çullanmasının nedeni, bugün tutuklamaların yapıldığı Şubat 1982'den daha iyi anlaşılmaktadır. Reagan politikası ile cuntanın ülke içindeki iç-gücü, diriliklerini muhafaza ettikleri sürece, bu tehlikeler büyüyecektir. Bu sadece dışardan değil, içerden de görülmektedir. Geçen ay sonlarında Milliyet gazetesinde yeralan bir yazıda şöyle denilmekteydi: "*İhracatta ve müteahhitlik hizmetlerinde Ortadoğuya ve İslâm ülkelerine yaptığımız açılım büyük boyutlara ulaştı. Ama bu işler olurken dış politikamızın aynı hamleyi yapıp yapmadığı tartışmalıdır... Eskilerin 'Hazır ol cenge ister isen sulh u salâh' dedikleri gibi, olumsuz ihtimaller için sürekli hazırlık yapmadan ve bunu dosta düşmana hissettirmeden iyi günlere ulaşamayız.*"

Bugün Türkiye sermayedar sınıfının konumu 1930'lu yıllarda sermaye ihracı gereksinmesi duyan, bu yüzden Mussolini'yi yaratan, Habeşistan'a ve Arnavutluk'a saldıran İtalyan kapitalizminin durumunu andırmaktadır. Başlangıçtan beri, Türkiye'de askerî rejiminin varlığının, dünya barışını ilgilendiren bir sorun olduğunu önesürenler yanılmadılar. Şimdi, Türkiye'deki askerî rejime destek olan Batılı muhafazakâr çevreler de yeniden düşünmelidirler...

Şu bizdeki "Sosyal-Demokrat" adı verilen hareketler üzerinde açık seçik bir bilince varmak gerekmektedir. Bu hareketler Batı ülkelerinde aynı adı alan hareketlere benzememektedirler. Ama bu benzemezlik de bir *erdem* değildir. Tersine erdemsizliktir.

XIX. yüzyıl sonunda, marksist hareket de "sosyal-demokrat" adını alıyordu. Marx da, bizzat kendisi "sosyal-demokrat" kavramını kullanmıştır. XX. yüzyıl başında Rusya'daki Lenin'in partisinin de adı "Sosyal-Demokrat İşçi Partisi"dir, İsveç, Alman...v.b. -bugünkü- Sosyal-Demokrat partilerinin de adı böyledir. Uluslararası işçi sınıfı hareketi, belli bir döneme kadar bu ad altında yürümüştür. Nihayet, I. Enternasyonal'de de, II. Enternasyonal'de de, bu partiler, bir noktaya kadar birlikteydiler. Esas ayrılık, I. Dünya Savaşı sırasında, bugün adı gene sosyal demokrat olan partilerin 'milliyetçi' bir tavır almalarından sonra başlamıştır.

Birliktelik sadece bu kadar değildir. Fransız Sosyalist Partisi, yüzyılın ilk çeyreğinde, Lyon Kongresi ile Fransız Komünist partisini; İtalyan Sosyalist Partisi'nden ayrılanlar 1922 de, İtalyan Komünist Partisi'ni; İsveç Sosyal-Demokrat Partisi'nden ayrılanlar İsveç Solcu Komünist Partisini doğurmuşlardır. Bugün Komünist Partilerle, Sosyalist ve Sosyal Demokrat partiler arasında, çok büyük görüş ayrılıkları olsa da, köken yönünden böyle bir tarihsel beraberlik vardır.

Bilindiği gibi, bizdeki oluşma böyle değildir. Aksine, ters ve karmaşıktır. ("Biz bize benzeriz."). 1963 ara-seçimlerinde ilk defa seçime giren Türkiye İşçi Partisi'nin sloganlarının halkta yankı yarattığını gören İsmet İnönü, CHP'yi "ortanın solu"na taşımıştır. Tabiî, sözde bir taşımadır bu ve 'ortanın solu' kavramı, teorik olarak hiçbir şey demek değildir. Tersine, her an değişmeye hazır, bir oportünitedir, bir lâftır. Daha sonrası da bilinmektedir: Ortanın Solu, Demokratik Sol, nihayet "Sosyal-Demokrasi"

Şunlar, açık açık bilinmelidir; yoksa Türkiye halkı, dün olduğu gibi, bugün de kandırılacaktır: Bizde gerçekten "Sosyal-Demokrat" hareket yoktur. Çünkü "Sosyal-Demokrat" hareket, bugün ne kadar sağa kaymış olursa olsun, tarihsel olarak işçi sınıfı hareketinden gelmektedir. Bugün, ne kadar marksist teoriden uzakta olursa olsun, tarihsel açıdan yakındır ona. Bizdeki "Sosyal Demokrat" hareketse işçi sınıfı hareketinden gelmediği gibi, tarihsel olarak da marksizme yakın değildir. Aksine, bizde bugüne değin ortaya çıkanlar anti-komünist oldukları gibi, bilimsel anlamda, ayrıca da azılı birer "anti-marksist"tirler. Elbette, böylesi hareketlere "Sosyal-Demokrat" hareketler denemez.

Özetleyeyim: Bizdeki "Sosyal-Demokrasi"nin, işçi sınıfı ile ve marksizmle tarihsel bir buluşması yoktur. Bu yüzden de tarihsel bir perspektifte marksist, yani, bir anlamda Sosyal-Demokrat değildirler. Bunun yanında örgütlenme biçimleri de Sosyal-Demokrat örgütlenme biçimi değildir. Bu yüzden "Sosyal-Demokrat" olma, bugünün Türkiye'sinde

bir rozetten başka bir şey değildir. Bu yüzden faşist cunta, güdümlü "Sosyal-Demokrat" parti kurabilmekte: Halkçı Parti; eski bürokratlar, iyi niyetli bazı insanlar, devletten kopmuş ama 'devlete-taparlık' anlayışından kopamamış birtakım insanlar Sosyal-Demokrasi Partisi kurabilmektedir. (Burada halk muhalefetinin bir bölümünü ister istemez ardına takacak olan bu partiye hoşgörülü yaklaşmayalım demiyorum. Fakat, işin de bir yere varmayacağını, sadece bugünkü "legal" olanakları biraz zorlayacağını bilelim. Bir de Sayın Erdal İnönü'nün demokrasi programını, gerçekten bugün de bilmediğimizi kaydedelim). Öte yandan küskün bir lider, görünüşte tabanda Demokratik Sol örgütlenme ardındadır (Bu küskün lider, geçmişte 'devlet tapıcılığının' en büyük örneklerini vermişti. Ve elbette, şurdan burdan toplanan iyi niyetli bazı işçi, işçi lideri ve emekçinin dilekçeyle kurulan bir partide toparlanması, elbette tabanda örgütlenme değildir). Bu tarihsel buluşmanın olmaması yanında, bütün bu "Sosyal-Demokrat" örgütlenmelerin, ülke koşullarıyla çakışan, Türkiye'ye göre gerçekçi birer programları, teorik çerçeveleri de yoktur. Öyle sanıyorum ki, Türkiye'nin koşullarında marksizmin düşmanları, sosyaldemokrat bir program da koyamazlar ortaya.

Bu yüzden Türkiye sol hareketini, bu örgütlenmelerden hangisi olursa olsun, onun ardına takmaya çalışan hiçbir hareket gerçekten marksist bir hareket olamaz. Bırakın marksist bir hareket olmayı, Türkiye'nin tarihsel ve güncel

sert koşullarında, sosyalist yada Sosyal-Demokrat bir hareket de olamaz. Bu tutumun reformculuğun sınırlarına bile yaklaşamadığını, tersine, Türkiye'yi emperyalizme daha da bağlı hale getirdiğini, emperyalizmin dış (Kıbrıs, Ege adaları... v.b.) ekonomik, malî (IMF Anlaşmaları, Petrolde subvansiyonun kaldırılması... v.b.) ve askerî (SİA, Ecevit zamanında imzalanmış Türkiye-ABD Savunma ve İşbirliği Anlaşması...) sorunlarıyla bu çeşitten hükümetlerle nasıl kolayca oynayabildiğini, hepbirlikte yaşayıp gördük.

Bugün Türkiye'de, *mass media* araçlarında oluşturulmuş bulunan sol-sağ siyasal terminoloji yalnızca bir aldatmacadır.

Türkiye'de siyasal arenada sol, gerçekten ve bütünsel olarak, yasaların sınırlarının dışına itilmiştir. Yeni bir düşünsel aldatmacadır bu. Dün, TKP'nin ve bazı güçlü sendikaların, CHP ile siyasal buluşma aramaları, böylece Türkiye'nin gerçek marksist-sosyalist partisinin oluşmasını önlemeleri, nasıl büyük tarihsel kayıplara yolaçmışsa, bugün de, başka plânlarda, bu partilerle tarihsel buluşmalar arama çabası, yeniden, geleceği ipotek altına alacak, büyük kayıpların nedeni olacaktır.

Türkiye'de, marksizmin düşmanları ile hiçbirşey yapılamaz. Türkiye'de demokrasinin de sosyalizmin de yolu, marksist teorinin bağımsız partisinden geçecektir.

Her ülkede burjuva sınıfının iktidara gelmesi oldukça kanlı olmuştur. Daha çok kendinden önce iktidarda olan egemen sınıflara karşı yürütülmüş mücadelelerle ilgilidir bu çalkantılar. Ama, Marx'la Engels'in *Manifest*'de belirttikleri gibi, burjuva sınıfı iktidarı ele geçirdikten sonra -insanlığın tarihinde- insanın doğa üzerinde egemenlik kurması açısından büyük bulgular, geniş maddi ve bilinçsel olanaklar da yaratmıştır. Kendi çelişkili durumuna karşın, uygarlığa da büyük katkıları vardır bu sınıfın.

Bizdeki geç kalmış burjuva sınıfıysa, uygarlığa katkıda bulunamıyor. Bu sınıf tarihsel gelişmesi boyunca, hiçbir zaman liberal, demokrat, hoşgörülü olmadı. Bir yandan geçikmiş ve güçsüz yapısına bağlı bu. -Sermaye birikimini bir türlü tamamlayamadı bugüne kadar, ülke kalkınmasını, refahın küçük ölçüde de olsa halka yayılmasını başaramadı.- Öte yandan da tarihsel ve kültürel kökenlerine bağlı. Özgül koşullarına. Bu yüzden bu burjuvazi baskıya, şiddete, kan dökmeye devam ediyor. Ancak şiddet yöntemleri kullanarak ayakta kalabileceğine inanıyor.

Düşünce özgürlüğü temelde -tarihsel kökeni bakımından- bir burjuva özgürlüğüdür. Ekonomik liberalizm yanında, düşünce alanındaki liberalizm de burjuva sınıfının yapısal bir tutumudur. Ama Türkiye'deki burjuvazi düşünce özgürlüğünü savunmak bir yana, düşüncenin karşısına, hiçbir uygar ülkede görülmemiş biçimde, tertiplerle, cezalarla, işkence ve baskılarla çıkmıştır. Mussolini'nin yaptığı yasaları, daha da şiddetlendirerek uygulamak, herhalde, dünya yüzünde, sadece Türkiye burjuva sınıfına özgü bir başarıdır. Başka bir örneği yok çünkü!

İçinde bulunduğumuz koşulları iyi değerlendirelim. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durum, hiç kuşkusuz bir "*dış müdahale*"dir. 'İşbirlikçi burjuvazi' deyimini kullanıyoruz. Kiminle işbirliği yapıyor bu burjuvazi: dünyanın en modern görünen, ama en gerici emperyalist güçleriyle. Savaş canavarıyla, Pentagon'la. En yayılmacı sermaye ile, uluslararası şirketlerle. Türkiye bir dış müdahaleye mâruz kalmıştır diyorum. Yoksa, XIX. yüzyıldan beri bu topraklarda olan mücadelelerin, aydınların özverili gayretlerinin, verilen kurbanların çoktan bu ülkeyi hoşgörülü demokratik bir düzeye getirmesi, ülkenin kendi kendine sahip olarak, kendi düzenini -yavaş değişen insanî bir düzeni- yerleştirmesi gerekirdi. XIX. yüzyıl sonunda da, XX. yüzyıl başında da, dün de, bugün de o potansiyeli vardı bu ülkenin.

Gittikçe daha yaygın bir direnişle karşılaşan burjuvazi, giderek daha yaygın ve barbar yöntemlere başvuruyor. Zaten ikidebir aşdığı 'burjuva meşruiyetinin' sınırlarını çoktan aştı. Artık X. yüzyıldaki barbar kavimlerin hukukuna dönmeye çalışıyor handiyse.

Ülkenin tarihinde özel bir misyonu olan aydınların son yıllarda çok ağır koşullarda, ağır baskılar yaşadığını söyleyeceğim. Meşrutiyet sonrası olayları ve I. Dünya Savaşı'nı göğüsleyen aydınlarda olduğu gibi, 1974 yılından başlayarak ağır ağır yükseltilen ve organize edilen terör içinde aydınlar, içlerinden pek çok kurban verdiler. Hazırlanmış, uzun sürdürülmüş bu tertipten sonra da hukuk-dışı bir askerî rejim getirildi karşılarına. Bu durumda bir bölümünün yorulduğunu, bazılarının yılgınlığa kapıldığını da kabul edelim. Ama yorgunluk ya da yılgınlığın düşüncelere yansımamasını isteyerek. Öyle ya, bir de satılmış aydınlar var:

cuntanın sözcüsü gazetelerde "tecahülü arifane"den gelerek, dün söylediklerinin tam tersini söyleyebiliyorlar. Yılgınlığa kapılmış aydın susmasını bilmelidir. Bu çeşit bir susuş gene de saygıdeğer bir susuş olacaktır.

Yurtdışındaki aydınların içinde bulundukları koşullar ne olursa olsun, yurt içindekilerden daha elverişli durumda oldukları kuşkusuz. Ülkeyle ilgili sorunların çekilen acısı, yurt içinde de yurt dışındada da pek farklı olmadığı halde.

Yurt içindeki aydınların hepsi de yılgınlığa kapılmadı. Direnen, yılgınlığa kapılmayan, düşünce yapılarını koruyanlar pek çok. Onbinlerce, belki de yüzbinlerce. Büyük bir geleneğin mirâscısı onlar. Büyük bir kültürel potansiyeli var Türkiye'nin. Dinamik bir toplum Türkiye. Çok uzak olmayan bir dönemde yeni Türkiye demokrasisini onlar kuracaklar.

Yurt dışında kalan aydınlar susmamalı. Düşünce ve söz özgürlüğü bize Türkiye'deki iktidarlarca verilmemiştir. Tarihimizden, halklarımızın geleneklerinden, kendi doğal yapımızdan gelen özgürlüklerdir bunlar. Düşünce ve düşünceleri açıklama özgürlüğünü son damlasına kadar kullanmak en doğal bir haktır.

6 KASIM SEÇİMLERİ

6 Kasım seçimlerinin sonuçları üzerine, çeşitli açılardan yorumlar yapılmakta. Bu yorumlar içinde, gerçekten düşündürücü olan gözlemler de var. Belki, bu gözlemlerin bir bölümü, yarın da geçerliliklerini koruyacaklardır. Fakat ben, kendi açımdan, her çeşit toplumsal olayın ânında açıklanabileceğini düşünenlerden değilim. Özellikle, bu toplumsal olaylar, bugünün Türkiye'sinde olduğu gibi, üzerini kapatan bir örtü altında oluşuyorsa, onları anlamak için güçlü bir haber alma örgütü olmalıdır.

6 Kasım seçimlerinden çıkan en önemli sonucun, oy veren halkın, askerî diktaya olan tepkisini gösterdiğine, ben de, inanıyorum. Buna inanan bütün öteki insanlar, yazarlar ve yabancı basın gibi. Bu tepki gelenekseldir ve Anadolu halkının, uzun yıllardır, despotik merkezî otoritelere gösterdiği sevgisizliğin bir uzantısıdır. Bu sevgisizliğin tarihsel nedenleri de, modern dönemdeki nedenleri de bilinmektedir. Bunların, yakın tarihimizle ilgili çerçevesini arkadaşımız Doğan Özgüden, *Demokrat Türkiye*'nin 21 Kasım 83 tarihli sayısında yayımlanan "*Darbecilere Darbe*" adlı yazısında, açık bir bilinçle, göstermiştir. (Özellikle, Özgüden'in yazısının üçüncü bölümüne bakılmalıdır.)

Halk, Turgut Özal'da, 'sivil yönetim' ve 'hızlı ekonomik büyüme' isteklerinin simgesini görmüş gibidir. Fakat, bugünden anlaşılması olanaksız olan sorun, sanırım, SODEP ve Doğru Yol gibi partilerin, boş oy verme çağrılarının yankı bulmamış olmasıdır.

Turgut Özal imajının büsbütün yeni -sadece Demirel imajının yerine konmuş yapay- bir imaj olduğunu sanmak, sanırım, doğru değildir. Bu imajın, hem geçmişe dönük, hem de son dönemlerde oluşmuş *temelleri* vardır. Şöyle ki:

• Turgut Özal, ekonomik emperyalizme sıkısıkıya bağlı olduğu halde, Türkiye'de tarihsel bir mirâsa dayanarak, MSP'nin oluşturduğu, "kendi yapımıza ve geleneklerimize uygun" bir ekonomik kalkınma modelinin uygulanacağı görüntüsünü vermiştir. Nitekim, -herhalde- bütün MSP teknik kadroları da onun arkasındadır.

• Kısa vadeli ekonomik tedbirleri alacak bir lider gibi davranmıştır.

Hemen herkes, halkın sivil yönetimi seçtiğinde, fakat bu sivil yönetimin gerçek bir Batı demokrasisi anlamına gelmediğinde birleşmektedir. Fakat, öyle sanıyorum ki, halk -geniş çoğunluğuyla- 'sivil yönetim'le 'demokrasi'yi bir tutmaktadır. Demokrasinin temel kurumları onu fazlaca ilgilendirmemektedir. Bu da tarihteki aldatmacalardan gelmektedir. Politik üst-yapının anayasal kurumları, bugüne kadar daha çok, halkı aldatmak için kullanılmıştır.

İçinde bulunduğu koşullar dolayısıyla, gündelik maddi hayat da halk çoğunluğunu çok yakından ilgilendirmektedir. Bu düşüncemi şöyle açıklayayım:

Türkiye'de 1940-45 arası ekonomik büyüme hızı 6,3'dür. Oysa, çok partili yaşama geçildiğinde, örneğin 1947-53 arasında bu büyüme hızı 8,5'dur. Ardından gene

düşer. Fakat, görece demokratik olan 1963-1967'de 6,7'ye yükselir. Gene 12 Mart rejimini saymazsak, bu hız 1971-77'de 7,2'dir. Oysa aynı hız, 1978-80 arasında 0,6'ya düşer.

Söylemek istediğim, Türkiye halkının, büyük çoğunluğu ile pragmatist dünya görüşüne sürüklenmiş olduğudur. Kısa vadeli de olsa, kalkınma yöntemlerini tercih ettiğidir. Özal'ın yaptığı da budur: kısa vadeli ekonomik akılcılık telkin etmiştir.

Halkımız, çoğunlukla ekonomik büyümeyi (ya da şişmeyi), demokrasi ile bir tutuyor gibidir.

1977 sonunda Demirel, "70 sente muhtaç olduk" diyerek iktidarı bırakmış, halk 1978 başından itibaren Ecevit hükümetinden ekonomik başarı beklemiş; o tam bir başarısızlığa uğrayınca da, 1979 Ekim 'ara seçimleri'nde CHP'ye oy vermemiştir.

Kısa vadeli, faydacı yaşam felsefesi, Türkiye'de sistemden ve yöneticilerden halka yayılmıştır. Türkiye, bu felsefe sonucu, bugün "taşına suyla değirmen döndüren" bir ülke durumundadır. Varolan zenginlikler de, bu felsefenin etkisi sonucu, uzun süreli temel sanayi girişimlerine değil, mala mülke, toprağa, lükse yatırılmaktadır.

Bugün, Özal'ın felsefesi, emperyalizmin birçok ekonomik çevresince benimsenmektedir. Kendisi, -soyut olarak haklı- şu düşünceyi önesürmektedir: "*siyasî liberalizm, ancak, ekonomik liberalizm üzerine oturtulabilir.*" Bu doğrudur.

Özellikle, bizdeki devlet kapitalizmine karşı söylendiğinde, daha da doğrudur. Ama, bu slogan bir XIX. yüzyıl gerçeğidir. Jön Türkler'i himaye eden Mustafa Fazıl Paşa, despotizme ve keyfî yönetime karşı çıkan ünlü bildirisinde: "Türkiye'nin ihtiyaçlarına, ahlâk ve âdetlerine uygun *serbest bir düzen*" getirilmesini istiyordu.

Özal'ın felsefesi de budur, ama bir yüzyıl farkla. Bu arada Batı kapitalizmi çok değişmiştir. Öte yandan Mustafa Fazıl Paşa, hiç olmazsa Victor Hugo, J.J. Rousseau, Montesquieu... okuyordu; Tom Miks, Red Kid... değil.

Özal'ın başarı şansı olduğunu söylemek aşırı bir hayalcilik olur. Özal, tarihsel olarak çok geç kalmıştır. Fakat, gene de, kendisine iki alanda dikkat edilmelidir:

1) Onun siyasal hareketi ordu-sivil güçler arasındaki uzaklaşmayı arttıracak mıdır?

2) Özal, ABD'nin, NATO statüsü dışındaki dayatmalarına karşı çıkacak mıdır?*

* Özal'ın seçim kampanyasından marksist solun öğreneceği bir şey vardır: o da propoganda yöntemlerinin modernliğidir. Avrupa'daki marksist sol, bugüne kadar büyüteçle okunabilen küçük dergiler yayınlayıp, birbiriyle tartışacağına, birleşip gündelik bir gazete kurabilseydi, elbette çok daha faydalı bir iş yapmış olurdu. Marksist solun kimi çevrelerinde, hâlâ XX. yüzyıl başındaki 'propoganda ve ajitasyon' yöntemlerinden başlıca propoganda yöntemi olarak sözedilmesi anlaşılır şey değildir. Çünkü, bu yöntemlerin kullanıldığı yüzyıl başında henüz *Radyo* dahi yoktu. Bizim sol, Sovyet bilim çevrelerinin, çağdaş *mass media* ve *enformasyon* kuramlarıyla, ne denli yakından ilgilendiğini de bilmez görünüyor.

Türkiye'deki demokrasi güçlerine (hatta bu ülkedeki uygarlığa) 12 Eylül 1980'de vurulan barbarca darbe gözönüne alınırsa, 25 Mart 1984 yerel seçim sonuçlarının umutsuzluk verici olduğu söylenemez. Buna 1980 öncesindeki dönemde, solun birçok kesiminin bilinçsizce üzerinden kaydığı kaypak politik zemin de eklenirse, umutsuzluğu azaltıcı nedenler çoğaltılabilir. Çünkü 1973-1980 döneminde -upuzun yedi yılda- marksist sol örgütlenme olanağı olduğu halde, bu olanağı (tarihte benzeri az bulunur bir biçimde) kullanamamış, heba etmişti. Özellikle kışkırtıcı sağ terörün henüz başlayamadığı 1973-1975 yılları arasının demokratik olanaklarından yararlanamamıştı. Marksist solun, tarihsel sorumluluk duygusu ve bilinçle kullanamadığı bu alanı CHP kendi gevşek yapısıyla doldurmuştur. Ama halk örgütlenmelerinden değil de, bizzat devletin içinden gelen bu parti, vermeye çalıştığı izlenime karşın, demokratik solda yeralamıyor, merkez partisi olarak kalıyor ve o da kolayca bu kaygan zeminde yuvarlanıp gidiyordu.

Politik zemini kaygan yapan neydi? Emperyalizmin yurt içinde yuvalanmış uçları, orduya da iyice efatmış olan emperyalizm, bunların gizli örgütleri, kontr-gerilla, nihayet devlet himayesinde güçlendirilen yarı-askerî faşist çeteler... Apaçıktır ki 1973-74 yıllarının en caualıcı hedefi bu gizli güçlerin tasfiye edilmesi idi. Bu da o günün koşulları içinde üstesinden gelinemez birşey değildi. Düşünsel olgunluğa değil de bilgiçliğe sürüklenen ve durmadan bölünerek ger-

çeklikten uzaklaşan marksist sol ile, gevşek yapılı "merkez-sol" bu kaygan politik zeminde, kurbanlar vererek, tarihsel fırsatları harcayarak yuvarlanıp gitmiştir.

Bu toplumsal muhalefetin güçsüzlüğünü önesürmek ya da görünen faşizme karşı verilen kavganın kahramanca etkinliğini yadsımak değildir. Bu ayrı bir olgudur ve gerçekten uzun yıllar, resmî ağızların her açılışında ortaya dökülen anti-komünist propogandayla en ağır şartlanmalara sürüklenmek istenmiş bir ülkeden beklenemeyecek bir düzeyde yürümüştür anti-faşist mücadele. (Otuz yıl önceki Türkiye'de, hemen hemen her yetkilinin bugünkü T. Sunalp gibi konuştuğunu unutmayalım). Hiç umutsuzlamlmasın, toplumsal muhalefet yeniden yükselecektir. Amaç onu, en demokratik hedeflere götürebilmektir.

Özal'ın şişirilmiş "ihracata dönük sanayileşme" programının, sanayi yapısı çürük olan Türkiye'de, Brezilya kadar da etkili olamayacağını söylemek büyük bir kehanet sayılmamalıdır. 1973-1980 arası, sol, nasıl kaypak politik zeminler üzerinde yuvarlanıp gittiyse, Özal politikası da kaypak ekonomik zeminler üzerinde kayıp gidecektir. Özal politikası cuntanın varlık nedenidir, cunta bu politikanın başarısıyla beslenebilir. Dünya kapitalist sisteminin bunalımına bağlı olarak Türkiye'nin sokulmak istendiği bu yeni süreçte, cuntanın kendini yeniden en ön plâna çıkarması da, yeni askerî müdahaleler de başka başka çözüm yolları getiremez. Sadece dış koşulların önemini -Türkiye'nin sanıldı-

ğından da daha bağımlı olduğunu- unutmamak gerekmektedir. Cunta, soğuk savaş yanlısı Reagan'ın başkan seçilmesinden bir iki ay önce Türkiye'nin başına getirildiği gibi; bugünkü Türkiye'de bir ölçüde serbest politik etkinliklerin başlamasının da, ABD seçimlerine bağlı bir yanı vardır.

Bugün dar bir siyasal anlamda cunta, kendi açısından başarılı olmuş gibidir. Daha baştan beri cuntanın temel siyasal hedefinin, Türkiye'nin 1950-60 dönemine döndürülmesi olduğu belirgin olmaktaydı: 1951'de ABD'nin yanında Kore Savaşı'na giren bir Türkiye'yi yeniden yaratmak. 1961 Anayasası'na düşmanlığın temel nedenlerinden biri de budur. Bugün DP gibi ekonomik dış bağımlılığı daha da arttırarak savruk bir politika güdecek olan ANAP iktidardadır. 1950-60 döneminin CHP'sini andıran SODEP, anamuhalefeti temsil etmenin eşiğine gelmektedir. Aynı dönemin muhafazakâr ve dar anlamda demokrasi yanlısı, antikomünist Millet Partisi'ni andıran, geniş anlamda bir menfaat gurubu da olan Doğru Yol Partisi de vardır. Süleyman Demirel'in, hukuk devleti çabalarını bu kadar büyük ölçülerde ilk defa tahribe yönelen, faşist akımla da kolayca ittifak kurabilen bir politikacı olduğu da unutulmamalıdır. Fakat, 1984 koşullarında demokratik süreçler 1950-60 arasında olduğu kadar yavaş mı işleyecektir? Kurucuları arasında siyasî demokrasiye ve siyasî liberalizme inanan insanlar da bulunan SODEP, toplumsal muhalefetin artmasıyla radikalleşecek midir? Günü gelince, porgramına açık ve kısaca "anayasa değişikliği"ni de alabilecek midir? Yoksa

1982'de ilân edilen sözde anayasal düzenin restorasyonuyla mı yetinecektir? Siyasal programına "*demokrasi için sonuna kadar mücadele*" ilkesini alacak liberal güçler, siyasî arenada, içtenlikle belirecek midir?

25 Mart 1984 yerel seçimleri, genel anlamda umutkırıcı değildir ama, demokratlar için düşündürücü özel sorunlar da vardır: Türkiye işçi sınıfı, ünlü terimle "kendisi-için-sınıf" olma sürecinin neresindedir? (Onu köstekleyen toplumsal ve Türkiye kapitalizminin yapısından doğan koşullar nelerdir?) Nihayet halkın bazı çok geniş kesimlerini gündelik yakın menfaati fazlasıyla ilgilendirmemekte midir? Birçok bölgelerde demokratik bilincin kıyısına yaklaşamamış geniş halk kesimleri yok mudur? Nihayet Türkiye halkının çoğunluğu dünya içindeki yerini iyice belirleyebilmekte midir? Militarizmi sevmese de, savaş tehlikesi onu ne kadar düşündürmektedir?

Marksist solun sorunuysa, daha çok, özneldir: düşünceyle, ideolojik tavırla ilgilidir. Bunun içine teorik olgunlaşma, Türkiye'nin yapısı ve tarihi üzerine bilinçlenme, kültür ve Türkiye'nin dünya içindeki yerini belirleme de girmektedir. İdeolojinin somut bir olgu haline dönüşmesinin yolu, açıkça belirgin olduğu gibi, tartışma özgürlüğünden ve sosyalizm içi demokrasiden geçecektir. Demokratik tavrı olmayan bir solun ittifaklarını kurarak örgütlenmesini yaygınlaştırmasına, böylece de toplumu dönüştürmesine olanak yoktur.

Antonio Gramsci'nin, en önemli yapıtlarından biri *Makyavel Üzerine Notlar...* (Note sul Machiavelli...) Türkçeye, İtalyanca aslından çevrilmiş bulunuyor.* Gramsci'nin düşüncesinin parti sorunu üzerinde yoğunlaştığı, kuramsal açıdan da yüksek boyutlara ulaştığı yapıtlardan biridir bu.

İtalyan marksist siyasal düşüncesinin, özellikle Gramsci dönemi üzerinde durmamızın nedeni, sadece Türkiye'nin büyük bir batı bölümünün Akdeniz çevriminde olmasından ve XII. yüzyıldan beri Akdeniz yoluyla Batı ekonomisinden** ve kültüründen etkilenmesinden ötürü değildir. Daha önce de belirttiğim gibi:

1) Bu ülkenin ve halkın faşizm deneyini yaşamış olmasındandır

2) O dönemin İtalya sında, siyasal alanda kazananın faşizm olmasına karşın, o dönem düşünürlerinin -faşizme de direnerek- bu rejimin yıkılışından sonra çok büyük bir komünist partisini toplumun ortasına yerleştirebilmelerindeki düşünsel ve eylemsel beceridir.

Fakat sadece bu büyük erdemler de değil, şunlar da ilk elde sıralanmalıdır:

3) İtalyan marksizmi, o dönemde gittikçe sertleşen Stalin-Troçki çekişmesinin, uluslararası marksizmde yaratacağı ileriye dönük olumsuzlukları görmüş ve kendisini bu olumsuz çekişmeden uzak tutabilmiştir. Palmiro Togliatti 30 Nisan 1944'de *Unità* gazetesinde yayımlanan *'Gramsci'nin Politikası'* adlı yazısında şöyle diyecektir***: *"Gramsci'nin son sözlerinden birisini çok iyi hatırlıyorum.*

* Antonio Gramsci: Modern Prens. Çev: Pars Esin. Birey ve Toplum Yayınları. 1984
** Bkz: Ömer Lütfi Barkan'ın iktisat tarihi üzerine olan çalışmaları.
*** Ayrıca bkz.: Togliatti. Sur Gramsci. Editions Sociales, Paris. 1977

Bu sözler bana, Gramsci ile partimizin yönetimi arasındaki ilişkinin 'çok güç' olduğu, onun varlığının son yıllarında, arkadaşlar tarafından öğüt ve yol-gösterici olarak iletildi; onun sözleri, bizim için "ulusal" bir politika izlemek zorunluluğunu vurguluyordu... gerçekten hissediyoruz ki Gramsci'nin zekâsı ve ruhu bizi yönlendiriyor. Bizim partimizi o yarattı."

Öyle sanıyorum ki, marksist düşünceyi kendi ülkesinde verimli hale getirmenin yöntemi budur. Gene öyle sanıyorum ki, uluslararası dayanışma ve temel sorunlarda birleşme başkalarının ardında kayıtsız şartsız sürüklenerek değil, kişilikli kişi ve partilerin biraraya gelmesiyle sağlanabilir. Gene öyle sanıyorum ki, Türkiye solunun bazı önemli kesimlerinin içine sürüklenmiş olduğu *taklitçilik* ve *yöntemsizlik* ancak böyle bir kavrayışla aşılabilir.

4) Üst-yapılar düşünürü diye de anılmış olan Gramsci'nin düşüncesi -temelde yararlanılacak ama asla aynen taklit edilmeyecek bir düşünce biçimi olarak- bizim gibi üst-yapılar ve Devletle ilgili ideolojik yapılar geleneği güçlü ve insanlarının davranışlarını kültürel motiflerin ve kültürel değişmelerin de büyük ölçüde etkilediği ülkelerde, daha da geçerlilik kazanmaktadır.

Bu sıraladığım nedenlere bir 5. neden daha eklemek elbette doğal karşılanmalıdır: o da, bizzat bu düşüncenin kendi içinde taşıdığı kuramsal derinliktir.

"*Makyavel Üzerine Notlar...*"ın "*Siyasal Mücadele ve Askerî Savaş*" bölümünden, yaşamış olduğumuz olaylara ışık tutan şu satırları, buraya almadan yapamadım: "*...siyasal mücadelede egemen sınıfların mücadele yöntem-*

lerini taklitçiliğe yeltenilmemelidir, yoksa kolay tuzaklara düşülebilir... Devlet yasallık çerçevesinde kalır gibi görünürken, aynı Devleti yeniden örgütlemek ve bunun aracı olarak yasadışılığa başvurmaktadır. Yasadışı özel faaliyetlerin karşısına benzer bir başka faaliyetin çıkarılabileceğine inanmak, yani komandoculuğa başvurarak komandoculukla savaşmak budalaca bir davranıştır. Devletin sonsuza dek hareketsiz kalacağına inanmaktır ki, başka farklı koşullar bir yana, bu hiç sözkonusu olmaz... her gün belirli saatlerde çalışmak durumunda olan bir sınıf, geniş malî olanaklara sahip ve bütün üyeleri bakımından, belirli bir işe bağlı olarak bir sınıf gibi, uzmanlaşmış ve sürekli saldırı örgütlerine sahip olamaz. Bu profesyonelleşmiş örgütler gündüz olsun gece olsun her vakit kesin ve beklenmedik darbeler indirebilir."*

Gelecek yazımda bu konu çerçevesinde -1980 koşullarının Türkiye'ye yüklediği özel bağları da gözününe alarak- düşünmeye çalışacağım.

* Altını ben çizdim. "Savunma örgütleri" bunun dışındadır. (D.Ö.)

Bu yazıların bazıları İtalyan marksisti Gramsci'ye, sanırım, çok şey borçludur. Yazılar Gramsci'nin düşüncesinin özel bileşimler, Avrupa siyasî düşüncesi olarak da incelikler ve esneklikler gösterdiği bir alana, Note sul Machiavelli'deki düşüncelere girerken bitiyor.

Bu yazılar, yurtdışında, konular üzerinde süren okumalarım sonucu, ama gazetede yayımlanmak üzere yazılıyordu. Gazete kapanınca elealmaya başladığım konu da aniden kesildi. Yazılar, Türkiye'nin, Gramsci'ci demeyeyim ama, ondan birçok şey öğrenen, felsefeyi Türkiye koşullarına uygulamaya çalışan bir düşünsel çabayla devam edecekti. Türkiye'yle ilgili üst-yapı çözümlemeleri zenginleştirilecekti. Olmadı.

Konunun tamamlanması gerçekten eşitlikçi bir toplum arama düşüncesinin, Türkiye için yükseldiği başka bir döneme kaldı. Çünkü bu tarz düşünce -praxis felsefesi kavramının taşıdığı anlamda ortaya çıktığı gibi- koşullardan doğuyor ve koşullarla boğuşarak kendi kendini tamamlıyor, bileşimlere ulaşabiliyor. Elbette yeni koşullarla yeni bileşimler aramak üzere.

Bu yazılar üzerine, bugün 1993'de, genel bir eleştiri yapmayı denemek istersem, bu yazıların "Türkiye'de burjuva sınıfı" kavramını biraz abartmış olduğunu belirtmek isterim. Oysa, benim bu yazıları yazdığım tarihten önceki tarihlerde de, daha sonraki tarihlerde de yazdığım birçok yazıda, Türkiye'de hakiki bir "burjuva sınıfı" olmadığı belirtilmiştir. Fakat sınıfsal çözümleme yapmadan ve Batıda doğmuş olan sosyalist düşüncenin kristalleşmiş pekçok terimini kullanmadan, toplumsal ve siyasî alanda yapılan önesürmeler çok eksik kalmaktadır. Bugünün Türkiye'sinde sınıfsal yapı, o denli az belirli çizgilerle çizilebilmektedir ki, neredeyse bütün bir Türkiye toplumunun sözcüğün kötü anlamıyla sınıfsızlaşmış (désclassé) bir toplum haline dönüşmekte olduğunu söylemek zorunda kalacağım.

Parti, radikal bir sosyalist partisi -istenirse 'demokratik sosyalist' ya da 'liberal marksist' bir parti de diyebilirim- oluşturulması gerektiği konusundaki düşüncelerim bugün de yaşıyor. Batı Avrupa'da marksist partilerin varlığı, güçlü oldukları ölçüde, içinde yeraldıkları toplumlarda, sadece ça-

lışanlara maddî çıkar sağlamaya, onların yaşam düzeylerini yükseltmeye yardım etmekle kalmamış; fakat kendi toplumlarına kültürel ve ahlâksal plânda büyük katkılarda da bulunmuştur. Kuşkusuz 1917'den sonra "sosyalist" ülkelerde yaşanan deneyler başkadır, marksist bir parti sorunu başkadır. Bu parti elbette iktidara da gelebilmelidir. Ama bugün, topluma, yukarıda belirttiğim alanlarda yararlar sağlayacak olan bir partinin oluşturulması da, daha çok, derin bir kültür sorunu olarak görünüyor.

İÇİNDEKİLER

Önsöz, **7**

Demokrasi ve Devlet Biçimi, **9**

Anayasa ve Demokratik Güçler, **14**

Danışma Meclisi ve Anayasa, **18**

Devletin Faşist Haklar Bildirisi, **23**

Diktatörlük ve Halk Muhalefeti, **28**

Faşizm, **32**

Ölüm Cezası, **36**

Terörün Gizli Çizgisi, **39**

Terör Üzerine, **43**

Toplumsal Muhalefet, İdeoloji, Parti, **51**

Tarihsel Dönemleri Değerlendirebildik mi?, **55**

Sol Yenilgiye mi Uğradı?, **59**

Parti Sorunu Çevresinde, **64**

Siyasal Güç ve İdeolojik Aygıtlar Yaratmak, **67**

Demokrasi ve Toplumsal Devrim, **71**

Demokratik Program Zorunluluğu, **75**

Bazı Eleştirel Görüşler, **79**

Parti Disiplini İdeolojik Etkinliğe Dayanır, **87**

Diyalektik Bir Program, **90**

Despotizm ve Yenilikçilik, **93**

Batı Emperyalizminin Araçları, **97**

12 Eylül Nedir?, **101**

Değişimin Yönü, **104**

Marksistler ve Sosyal-Demokratlar **108**

İçerdeki ve Dışardaki Aydınlar, **112**

6 Kasım Seçimleri, **115**

25 Mart Seçimleri, **119**

Makyavel Üzerine Notlar, **123**

özel dizi